Jaarverslag 2024

Het verbindende landschap

Het Groninger Landschap

Het Groninger Landschap in kaart

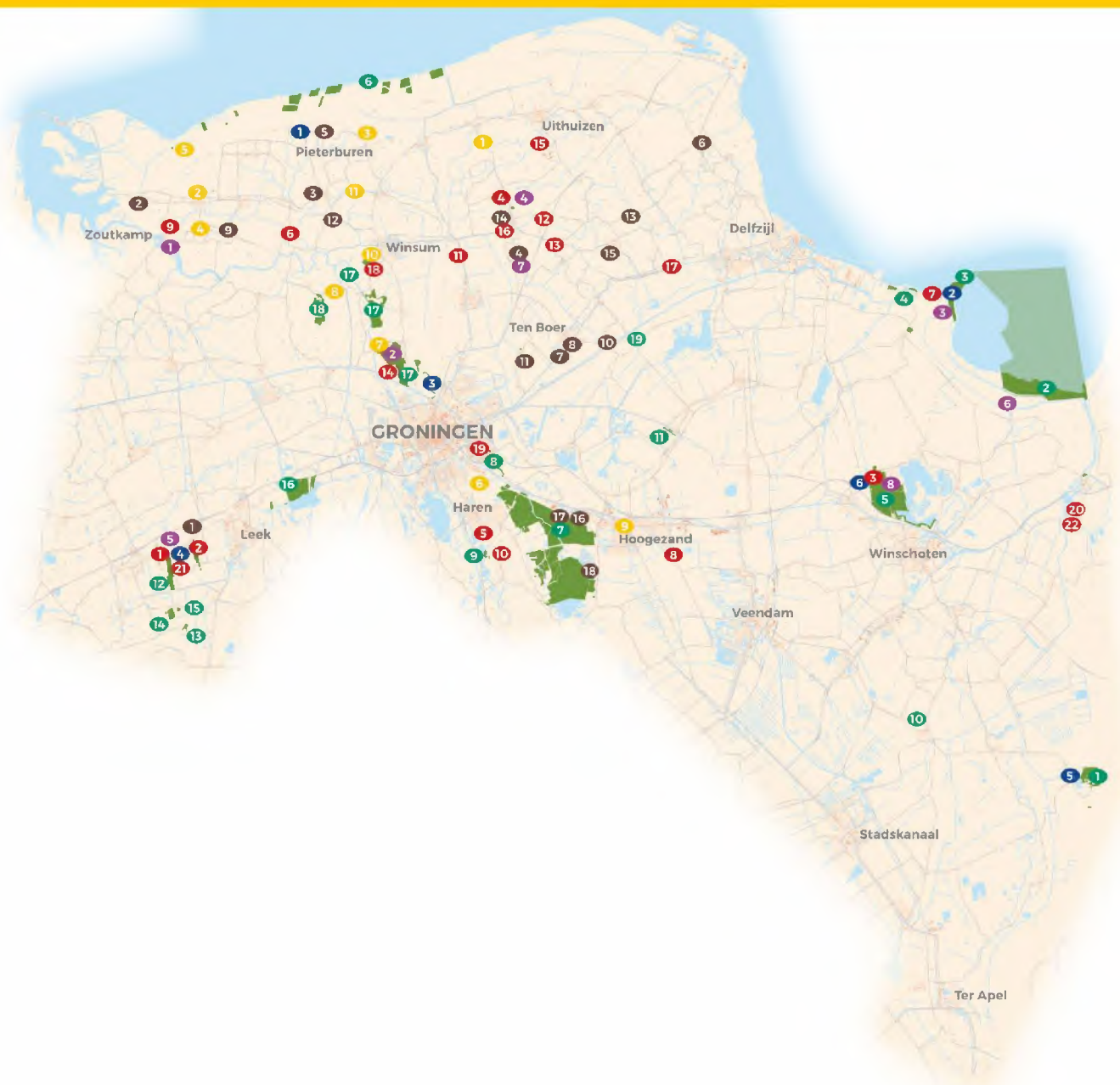

LEGENDA

Natuurterreinen

1 Bourtangerveld, Bourtange
2 Dollard, Finsterwolde (o.a. Dollardkwelders en wadplaten)
3 Polder Breebaart en Punt van Reide, Termunten
4 Groote en Kleine Polder, Termunten
5 Landgoed Ennemaborg, Midwolda
6 Groninger kwelders en binnendijkse parels (o.a. Klutenplas en Feddema's plas)
7 Hunzedal (o.a. Zuidlaardermeer, Westerbroekstermade-polder, Kropswolderbuitenpolder, Leinwijk, Wolfsbarge, Oostpolder, Onnerpolder, Oosterpolder en Harener Wildernis)
8 Hunzezone en Hunzeboord, Groningen
9 't Hemrik, Haren
10 Dokter Hommesbos, Onstwedde
11 Overbos bij Fraeylemaborg, Slochteren
12 Landgoed Coendersborg, Nuis
13 Harense Bos, Zevenhuizen
14 Nanninga's Bos, Zevenhuizen
15 Bolmeer, Zevenhuizen
16 De Onlanden, Lettelbert (Lettelberterpetten en oeverlanden Leekstermeer)
17 Reitdiep (o.a. Koningslaagte en Paddepoel)
18 Medenertilsterpolder, Ezinge
19 Katerhalsterbos, Overschild

Erfgoed

1 Coendersborg, Nuis
2 Iwema Steenhuis, Niebert
3 Ennemaborg, Midwolda
4 Borg Ewsum, Middelstum
5 Villa De Vennen, Haren
6 Luchtwachttoren 701, Warfhuizen
7 Bunkers Fiemel, Termunten
8 Veenborg Welgelegen, Sappemeer
9 Kalkoven en Kaap Garmt, Zoutkamp
10 Villa Weltevreden, Glimmen
11 Boerderij De Haver, Onderdendam
12 Boerderij Plaats Melkema, Huizinge
13 Boerderij Occo Reintiesheerd, Stedum
14 Boerderij Paddepoel, Adorp
15 Villa Barmerhoek, Doodstil
16 Molenhuis, Westerwijtwerd
17 Steenfabriek Rusthoven, Wirdum
18 Boerderij Klein Garnwerd, Garnwerd
19 Boerderij Euvelgunnerheem, Groningen
20 Boerderij Mellemaheerd, Bad Nieuweschans
21 Boerderij Niebert
22 Villaboerderij Hamdijk, Bad Nieuweschans

Vakantiewoningen

1 Enkhuizen, Zoutkamp
2 Harssensbosch, Adorp
3 Olle Tjoard, Termunten
4 Ewsum, Middelstum
5 Börgbloemke en Coendersborg, Nuis
6 Trekkershutten, Finsterwolde
7 Molenaarswoning, Westerwijtwerd
8 De Kerkuil, Midwolda

Bijzondere plekken

1 Helwerder Wierden, Usquert
2 Boerenerven Ulrum, Ulrum
3 Oude Dijk, Den Andel
4 Wierdekerkhof Olle Weem, Houwerzijl
5 Eendenkooi Nieuw Onrust, Hornhuizen
6 Klooster Yesse, Haren
7 Wierdebegraafplaats, Wierum
8 Wierde, Feerwerd
9 Klokkentoren, Hoogezand
10 Fruitgaard Oldenzijl, Winsum
11 Locatie Saaksumborg, Lutke Saaxum

Molens

1 Nieberter molen, Niebert
2 De Onderneming, Vierhuizen
3 De Lelie, Eenrum
4 Zeldenrust, Westerwijtwerd
5 De Vier Winden, Pieterburen
6 Ceres, Spijk
7 Bovenrijge, Ten Boer
8 De Widde Meuln, Ten Boer
9 De Zwaluw, Zuurdijk
10 Fram, Woltersum
11 Germania, Thesinge
12 Hollands Welvaart, Mensingeweer
13 De Leeuw, Zeerijp
14 De Hoop, Middelstum
15 Stormvogel, Loppersum
16 Amerikaanse windmotor De Putter,
17 Amerikaanse windmotor Koetse Tibbe
18 Amerikaanse windmotor Kikkoman

Bezoekers- en informatiecentra

1 Bezoekerscentrum Waddenkust, Pieterburen
2 Bezoekerscentrum Dollard, Termunten
3 Bezoekerscentrum Reitdiep, Noorderhoogebrug
4 Informatiecentrum Coendersborg, Nuis
5 Informatiecentrum Terra Mora, Bourtange
6 Bezoekerscentrum Ennemaborg, Midwolda

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2024

Directieverslag 5
Verslag Raad van Toezicht 7
Jaaroverzicht 10
Impact Het Groninger Landschap 13
Thema 1: Beschermen en ontwikkelen 16
Opvallende natuurwaarnemingen 22
Thema 2: Betrokkenheid en draagvlak 24
Thema 3: Samenwerking en belangenbehartiging 30
Organisatie 35
Financiële positie 45
Toekomst- en risicoparagraaf 49
Begroting 2025 - geconsolideerde staat van baten en lasten 51
Verantwoordingsverklaring goed bestuur 57

Jaarrekening 2024

Geconsolideerde balans (na bestemming saldo) per 31 december 2024 63
Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2024 65
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2024 67
Toelichting op de geconsolideerde balans 73
Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2024 81
Specificatie en verdeling kosten naar bestemming 85
Enkelvoudige balans (na bestemming saldo) per 31 december 2024 92
Enkelvoudige staat van baten en lasten 2024 93
Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap 95

Overige gegevens 2024

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant 97

Bijlage 1

Overzicht van in- en uitgaande kasstromen 100

Alle in dit verslag vermelde bedragen zijn te lezen in veelvouden van 1.000 euro, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld.

Foto voorkant: Reitdiepgebied bij Harssens (foto: Stella Dekker)

Beeld van Thies Dijkhuis, de laatste boer van Euvelgunne, bij de Euvelgunnerheem in Groningen

Directieverslag

'Het verbindende landschap' luidt de titel van dit jaarverslag en tevens van onze Toekomstagenda 2024 – 2028, die begin 2024 verscheen. In deze agenda nemen we het landschap als vertrekpunt. Groningers houden van hun landschap. Het landschap waar ze opgroeien, wonen en werken, vormt een belangrijk deel van hun identiteit. In Groningen voelen ze zich thuis. Op dit moment hebben we als organisatie een andere benadering voor natuur dan voor erfgoed. Voortaan stellen we het landschap centraal. Een van de medewerkers, opgeleid als landschapshistoricus, speelt in dit traject een belangrijke rol. 'Welkom in het Groninger landschap', lezen bezoekers nu op onze website. De zeven landschappen, zoals Westerwolde en Veenkoloniën, bepalen het menu en de structuur van de site.

Sterke band

Voor de zeven landschappen stellen we landschapsagenda's op, waarin we onze rol en positie binnen het specifieke landschap vastleggen. De hamvraag is steeds: wat is onze meerwaarde voor het landschap? Per landschap richten we een landschapsfonds in voor schenkingen en nalatenschappen die we juist daar besteden. Dit omdat mensen een sterke band hebben met hun eigen omgeving. Tijdens de oplevering in april 2024 van Occo Reintiesheerd, een herenboerderij bij Stedum die is gerestaureerd, bleek hoe sterk die verbondenheid is. We vierden de afronding met een klein gezelschap, waaronder nazaten van de vroegere herenboeren en knechten. Voor het eerst zaten ze samen aan tafel. De zoon van de knecht, inmiddels 85 jaar, zette na lange tijd weer voet in de boerderij. In de muur van de schuur vond hij de initialen van zijn vader. De tranen stonden in zijn ogen. Dan zie en voel je hoeveel een plek voor mensen betekent. Stadsdichter van Groningen, Esmé van den Boom, hield een prachtige voordracht.

Verhuizen

We gaan verhuizen. In 2024 viel het besluit om de villa aan de Rijksstraatweg 333 in Haren te verkopen. De villa voldoet niet aan onze duurzaamheidseisen. Wat ontbreekt zijn ontmoetingsplekken waar we elkaar treffen. Ook is de energierekening hoog en de klimaatbeheersing niet op orde: te warm in de zomer, te koud in de winter. Verduurzamen vraagt een hoge investering. We hebben besloten om niet in dit gebouw te investeren, maar in ons nieuwe kantoor. De Euvelgunnerheem in Groningen, de boerderij die we kregen uit de nalatenschap van Thies Dijkhuis, de laatste boer van Euvelgunne, wordt naar verwachting ons nieuwe onderkomen. Dan staat ons kantoor straks aan de stromende Hunze! De familie van Thies is trots dat we de boerderij hiervoor inzetten. Voor in de tussentijd zoeken we een tijdelijke kantoorruimte. Na de verkoop trekken we daar in met een enthousiaste en steeds jongere groep medewerkers. De verjonging van de werkorganisatie zet door. Begin 2024 namen we twee natuurmedewerkers aan, beide twintigers. Ze brengen een nieuw elan en zorgen dat Het Groninger Landschap bij de tijd blijft.

Constructief overleg

Teleurstellend was vorig jaar het besluit van het nieuwe kabinet om het transitiefonds voor Transitie Landelijk Gebied (TLG) te schrappen. Voor dit fonds stond landelijk 24 miljard euro gereserveerd. In Groningen maakten we onderwijl voortgang. Samen met provincie, landbouw, recreatie en andere partijen bespraken we per landschap oplossingen voor opgaven rond stikstof, natuur, water en klimaat. In twee gebieden, namelijk Gorecht en Oldambt, schoven wij namens de natuurorganisaties aan. Ook namen we samen met de landbouw deel aan de 'landbouw- en natuurtafel', waar we toenmalig landbouwgedeputeerde Henk Emmens (BBB) adviseerden. Ondanks de tegenwerking vanuit Den Haag, hebben we in Groningen het proces succesvol voltooid en een provinciaal gebiedsplan afgeleverd. In Groningen voeren landbouw en natuur constructief overleg. We weten elkaar te vinden, hebben oog voor elkaar en respecteren elkaar. Zij aan zij en met gedeputeerde Emmens overhandigden we het gebiedsplan begin 2025 in Den Haag aan Femke Wiersma, minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur. Het gebiedsplan staat vol met maatregelen en projecten waarmee we in Groningen aan de slag kunnen. Voor de financiering zijn we echter afhankelijk van Den Haag.

Klachtprocedure staatssteun

De onzekerheid over een klachtprocedure bij de Europese Commissie over ongeoorloofde staatssteun is gelukkig voorbij. Het proces hing jarenlang als een zwaard van Damocles boven de Nederlandse natuurbescherming. De kwestie betrof de subsidieregeling tussen 1993 en 2011 waarmee natuur-

beschermingsorganisaties gronden konden verwerven. Ook in Groningen zijn destijds veel natuuraankopen gefinancierd. Particuliere grondbezitters, later verenigd in de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG), kwamen niet voor deze aankoopsubsidie in aanmerking en zagen de subsidie als ongeoorloofde staatssteun. Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen werden geconfronteerd met een zodanige claim, dat de continuïteit van de organisaties in gevaar zou kunnen komen. In 2024 is daarom een schikking getroffen, waarbij de dertien natuurorganisaties uiteindelijk in totaal 77 miljoen euro storten in een nieuw particulier natuurfonds. Voor Het Groninger Landschap gaat het om een bedrag van 3,3 miljoen euro. Dit bedrag legt een flink beslag op onze reserves, waardoor we de komende periode minder slagvaardig kunnen zijn met het aankopen van natuurterreinen. Positief is dat het fonds wordt besteed aan particuliere natuurprojecten, waardoor de Nederlandse natuur ervan profiteert, en dat de continuïteit van de Nederlandse natuurbescherming is gewaarborgd. Het besluit over de schikking is unaniem genomen door de dertien natuurbeschermingsorganisaties, waarbij ook de Raden van Toezicht akkoord zijn gegaan.

Financieel

Met name door de schikking sluiten we het boekjaar 2024 af met een fors negatief resultaat van 2,7 miljoen euro. Wat betreft de exploitatie is de organisatie nog altijd gezond. Structurele kosten en baten zijn min of meer in evenwicht. Een aantal kostenposten, zoals de stijgende energieprijzen en de toegenomen aannemerskosten voor restauraties en onderhoud, pakten in 2024 hoger uit. Ook liepen de inkomsten uit onze vakantiewoningen terug. Na de coronaperiode, toen al onze vakantieverblijven voor bijna 100% waren volgeboekt, bevonden de boekingen zich vorig jaar weer op het peil van voor corona. Verheugend in 2024 waren de vele schenkingen en nalatenschappen. Steeds meer particulieren en instellingen steunen ons werk, zowel financieel als in natura. In 2024 werd bijvoorbeeld een perceel bij Lutke Saaxum, waar vroeger de Saaksumborg stond, onder vriendelijke voorwaarden aan ons overgedragen. De borg en de boomgaard zijn verdwenen, maar in de bodem bevinden zich nog de restanten. Vooral ons Groninger Natuurfonds is verder gegroeid. Dankzij de bijdragen kunnen we de komende periode weer stappen zetten om natuur en erfgoed te versterken.

Marco Glastra
Directeur-bestuurder

Verslag Raad van Toezicht

'Het verbindende landschap'. Zo heet de Toekomstagenda 2024 – 2028, die de Raad van Toezicht in februari 2024 heeft vastgesteld. De agenda beschrijft welke rol Het Groninger Landschap voor zichzelf de komende jaren ziet weggelegd. Het woord verbinden geeft treffend weer waar de stichting voor staat. Het landschap, dat centraal staat in de agenda, verbindt en brengt mensen samen. De titel staat ook voor de ecologische verbindingen, die noodzakelijk zijn om in Groningen robuuste natuur te realiseren. Dat geldt onder meer voor de Hunze, die we samen met andere partijen van de Drentse bron tot de Waddenzee willen herstellen. Het herstel van de Hunze is een project van lange adem, waarvoor stap voor stap percelen worden verworven.

Het Groninger Landschap zoekt nadrukkelijk ook de verbinding met Groningers, overheden, politiek, organisaties, bedrijven en landbouw. De verbinding met landbouw staat door de huidige polarisatie onder druk. Voor het gebiedsproces van de Transitie Landelijk Gebied (TLG) schoof Het Groninger Landschap in 2024 aan bij de Landbouw- en Natuurtafel van de provincie Groningen. In Groningen wisten natuur en landbouw elkaar te vinden. Ze legden een gezamenlijk gedragen advies op tafel en pleitten samen in Den Haag voor het door het kabinet geschrapte financieel instrumentarium. Het Groninger Landschap verbindt zich ook met de toekomst. De organisatie ervaart een grote verantwoordelijkheid om het gekoesterde Groninger landschap in goede staat over te dragen aan toekomstige generaties.

Goedgekeurde beleidsdocumenten

De rol van de Raad van Toezicht is in de eerste plaats toezicht houden op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid. De directeur is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht geeft gevraagd en ongevraagd advies, en oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. Afgelopen jaar keurde de Raad van Toezicht het jaarverslag 2023, de jaarrekening 2023 en de begroting 2025 goed. Voor het gevoerde bestuur is aan de directeur-bestuurder decharge verleend. Als werkgever houdt een remuneratiecommissie van twee leden uit de Raad van Toezicht ieder jaar een functioneringsgesprek met de directeur-bestuurder. In mei 2024 is de beloning van de directeur-bestuurder aan de hand van de Basis Score voor Directiefuncties (BSD) getoetst aan de normen van het CBF-keurmerk voor Erkende Goede Doelen en vond goedkeuring plaats. Begin oktober, tijdens een extra ingelaste vergadering, keurde de Raad van Toezicht het onderhandelingsresultaat goed dat de 12 Provinciale Landschapsorganisaties en Natuurmonumenten hebben bereikt met de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG). De VGG diende in 2008 een klacht in bij de Europese Commissie omdat particulieren lange tijd geen aankoopsubsidie konden ontvangen voor het verwerven van natuurgronden. Een schikking is getroffen en het langslepende geschil is nu beslecht.

Aankoop- en verkoopbesluiten

Aankoop- en verkoopbesluiten van de directeur-bestuurder voor erfgoed en voor natuur buiten het Natuurnetwerk Nederland behoeven goedkeuring van de Raad van Toezicht. In 2024 zijn vijf besluiten over verwerving genomen. In mei 2024 zijn drie aankopen goedgekeurd, namelijk een perceel bij Lutke Saaxum waarop ooit de Saaksumborg stond, De Viskenij op Landgoed Coendersborg, een bosvijver waar vroeger vis in werd bewaard, en de Sikkepit in Vesting Bourtange. De Sikkepit, een houten gebouw, is een replica van het oude pesthuis. Het Groninger Landschap heeft het plan om in en rond de Sikkepit Veldstation Bourtange te realiseren. Het Veldstation vormt een ideale poort naar het Bourtangerveld, het natuurgebied van Het Groninger Landschap tussen de vesting en de Duitse grens. In september 2024 is goedkeuring gegeven voor de aankoop van grond in de Hunzeboord. De aankoop past binnen het plan 'Groningen: Stad aan de Hunze', waarmee Het Groninger Landschap de oude Hunzeloop door de stad Groningen wil herstellen. De laatste goedkeuring, in november 2024, betrof een terrein in Wolfsbarge ten zuiden van Kropswolde. Ook keurde de Raad van Toezicht twee verkopen goed, namelijk de verkoop van het kantoorpand van Het Groninger Landschap in Haren en een woning aan de begraafplaats in Hoogezand. De woning werd in 2015 verkregen uit de nalatenschap van de heer W.R. Mulder. Omdat de woning niet karakteristiek en beeldbepalend was voor het Groninger landschap, is de woning in overleg met de nabestaanden verkocht. De opbrengst is toegevoegd aan het Mulder Premie Fonds van Het Groninger Landschap. Dit fonds is

specifiek bestemd voor het herstel en het behoud van cultuurhistorische waarden en landschapselementen in het landelijk Gorecht-gebied.

Klankbord voor directie

Naast haar rol als toezichthouder treedt de Raad van Toezicht op als klankbord voor de directie. De Raad van Toezicht heeft zich in 2024 over meerdere dossiers laten informeren. In september 2024 is gereflecteerd op het advies van de Landbouw- en Natuurtafel. Besproken zijn ook de beheerevaluaties van de Dollard, het Dr. Hommesbos en het Dorpsbos Woldendorp. Voor elk terrein van Het Groninger Landschap wordt een eigen beheerplan opgesteld voor een periode van achttien jaar. Om de zes jaar vindt een evaluatie plaats. De evaluaties laten zien dat het beheer van Het Groninger Landschap op orde is, maar dat desondanks de natuur onder druk staat door externe factoren als de overmaat aan stikstof en het troebele water in de Dollard. Besproken is ook het negatieve advies van de Kunstraad Groningen over de aanvraag van Het Groninger Landschap. De Kunstraad adviseerde de gemeente en de provincie Groningen over de aanvragen van culturele instellingen voor de cultuurnota in de periode 2025 – 2028. De aanvraag van Het Groninger Landschap kreeg onterecht een negatief advies. Samen met Oude Groninger Kerken, die eveneens een negatief advies kreeg, heeft Het Groninger Landschap haar belangen behartigd. Het leidde tot een aangenomen motie van de Provinciale Staten waarin het college van Gedeputeerde Staten werd opgeroepen om de subsidie alsnog toe te kennen.

Vergaderingen

De Raad van Toezicht vergaderde afgelopen jaar vijf keer. Die vergaderingen vonden in eigendommen van Het Groninger Landschap plaats. Tijdens het jaarlijks tweedaags werkbezoek gingen de leden op 20 en 21 september 2024 naar Zeeland, waar ze werden ontvangen door collega's van Het Zeeuwse Landschap. Meerdere Zeeuwse terreinen, waaronder het Verdronken Land van Saeftinghe, zijn bezocht. Beide organisaties hebben veel gemeenschappelijk en kunnen leren van elkaars ervaringen. In beide provincies bevindt zich bijvoorbeeld een estuarium, waar vergelijkbare opgaven en problemen spelen. In juni 2024 nam Raymond Klaassen, lid van de Raad van Toezicht, de andere leden mee het veld in. In het akkerland maakte Klaassen, onderzoeker aan de Rijksuniversiteit Groningen, de leden deelgenoot van zijn onderzoek naar onder meer predatie van nesten van akkervogels.
Een afvaardiging van de Raad van Toezicht had ook in 2024 een gesprek met de personeelsvertegenwoordiging van Het Groninger Landschap. Andere activiteiten in 2024 waren een dorpswandeling in Winsum onder leiding van Bert Scholtens, op dat moment waarnemend voorzitter van de Raad van Toezicht, en een bijeenkomst met de toezichthouders van de drie noordelijke Landschappen in Veenhuizen.

Zelfevaluatie en integriteitsbeleid

Het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht wordt jaarlijks geëvalueerd. De zelfevaluatie vond begin november 2024 plaats. Met de evaluatie houdt de Raad van Toezicht zichzelf een spiegel voor en stelt ze haar eigen functioneren ter discussie. Om het jaar gebeurt dat onder externe begeleiding en in 2024 was dat het geval. Als onderdeel van het integriteitsbeleid van Het Groninger Landschap overleggen alle leden van de Raad van Toezicht een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) en ondertekenen ze een integriteitsverklaring. In de verklaring geven de leden onder meer aan dat ze geen andere (neven)functies bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezichthouder zouden kunnen leiden. Dit is in lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels.

Leden van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat normaliter uit zeven leden en is zodanig samengesteld dat verschillende deskundigheden en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd, om daarmee op relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden treden af conform een rooster van aftreden. Begin januari 2024 trad Fleur Gräper – van Koolwijk af als voorzitter van de Raad van Toezicht. Ze werd staatssecretaris Cultuur en Media en het combineren van beide functies was niet verenigbaar. In de tussentijd vervulde Bert Scholtens de functie als waarnemend voorzitter. Voor de openstaande vacature is een profielschets opgesteld en in eerste instantie een wervingsbureau ingeschakeld. Daarna is alsnog een eigen procedure doorlopen met een long- en shortlist en gesprekken met kandidaten. De procedure leidde tot de benoeming van William Moorlag als nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht per 1 juli 2024. Moorlag heeft uitgebreide bestuurlijke ervaring. Zo was hij gedeputeerde van de provincie Groningen, lid van de Tweede Kamer en vakbondsbestuurder voor de FNV.
Eind 2024 namen Bert Scholtens en Natasja Lubbers afscheid als lid van de Raad van Toezicht vanwege het reglementair verstrijken van hun tweede termijn. De Raad van Toezicht is hen veel dank

verschuldigd voor de jarenlange inbreng en betrokkenheid bij het werk van de organisatie. Voor de benoeming van twee nieuwe leden is gekozen voor een open procedure, waarin iedereen de mogelijkheid werd geboden om zich aan te melden. In onder meer de Golden Raand, het donateursorgaan van Het Groninger Landschap, verscheen een oproep. Per 1 januari 2025 traden Theo Spek en Bart Koolhaas toe als nieuwe leden van de Raad van Toezicht. Het besluit hiervoor is in 2024 genomen. Theo Spek brengt als hoogleraar Landschapsgeschiedenis en hoofd van het Kenniscentrum Landschap aan de Rijksuniversiteit Groningen veel kennis binnen over het Groninger landschap en erfgoed. Bart Koolhaas is als directeur van Finbotx en fondsmanager bij Roemte expert op het terrein van beleggingsportefeuilles en vermogensbeheer. Hij neemt de functie van Scholtens over in de Financiële Audit Commissie. Deze commissie ondersteunt en adviseert de Raad van Toezicht bij het uitvoeren van haar verantwoordelijkheid op het gebied van de financiën. In deze commissie zijn twee leden van de Raad van Toezicht vertegenwoordigd.

Besluit goedkeuring jaarrekening en jaarverslag

Haren, 3 juni 2025

Hieronder volgt de samenstelling van de Raad van Toezicht per verslagdatum. Daarbij is tevens de eventuele functie en deelname aan de Financiële Audit Commissie vermeld.

William Moorlag (voorzitter)
Rutger Dijsselhof (Financiële Audit Commissie en vicevoorzitter)
Bart Koolhaas (Financiële Audit Commissie)
Saskia van Gessel
Raymond Klaassen
Gerdien Postma
Theo Spek

Jaaroverzicht

Januari

8 Nieuwe bedrijfsvriend OC Bedrijfsmakelaars
11 Nieuwe website in de lucht
13 Nieuwjaarsbijeenkomst voor vrijwilligers op Landgoed Ennemaborg
18 Rondleiding voor Susan Top, gedeputeerde van de provincie Groningen, langs Villa Barmerhoek, Hamdijk 49, Ennemaborg, borg Ewsum en molen Zeldenrust
23 Dijkstra's Groenvoorzieningen nieuwe bedrijfsvriend
29 Nieuwe roeden voor molen De Vier Winden in Pieterburen

Februari

13 Op zoek naar nieuwe huurder voor de Ennemaborg
14 Goed jaar voor overwinterende vleermuizen in steenfabriek Rusthoven
20 Vijf kilometer houtsingels hersteld op Landgoed Coendersborg
28 Cultuurfonds schenkt € 165.000 om natuur weerbaarder te maken voor klimaatverandering

Maart

1 Wethouder Arjen Nolles van gemeente Het Hogeland aanwezig bij vogelles voor basisscholieren
2 Oeverpolders Hunzedal onder water gezet met schoon Hunzewater
7 Restauratie Art Nouveau-plafonds Villa Barmerhoek in volle gang
12 Nederlandse natuurorganisaties ontstelt over draai kabinet inzake Natuurherstelwet
14 Het Groninger Landschap viert haar 88e verjaardag
21 Ondanks dalende trend lichtpuntjes voor de grutto in onder andere Reitdiepgebied
29 Fietspontje over Drents Diep officieel in gebruik genomen

April

3 Nieuwe soort voor de Lettelberterpetten en Leekstermeer: de schildpadbloedzuiger
5 Nieuwe huurders voor woning in Occo Reintiesheerd
8 Huurders gezocht voor Borg Welgelegen in Sappemeer
10 Vos Groenverzorging nieuwe bedrijfsvriend
10 Start experiment greppelinfiltratie Oostpolder Hunzedal om veenoxidatie tegen te gaan
12 Restauratie Occo Reintiesheerd feestelijk afgerond

Mei

1 Bouwhistorisch onderzoek toont aan dat Ennemaborg stamt uit 1600 i.p.v. 1716
14 Bezoek koninklijk paar aan Groningen. Ontvangst in Noordpolderzijl met o.a. directeur Marco Glastra
14 Smart Ranking nieuwe bedrijfsvriend
18 Jaarlijkse vrijwilligersdag in Hortus Haren
22 Sponsorloop Widar Vrije School brengt € 3.346 op voor het Groninger Natuurfonds

Jaarlijkse vrijwilligersdag in Hortus Haren

22 Elf Archeologisch Rijksmonument Paspoorten ontvangen van Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Juni

3 Natuurprojecten bij dijkversterking Lauwersmeerdijk-Vierhuizengat van start

4 Aankoop Koplopersbos in Hunzezone. Herstel van de Hunze weer een stapje dichterbij

11 Werkbezoek medewerkers J.B. Scholtenfonds aan Veenborg Welgelegen, Ennemaborg en Euvelgunnerheem

12 Dendrochronologisch onderzoek molen Germania in Thesinge

13 Wethouder Mirjam Wijnja van de gemeente Groningen opent nieuwe fietspad in het spoor van de Hunze bij Roodehaan

17 Topwaarneming in de Lettelberterpetten: de grote weerschijnvlinder

18 Uitkijktoren Leinwijk gerestaureerd

Juli

1 William Moorlag per 1 juli nieuwe voorzitter Raad van Toezicht

11 Werkbezoek Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed aan Veenborg Welgelegen en Landgoed Ennemaborg

18 Nieuwe bewoners voor Veenborg Welgelegen en de Ennemaborg

23 Aanleg van plasdras greppel in weidevogelgebied Paddepoel

Augustus

14 Aan de slag met natuurherstel Bourtangerveld om gebied aantrekkelijker te maken voor de adder

18 Jonge kwak gespot in de Kropswolderbuitenpolder

21 Opmars krabbenscheer in het slotenstelsel van de Oostpolder zet door

September

6 Schilderwerk aan de staart van de Widde Meuln in Ten Boer

13 Restauratie Villa Barmerhoek officieel afgerond

14 Open Monumentendagen

17 Uitkijktoren Veenman weer open na groot onderhoud

Oktober

1 Rijkswaterstaat plaatst meetboei in de Eems-Delta om slibreductie te meten

3 Nieuwe professor RUG haalt € 3.323 (443 m2) op voor Groninger Natuurfonds

10 Plannen voor getijdengebied Groote Polder worden geparkeerd

14 Vogelkijkhut Westerbroekstermadepolder gerestaureerd

22 Laatste stuk ecologische verbindingszone op Landgoed Coendersborg aangelegd

November

8 Rijksuniversiteit Groningen leidt wereldwijd onderzoek naar herstel biodiversiteit. Groninger Landschap is één van de partners

26 Met vrijwilligers 140 meter houtsingel aangelegd op Landgoed Coendersborg

27 Plannen gepresenteerd voor 't Pad 5 in Niebert: nagelaten boerderij wordt vakantiewoning

28 Perceel voormalige Saaksumborg overgedragen aan Het Groninger Landschap

December

3 Belangrijke stap voor terugkeer van de Hunze in de stad: bij herbouw Gerrit Krolbrug komt ruimte voor de Hunze

3 Natuur Westerbroekstermadepolder wordt ontzien bij aanleg nieuwe waterleiding

18 Blij met steun Provinciale Staten om Groninger Kerken en Het Groninger Landschap cultuursubsidie te verlenen voor openstelling erfgoed

Jonge kwak in de Kropswolderbuitenpolder

Vogelkijkwand bij Petgaten Osdijk in de Oostpolder in Noordlaren

Impact Het Groninger Landschap

Het Groninger Landschap werkt vanuit haar statutaire doelstellingen en streeft van daaruit een zo groot mogelijke impact na. De impact heeft betrekking op het blijvend beschermen van natuur, landschap en erfgoed in de provincie Groningen en het versterken van het maatschappelijk draagvlak daarvoor.

Natuur

Het in eigendom verwerven van natuur is de meest duurzame manier van bescherming. Tot en met 2023 is 8.316 ha natuurgebied veiliggesteld door verwerving. In 2024 kon daar een kleine 3 ha aan worden toegevoegd (Saaksumborg en Koplopersbos).

8.319 ha
Natuurgebied
+ 3 ha

Ons bezit groeit alsmaar door. Soms met een groeispurt, zoals de overname van de Dollard in 1981, maar meestal gestaag. Stap voor stap maken we onze provincie mooier en groener.

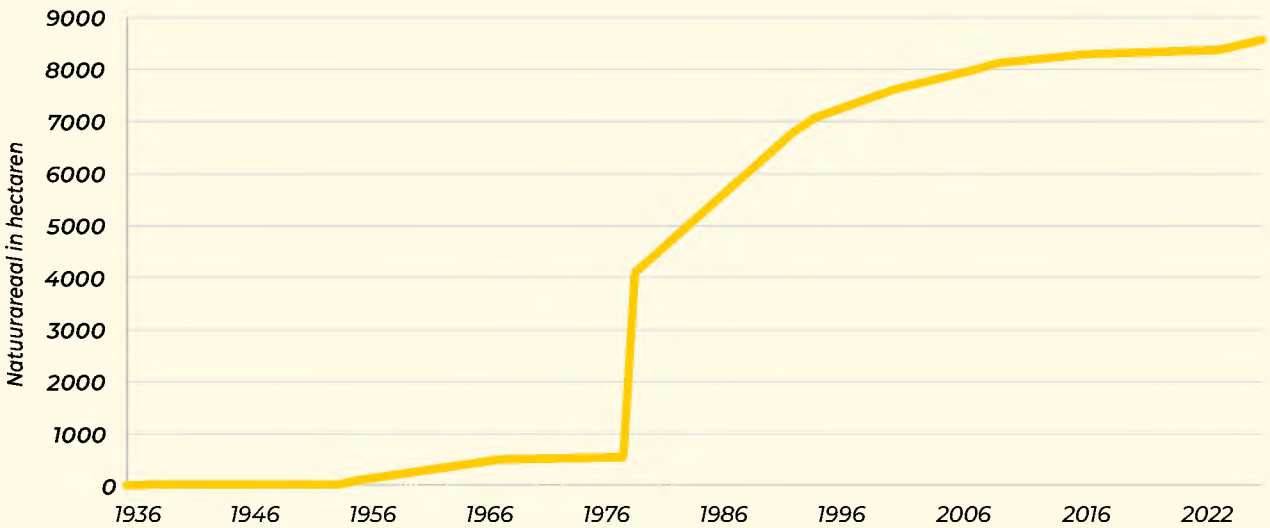

Voor behoud en herstel van de natuurwaarden binnen onze eigendommen is een goed beheer cruciaal. Voor al onze natuurgebieden geldt een vigerend beheerplan waarin de doelen en maatregelen zijn vastgelegd. Onderdeel van het beheer is het houden van toezicht om verstoring van de natuur te voorkomen. In 2024 is de eigen beheerorganisatie versterkt met twee nieuwe medewerkers. De provincie beoordeelt de natuurkwaliteit van onze natuurgebieden en de Stichting Certificering SNL houdt toezicht op de interne processen.

Naast beheer kan het uit oogpunt van de verbetering van de natuurkwaliteit wenselijk zijn om inrichtingsprojecten uit te voeren. In 2024 vond projectmatig natuurherstel plaats in onder meer Landgoed Coendersborg (aanleg houtsingels), rond het Zuidlaardermeer (herstel rietoevers) en in het Bourtangerveld (biotoopherstel voor reptielen als de adder).

Door middel van monitoring en onderzoek wordt de natuurkwaliteit in onze natuurgebieden op de voet gevolgd. De uitkomsten worden gebruikt in de zesjarige beheerevaluaties. De monitoring wordt deels uitgevoerd door vrijwilligers, deels uitbesteed aan professionele bureaus. In 2024 werkten 69 vrijwilligers mee aan de monitoring.

Het Groninger Landschap levert een actieve bijdrage aan gebiedsontwikkelingen om daarmee meer ruimte te creëren voor natuur. In 2024 speelde dat

onder andere bij herstel van de Hunze in de stad Groningen en in het kader van het programma Eems-Dollard 2050. Daarnaast werd een actieve bijdrage geleverd aan het proces van de Transitie Landelijk Gebied, zowel aan de Landbouw en Natuur Tafel als in verschillende deelgebieden.

Waar nodig behartigt Het Groninger Landschap de belangen van natuur bij ruimtelijke ontwikkelingen of vergunningen. Doorgaans gebeurt dit in samenwerking met andere natuurorganisaties, zoals binnen de Coalitie Wadden Natuurlijk of de Natuur en Milieufederatie Groningen. In 2024 werd gezamenlijk gereageerd op de ontwikkeling van Windpark Eemshaven-West, de UNESCO-status voor Werelderfgoed Waddenzee en de baggervergunningen in de Eems.

Landschap

32 archeologische monumenten
4 groene rijksmonumenten

Verwerving van landschapselementen kan een bijdrage leveren aan bescherming van het landschap. In 2024 vond verwerving van het perceel plaats waarop vroeger de Saaksumborg heeft gestaan. In totaal heeft Het Groninger Landschap 32 archeologische monumenten in eigendom en 4 groene rijksmonumenten.

Binnen de terreinen van Het Groninger Landschap is het beheer mede gericht op behoud en herstel van het landschap. Het gaat bijvoorbeeld om het beheer van houtsingels (3000 meter), slaperdijken (1000 meter), zes historische tuinen, vijf boerenerven en 16 boomgaarden met 393 fruitbomen verdeeld over 189 fruitrassen. Het slootonderhoud (160 kilometer) draagt bij aan behoud van historische verkavelingspatronen. De inzet van materieel wordt afgestemd op behoud van microreliëf en archeologische waarden.

Inrichtingsprojecten kunnen bijdragen aan herstel van landschap. In 2024 werden op het Landgoed Coendersborg 2200 meter nieuwe houtsingels aangeplant.

Erfgoed

12 boerderijen
5 landgoederen en borgen
12 landschappelijk cultureel erfgoed, zoals eendenkooi en dijken
10 aardkundige monumenten
16 overige historische gebouwen

Het in eigendom verwerven van (monumentaal) erfgoed is de meest duurzame manier van bescherming. Eind 2024 waren 59 gebouwde monumenten in eigendom verworven (waarvan 54 Rijks- en 5 gemeentelijk monument).

Voor behoud van de monumentale waarde is goed onderhoud cruciaal. Voor alle monumenten van Het Groninger Landschap vindt het onderhoud plaats op basis van een meerjarenonderhoudsprogramma en wordt de staat van onderhoud periodiek beoordeeld door de Monumentenwacht.

Bij nieuwe verwervingen is restauratie van het monument vaak noodzakelijk om de monumentale waarden te herstellen en een passende bestemming mogelijk te maken. In 2024 vonden meerdere restauratieprojecten plaats of konden worden afgerond: Occo Reintiesheerd, Barmerhoek, Hamdijk 49 en Euvelgunnerheem. Verduurzaming is een belangrijk aandachtspunt bij alle restauraties. Onder meer bij de Barmerhoek zijn hierbij innovatieve technieken toegepast.

Naast onderhoud is ook een passend gebruik cruciaal voor een blijvende instandhouding. Dit geldt voor alle monumenten van Het Groninger Landschap. Alle molens kunnen draaien dankzij de inzet van vrijwillige molenaars. Door problemen met de lasnaden van de roeden moesten in 2024 helaas meerdere molens tijdelijk stilstaan. Alle borgen, boerderijen en woningen zijn verhuurd als woning, soms in combinatie met werken. Dit draagt bij aan een gezonde exploitatie.

Ook voor erfgoed kan Het Groninger Landschap de rol van belangenbehartiger spelen. Vaak gebeurt dit in gezamenlijkheid met andere erfgoedorganisaties (Groninger Erfgoedberaad) of via samenwerkingsverbanden als Federatie Instandhouding Monumenten. In 2024 ging het bijvoorbeeld om een gezamenlijke brief van alle POM's (Professionele Organisaties voor Monumentenbehoud) aan de minister van OCW.

Publiek en relatie (draagvlak)

14.986 Beschermers

Een belangrijke maat voor het maatschappelijk draagvlak voor Het Groninger Landschap is het aantal Beschermers. Eind 2024 ging het om 14.986, dat is 4,9% van alle huishoudens in de provincie Groningen. Ten opzichte van 2023 was er een geringe afname van 43.

467 Vrijwilligers

Veel mensen zetten zich vrijwillig in voor Het Groninger Landschap. In 2024 ging het om 467 vrijwilligers die zich gezamenlijk gedurende ruim 40.000 uur inzetten voor de organisatie. Omgerekend naar fte's gaat het om ruim 21 fte's, uitgaande van een 37-urige werkweek.

47 Vrienden van Het Groninger Landschap

Een maat voor het draagvlak onder ondernemers is het aantal Bedrijfsvrienden. Dat aantal groeide in 2024 van 43 naar 47.

€ 432.000 Donaties

€ 669.000 Schenkingen en nalatenschappen

€ 60.000 Groninger Natuurfonds

Maatschappelijk draagvlak leidt ook tot financiële steun voor de organisatie. Naast de jaarlijkse donaties van de Beschermers (2024: €432.000) gaat het om eenmalige schenkingen en nalatenschappen (2024: €669.000). Het Groninger Natuurfonds ontving in 2024 € 60.000 voor de aankoop van natuur.

2856 leerlingen

Het Groninger Landschap heeft een programma voor natuureducatie voor basisscholen. In 2024 bereikten we hiermee 2856 leerlingen van het basisonderwijs. Voor jeugd in een leeftijdscategorie van 12-18 jaar bieden we de mogelijkheid om jeugdboswachter te worden. In 2024 waren er 8 jeugdboswachters.

De betrokkenheid en interesse in ons werk blijkt ook uit onze volgens op de sociale media. Zo hebben op facebook 9.651 volgers en op instagram 4.759 volgers. Onze nieuwsbrief versturen we naar maar liefst 4.045 mailadressen.

Conclusie

Het is indrukwekkend hoeveel impact een relatief kleine organisatie als Het Groninger Landschap tot stand kan brengen. Het zwaartepunt ligt daarbij op de blijvende bescherming van de natuurgebieden, landschapselementen en erfgoedobjecten die we in de loop der jaren hebben kunnen verwerven en op het betrekken van mensen bij ons werk. Daarnaast zijn er elk jaar grote 'plussen' in de vorm van aankopen, projecten en bijzondere activiteiten.

Thema 1: Beschermen en ontwikkelen

Occo Reintiesheerd bij Stedum

Hoge beheerkwaliteit betaalt zich uit

Voor onze eigendommen leggen we de kwaliteitslat hoog. We gaan voor hoogwaardige natuur en erfgoed. Ons erfgoed restaureren en onderhouden we optimaal, in onze natuurterreinen werken we met verve aan natuurherstel- en beheer. De inspanningen betalen zich uit. Onze gebouwen en molens verkeren in uitstekende staat, net als de natuur in onze terreinen. Dassen, otters, roerdompen, pinksterbloemen: ze profiteren van het door ons gevoerde natuurherstel en -beheer.

Occo Reintiesheerd, een karakteristieke herenboerderij uit 1905 bij Stedum, straalt en bruist als vanouds. De plek heeft de aardbevingsellende van zich afgeschud. "Het rijksmonument staat er constructief weer voor 100% bij. Vorig jaar april hebben we de restauratie afgerond. Op het huidige hoge kwaliteitsniveau is de boerderij beter bestand tegen aardbevingen", vertelt Hugo Dokter, hoofd erfgoed van Het Groninger Landschap. In en rond de boerderij is weer volop bedrijvigheid. Eén van de twee boerenschuren, waarin een woning is gebouwd, wordt met plezier bewoond. In de andere schuur en op het boerenerf huist een zorgboerderij met paarden, schapen, kippen en konijnen. Deelnemers leren er over dieren, dierverzorging, tuinieren en het boerenleven. Dat de boerderij nuttig wordt gebruikt vindt Dokter essentieel. "Gebruik is behoud. We willen reuring in een monument."

'Het rijksmonument staat er constructief weer voor 100% bij'
Hugo Dokter, hoofd erfgoed van Het Groninger Landschap

In één keer goed

Dat het voorhuis weliswaar opgeknapt is, maar wel nog leegstaat, past binnen de filosofie van Het Groninger Landschap. Nog altijd ziet Dokter tal van Groninger monumenten die lijden onder een ingrijpende versterkingsopgave. "De restauratie gebeurt dan te rigoureus of goedkoop, waardoor

Opening Villa Barmerhoek in Doodstil door Henk Jan Bolding, burgemeester van de gemeente Het Hogeland

de monumentale waarde onomkeerbaar beschadigt raakt. Wij doen het anders: we versterken het voorhuis nu bewust niet, maar wachten tot de aardbevingsellende over is. Daarna restaureren we het voorhuis in één keer goed. Monumenten als deze zijn heel kwetsbaar. Je moet voorzichtig en terughoudend te werk gaan. We hebben geduld. Misschien duurt het wachten wel tien of vijftien jaar." Occo Reintiesheerd is de derde boerderij op rij die op deze wijze is gerestaureerd. Ook De Haver bij Onderdendam en Melkema in Huizinge zijn overgedragen door de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) en vervolgens veiliggesteld voor de toekomst. "In beide boerderijen staat het voorhuis leeg en wordt de schuur bewoond. In Melkema zit ook een galerie."

Complexe verduurzaming

Dokter legt de kwaliteitslat voor het erfgoed hoog. Kosten noch moeite worden bespaard om de boerderijen, huizen, borgen en molens op 100% te krijgen. Als treffend voorbeeld noemt hij Villa Barmerhoek in Doodstil. Na een forse restauratie is de villa recent ook verduurzaamd, waarmee de energierekening flink is verlaagd en het er aangenaam toeven is. Het verduurzamen van monumenten blijkt verre van eenvoudig. "Duurzaamheid vinden wij als groene organisatie belangrijk. Verduurzamen is pionieren. Ingrepen, zoals vloer- en muurisolatie, mogen het monument namelijk niet schaden. Voor alle duurzame opties moesten we een afweging maken tussen duurzaamheid, het monument en de kosten." Voor de maatwerkoplossingen schakelde Het Groninger Landschap hulp in van experts op het terrein van isolatie en verwarming. "In onze aanbesteding vroegen we partijen om met innovatieve duurzame oplossingen te komen. Voor het verduurzamen van monumentale panden staat Barmerhoek nu bekend als voorbeeldproject. We geven regelmatig rondleidingen, zodat anderen van onze ervaringen en keuzes kunnen leren."

Vijf kilometer houtsingels

Ook voor de natuurkwaliteit in de terreinen ligt de lat hoog. Het Groninger Landschap maakt zich sterk voor hoogwaardige natuur met een hoge biodiversiteit die past binnen het cultuurhistorische landschap. Het Zuidelijk Westerkwartier staat bekend om het kleinschalige houtsingellandschap. "Een aantal singels op Landgoed Coendersborg in Nuis stond er kaal bij, zonder ondergroei. Een mooie houtsingel bestaat uit een boom-, struik- én kruidlaag", vertelt Bert Speelman, natuurbeheerder van Het Groninger Landschap. Een aankoop in 2021 van gronden maakte de weg vrij om meerdere weilanden op het landgoed om te vormen

Nieuwe struiken planten op Landgoed Coendersborg in Nuis

Aanleg ecologische verbindingszone Landgoed Coendersborg in Nuis

tot kruidenrijk grasland, vol met pinkster- en paardenbloemen, en de rondom gelegen houtsingels in oude glorie te herstellen. Vijf kilometer aan houtsingels kreeg in 2024 een grote opknapbeurt. "Vroeger dienden singels als veekering. Ze horen dicht te zijn. Daarom hebben we extra bomen geplant. Ook zijn de singels verbreed. Aan één kant gaan ze nu vijf meter het grasland in. Dankzij de extra strook kunnen we een geleidelijke overgang creëren van het grasland naar de struik- en boomlaag." Duizenden bomen en struiken zijn in de strook geplant. Gelderse roos, meidoorn, sleedoorn, kardinaalsmuts, hazelaar, somt Speelman enkele soorten op. Allemaal zijn het inheemse soorten, zodat insecten, vogels en zoogdieren er optimaal van profiteren. "Zo'n brede zonnige bosrand vol met bloemen en bessen trekt ontzettend veel vlinders aan. Vogels broeden in de dichte struiken, vleermuizen scheren er beschut langs en dassen lopen er veilig door." Nu nog oogt de jonge aanplant dun en iel, maar op den duur keert het authentieke houtsingellandschap zeker terug. Een bijdrage van de provincie Groningen maakte het herstelproject mogelijk.

'Zo'n brede zonnige bosrand vol met bloemen en bessen trekt ontzettend veel vlinders aan'
Bert Speelman, natuurbeheerder van Het Groninger Landschap

Natuurverbinding voltooid

Ook ten westen van het landgoed herstelde Speelman houtsingels. Vanaf het landgoed loopt een ecologische verbinding naar het natuurgebied Dwarsdiep ten noorden van de A7. Van de benodigde 2,5 kilometer ontbrak echter de laatste 140 meter. "Door de aankoop in 2021 en een grondruil konden we de verbinding vorig jaar eindelijk afronden en inrichten. We hebben er elzensingels aangeplant, een nieuwe sloot gegraven en natuurvriendelijke oevers aangelegd. Dassen, otters en andere dieren kunnen nu vanuit het zuiden veilig het Dwarsdiep ten noorden van de A7 bereiken."

Monitoring essentieel

Flora en fauna reageren positief op dergelijke natuurmaatregelen. Dat concludeert Clazina Kwakernaak op basis van vele tienduizenden veldwaarnemingen. "In de data zie ik dat natuurherstel en -beheer echt vruchten afwerpt", zegt ze. Binnen Het Groninger Landschap coördineert Kwakernaak de monitoring in de natuurterreinen. Monitoren is volgens haar essentieel om natuurtrends in kaart te brengen. "Waarnemingen vertellen ons of we op de goede weg zijn. Alleen door de flora en fauna over een langere periode systematisch te inventariseren, weet je of soorten in een gebied toe- of afnemen en wat het effect is van herstel- en beheermaatregelen. De uitkomsten gebruiken we onder meer

voor onze zesjarige beheerevaluaties, waarbij we de natuurkwaliteit in onze natuurgebieden onder de loep nemen."

Vernatten trekt vogels aan

De natuurdata in haar computer vertellen een wisselend verhaal. Sommige soorten zitten in de lift, andere dalen. Ze noemt de weerschijnvlinder als voorbeeld van een soort die toeneemt op Landgoed Ennemaborg in Midwolda. "Ook in de Lettelberterpetten bij Lettelbert is deze vlinder recent gezien. Dat komt omdat de bossen ouder worden." Niet alleen het eigen herstel en beheer, ook externe factoren, zoals klimaatverandering en stikstof, zijn van invloed op de trends. Ook het weer is vaak bepalend. Recent dook Kwakernaak in de plantendata van het Bourtangerveld bij Bourtange. "We hebben warme en natte jaren achter de rug. Dan zie je dat soorten als moeraswolfsklauw en klokjesgentiaan het extra goed doen." Bij Hekkum in het Reitdiepdal ziet ze het aantal weidevogels stijgen. "Dat komt met name door het verhogen van de waterstand. Vernatting trekt als een magneet vogels aan. Probleem blijft dat het broedsucces te laag is. Voor een gezonde populatie worden nog altijd te weinig kuikens groot. Hoopvol is dat het percentage weilanden met een optimaal aantal bloemen en kruiden is verhoogd van 37% naar 50%. Meer kruiden betekent meer insecten en dus voedsel voor de kuikens."

'Onze vrijwilligers zijn echt van onschatbare waarde'

Clazina Kwakernaak, medewerker natuurkwaliteit van Het Groninger Landschap

Van onschatbare waarde

Broedvogels, vegetatie, vlinders, waterstanden: in de terreinen worden ze ook de komende jaren nauwgezet gevolgd. Steeds vaker gebeurt dat met innovatieve meettechnieken, zoals met audiomoths in het Hunzedal. "De kleine recorders registreren automatisch het geluid van vogels als roerdomp en porseleinhoen. Dat doen ze ook in de vroege ochtend. Inmiddels hangen in het Hunzedal veertig audiomoths, waarmee de positie van de vogels nauwkeurig bepaald kan worden." Hoofdrolspelers in de monitoring zijn de meer dan zeventig vrijwilligers, die - weer of geen weer - de terreinen intrekken. "Ze monitoren broedvogels, inventariseren planten, lopen vlinderroutes en meten de grondwaterstand bij peilbuizen. Onze vrijwilligers zijn echt van onschatbare waarde."

Witwangsterns met kuikens

Opening nieuw fiets- en wandelpad in de Hunzezone langs de Stainkoeln in Groningen

Met een grote plens Hunzewater opende Mirjam Wijnja, wethouder Groen en Klimaatadaptatie van gemeente Groningen, in juni 2024 een nieuw fiets- en wandelpad in de Hunzezone langs de Stainkoeln. Het pad volgt het spoor van de Hunze. Om de archeologische ondergrond te beschermen, ligt het fundament van het fietspad op de dijk. De opening markeerde de afronding van de herinrichting van de Hunzezone bij Roodehaan. In het gebied vergroten we de biodiversiteit door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het planten van inheemse struiken, zoals meidoorn, sleedoorn en Gelderse roos. Tijdens deze middag is ook de overdracht van het Koploperbos in Euvelgunne aan Het Groninger Landschap gevierd. Het Groninger Landschap heeft het herstel van de Hunze en de overname van het Koploperbos kunnen realiseren door steun van Gemeente Groningen, Bedrijvenvereniging Zuidoost Groningen, Ondernemersfonds Groningen, Regio Groningen-Assen, Groeningen, Het Cultuurfonds, Stichting Dinamofonds, Thies Dijkhuisfonds en de Nationale Postcode Loterij.

Mirjam Wijnja, wethouder Groen en Klimaatadaptatie van gemeente Groningen, opende de Hunzezone bij Roodehaan officieel door een emmer water uit het Drents Diep (de Hunze) over het fietspad te gooien

Opvallende natuurwaarnemingen

Opmars weerschijnvlinders

Weerschijnvlinders doen het goed in twee terreinen van Het Groninger Landschap. Op Landgoed Ennemaborg in Midwolda neemt de populatie toe en in de Lettelberterpetten bij Lettelbert is in 2024 voor het eerste een exemplaar waargenomen. Opent de grote weerschijnvlinder zijn vleugels, dan zie je een prachtige blauwpaarse glans. De grote felblauwe vlinders leven hoog in de bomen en komen naar beneden om te drinken en mineralen op te nemen. In Nederland is de grote weerschijnvlinder bezig aan een opmars. De twee bossen van Het Groninger Landschap worden geschikter door het ouder worden van het bos.

Groninger primeur: schildpadbloedzuiger

In de Lettelberterpetten bij Lettelbert is maart 2024 een nieuwe soort in de provincie Groningen ontdekt, namelijk een schildpadbloedzuiger. Deze bloedzuigersoort is uiterst zeldzaam en kan ook op mensen parasiteren. Een beet is echter pijnloos en zonder gevaar. De bloedzuigers dragen immers geen ziekten bij zich. In Zuid-Europa zit de bloedzuiger vaak op moerasschildpadden, vandaar de naam. De soort leeft in goed ontwikkeld moeras, zoals in de Lettelberterpetten is te vinden.

Weidevogels: last van nat voorjaar

Voor het veertiende jaar op rij zijn in 2024 de weidevogels in het Reitdiep in kaart gebracht. Onderzoekers telden vijftien soorten en in totaal 668 territoria. De top-3: grutto (110 paar), tureluur (112 paar) en kievit (101 paar). Het natte voorjaar speelde de kleine kuikens parten. Enerzijds omdat ze snel afkoelden, anderzijds omdat door het slechte weer minder insecten actief waren. Het broedsucces baart al jaren zorgen. Er komen te weinig kuikens groot voor een stabiele en gezonde populatie.

Uitzonderlijk veel mosselbroed

Mosselbanken staan bekend als dé hotspots voor zeeleven. 2024 was een uitzonderlijk mosseljaar. Grote delen van de Waddenzee, ook het Groninger wad, lag bezaaid met mosselzaad. Mosselzaad zijn kleine mosselen van één tot twee centimeter. De kleine mosseltjes klitten in strengen bij elkaar. Met draden houden ze zich stevig aan elkaar vast, om winterse stormen, golven en ijsgang te trotseren. Het grote aantal mosselen is positief voor scholeksters, eiders en zeesterren. Zij eten mosselen.

Moerassterns Hunzedal

In het voorjaar van 2024 broedden in het Hunzedal 30 paar zwarte sterns (zie foto) en 33 paar witwangsterns. De nesten van deze moerassterns bevinden zich op natuurlijke drijftillen, die bestaan uit plantenwortels en afgestorven planten. Om vooral de zwarte sterns een handje te helpen zijn in het Hunzedal in 2024 broedvlotjes geplaatst. In ons land broeden de meeste zwarte sterns op kunstmatige vlotjes. In het Hunzedal sloegen ze de hulp voorals-nog af. De witwangsterns broeden er sinds 2012.

Letterzetter helpt transformatie

In het Nanninga's Bos grijpt de letterzetter, een keversoort, om zich heen. De kevers slaan een grote slag in de bestanden met fijnspar. De fijnsparren zijn in het verleden aangeplant. Overal staan nu dode stammen. Toch biedt de letterzetter ook kansen. Waar de sparren omvallen, schijnt weer zonlicht op de bodem. Er groeien nieuwe planten en jonge bomen van verschillende soorten, zoals berk, eik, grove den en fijnspar. Mede dankzij de letterzetter transformeert het bos van een productiebos naar een natuurbos. Dat is precies wat Het Groninger Landschap graag wil.

Bospaardenstaart

Bospaardenstaart groeit, zoals de naam al zegt, in bossen. De zeldzaamheid breidde zich in 2024 uit in de Harener Wildernis in Haren. Duizenden planten stonden er die samen een groene mat vormden. De bospaardenstaart is uiterst kritisch over zijn omgeving. Hij groeit alleen in moerasbossen met open plekken waar grondwater naar boven komt en zonlicht op de bosbodem schijnt. Vroeger was het dichte bos in de Harener Wildernis sterk verdroogd, maar sinds 2009 houdt Het Groninger Landschap houdt er water vast, waardoor menig braam en berk is verdwenen. De bospaardenstaart profiteert van de maatregelen.

Thema 2: Betrokkenheid en draagvlak

Molen De Stormvogel in Loppersum tijdens het festival Terug naar het Begin

Dankzij de steun van Groningers

Het Groninger Landschap krijgt brede steun. Draagvlak is cruciaal voor ons werk. Zonder de steun van Groningers – zowel particulieren als bedrijven – kunnen wij onze ambities niet waarmaken. Een grote groep Beschermers, vrijwilligers, bedrijfsvrienden, schenkers en goede contacten houdt ons op de been. In 2024 heetten we menig bedrijfsvriend welkom. Het Groninger Natuurfonds zette zelfs scholieren in beweging.

Op donderdag 25 april 2024 renden vijftig kinderen rondom hun schoolgebouw, de Vrije School Widar in Groningen, een rondje van 220 meter. Sommigen deden dat wel 28 keer. Voor een goed doel, namelijk het Groninger Natuurfonds. Met dit fonds koopt Het Groninger Landschap voor elke 7,50 euro één vierkante meter natuur. De kinderen van groep 5 lieten zich per rondje door familie en vrienden sponsoren. Thijs Meeuwissen, medewerker marketing en fondsenwerving van Het Groninger Landschap, is verheugd over de sponsorloop. Hij kreeg een plastic bakje vol met cash geld overhandigd. "De sponsorloop was hun eigen initiatief. De kinderen hebben maar liefst 3,346 euro, goed voor 446 vierkante meter natuur, bij elkaar gelopen. Allemaal kregen ze een medaille en de groep kinderen kwam bij ons op bezoek bij Bezoekerscentrum Reitdiep in Noorderhoogebrug."

'Het aankopen van natuur en erfgoed kan tegenwoordig niet zonder de steun van particulieren en bedrijven'

Thijs Meeuwissen, medewerker marketing en fondsenwerving van Het Groninger Landschap

Inzamelingacties

Het Groninger Natuurfonds leent zich goed voor dergelijke spontane inzamelingacties. Zo vroeg de kersverse professor Marco Blanker, die 13 septem-

Kinderen van de Vrije School Widar in Groningen liepen een sponsorloop voor het Groninger Natuurfonds

ber 2024 zijn oratie hield, de genodigden om geld te doneren. Zijn oproep leverde 3.323 euro op, omgerekend 443 vierkante meter natuur. Niet alleen grote, ook vele kleinere bedragen werden vorig jaar overgemaakt naar het Groninger Natuurfonds. "In totaal konden we in 2024 bijna 60.000 euro in het fonds bijstorten. Het hoogste bedrag in jaren. Eerder kochten we met het fonds al een perceel in het Zuidelijk Westerkwartier. April 2025 hebben we met de gelden 2,3 hectare landbouwgrond aangekocht bij het Harense Bos bij Zevenhuizen en 2,9 hectare in de Hunzezone in de wijk Ulgersmaborg in Groningen."

Tien nalatenschappen

Meeuwissen leidt de schenkingen en nalatenschappen in goede banen. Hij beantwoordt vragen, gaat bij mensen op bezoek en promoot Het Groninger Landschap als goed doel. De inspanningen werpen hun vruchten af. "Steeds meer mensen schenken of nemen ons op in hun testament. Schenkingen zijn voor ons werk steeds belangrijker. Het aankopen van natuur en erfgoed kan tegenwoordig niet zonder de steun van particulieren en bedrijven. Geregeld schenken mensen met specifieke verzoeken. Dan gaan we in gesprek. Een trouwe schenker geeft bijvoorbeeld jaarlijks 15.000 euro. Hij blijkt erg gecharmeerd van de kwartelkoning. Zijn schenking besteden we nu aan het herstellen van nat schraalland bij het Leekstermeer. Daar houdt de kwartelkoning van."

Vorig jaar ontving Het Groninger Landschap tien nalatenschappen. Dat is veel, stelt Meeuwissen. Wat de erflaters gemeen hebben, is een grote liefde voor het Groninger landschap. "Wij richten ons op het landschap, de molens en de borgen om de hoek. Mensen houden van Groningen. Dat geldt zeker voor Luit Dijkstra, die vorig jaar op 89-jarige leeftijd overleed. Als natuurvriend maakte hij zich hard voor meer groen in de Groningse Tuinwijk, waar hij woonde. Hij liet 10.000 euro aan ons na. We zijn hem dankbaar voor zijn gift voor de natuur."

Busreis

Sommige giften waren in natura. Bijzonder was het perceel in Lutke Saaxum, ten oosten van Baflo, dat we voor een vriendelijk bedrag konden overnemen. Op het perceel stond ooit de Saaksumborg. "Op oude kaarten staat de borg duidelijk ingetekend. Nu zie je niets meer, het is akkerland. We hebben beloofd het ver-

Oratie professor Marco Blanker in Groningen

haal van de Saaksumborg uit te dragen. Dat gaan we zeker doen." Speciaal voor schenkers en mensen die Het Groninger Landschap in hun testament hebben opgenomen, organiseerde Meeuwissen vorig jaar een busreis naar Oost-Groningen. "We wilden laten zien wat we met schenkingen en nalatenschappen doen. We deden onder meer Hamdijk 49 bij Bad Nieuweschans aan, een boerderij die we hebben gekocht dankzij een nalatenschap. Ook bezochten we aan dezelfde Hamdijk de Mellemaheerd, bij leven aan ons geschonken door boer Mellema. Ter plekke vertelde hij een fascinerend verhaal over zijn leven als boer en zijn gereden Elfstedentochten en zeil- en wielrenavonturen." Meeuwissen kijkt terug op een geslaagde dag en wil van de busreis een jaarlijks terugkerende activiteit maken. Hij benadrukt dat de reis is bekostigd door de deelnemers.

Vijftig bedrijfsvrienden

Ook het bedrijfsleven in de provincie Groningen omarmt ons werk. Esmée Ronner, medewerker marketing en fondsenwerving van Het Groninger Landschap, legde maart 2023 een forse ambitie op tafel: vijftig bedrijfsvrienden wilde ze, terwijl destijds de teller op 36 stond. Ze is er al bijna. "We zitten op 49 bedrijfsvrienden, nog één te gaan", zegt ze enthousiast. Haar actieve en persoonlijke benadering van het Groninger bedrijfsleven slaat aan. "We hebben onze eigen relaties benaderd, bedrijven waar we al langer fijn mee samenwerken. Ze weten waar we voor staan en passen goed bij ons. Meerdere partners, zoals Dizain en Vos Groenverzorging, hebben zich als bedrijfsvriend aangemeld. Daarnaast hebben we een lijst opgesteld van typisch Groningse bedrijven die we graag als bedrijfsvriend verwelkomen. Recent, in 2025, heeft Royal Bodewes, sinds 1812 een Groninger scheepsbouwbedrijf, zich als bedrijfsvriend aangesloten."

Ronners wervingsplan maakt het zijn van bedrijfsvriend ook financieel haalbaar voor kleinere ondernemers en zzp'ers. "Zij dragen een lager bedrag bij. Meerdere bedrijven hebben we hiermee al mogen onthalen. Voor al onze bedrijfsvrienden organiseren we jaarlijks een bijeenkomst. In 2024 kwamen we bijeen in de Ennemaborg in Midwolda. De borg stond leeg na het overlijden van kunstenares Maya Wildevuur. Bij al onze bedrijfsvrienden gaan we eens in de zoveel tijd op bezoek. Om bij te praten en te horen wat hun uitdagingen zijn." Nu het einddoel is zicht in, wil Ronner eerst de aanpak evalueren, voordat ze zich vastlegt op een nieuw doel.

Vriendenbijeenkomst in 2024 op Landgoed Ennemaborg in Midwolda

"Hoe meer bedrijfsvrienden, hoe sterker Het Groninger Landschap staat. Ze dragen financieel bij, maar maken ons ook relevanter richting overheden en de politiek."

'We zitten op 49 bedrijfsvrienden, nog één te gaan'

Esmée Ronner, medewerker marketing en fondsenwerving van Het Groninger Landschap

Terug naar het begin

Onderwijl genieten ook Groningers en mensen van buiten de provincie van onze bezittingen. Sommigen als bewoner van onze gebouwen, anderen als deelnemer van onze activiteiten of bezoeker van onze natuurterreinen, vakantiewoningen en molens. In het weekeinde van 24 en 25 mei 2024 was het gezellig druk bij molen De Stormvogel in Loppersum. Het festival Terug naar het begin vierde met de vijftiende editie een lustrum. Op talloze locaties in de omgeving, vooral middeleeuwse kerken, traden artiesten op. Zo ook in De Stormvogel. Molenaar Tjitse Mollema: "In onze molen verzorgde Clarimba, een duo met basklarinet en marimba, drie keer per dag een optreden. De authentieke molen vormt voor theater en muziek een prachtig

Excursie schenkers en nalaters bij de Ennemaborg in Midwolda

decor. Een jaar eerder trad Marlene Bakker op met Groningstalige liedjes. Heel mooi en bijzonder was dat." Binnen het festival was de molen een zogeheten pauzeplek. Buiten de molen rustten veel festivalgangers even uit op het terras. "Wij verzorgden de catering. Onze koffie en thee, poffert en pannenkoeken vonden gretig aftrek. Acht vrijwilligers hielpen mee. We hebben een forse omzet gedraaid", aldus Mollema. Ook molen De Leeuw in buurdorp Zeerijp doet al jaren mee met het festival, net als De Stormvogel als pauzeplek. Molenaar Ben Herbrink verzorgde een jaar eerder ook een kijkommetje. "Bij de kerk van Zeerijp haalde ik dan telkens een groep deelnemers op. Ik gaf ze een mini-rondleiding door het dorp, waarbij natuurlijk de molen centraal stond." De Stormvogel doet ook dit jaar weer mee met Terug naar het begin. In de molen staat

'De authentieke molen vormt voor theater en muziek een prachtig decor'

Tjitse Mollema, molenaar van De Stormvogel in Loppersum

Azra & Andreas geboekt, een duo van viool en gitaar dat gaat zorgen voor Argentijnse sferen in de molen. "Verwacht vuur, finesse en verrassingen", meldt het programma.

Thema 3:
Samenwerking en belangenbehartiging

De Groote Polder, een binnendijks gebied bij Borgsweer

Samen van kustlijn naar brede kustzone

Aan de Groninger kust komen werelden samen. Land en water, zout en zoet, natuur en industrie. Zeespiegelstijging, natuurherstel, klimaatverandering, leefbaarheid, bedrijvigheid: de opgaven langs de kust zijn levensgroot. Ze vereisen een integrale benadering en samenwerking. In de Eems-Dollard weten partijen elkaar al enige tijd te vinden. 'Je hebt elkaar nodig om tot oplossingen te komen', vertelt Oscar Borsen, beleidsmedewerker natuur en landschap van Het Groninger Landschap.

De Groninger zeedijk beschermt al eeuwen onze veiligheid. Als een robuuste rechte lijn scheidt de dijk land en water, zout en zoet. De harde grens speelt zowel de natuur als onze toekomstige veiligheid parten. "Buitendijks stijgt de zeespiegel en krijgt de dijk vaker stormen te verduren, binnendijks daalt en verzilt de bodem", schetst Borsen de problematiek. De toekomst vraagt volgens hem geen hogere en hardere dijk, maar juiste een zachte overgang. Als droom schetst hij langs de hele Groninger kust een brede meegroeiende kustzone, met buitendijkse kwelders en op meerdere plekken zeewater dat het binnenland in- en uitstroomt. "Zoals in Polder Breebaart bij Termunten al langer gebeurt. Via een getijdenduiker stroomt daar zeewater de polder in en uit. Waar zout en zoet elkaar ontmoeten ontstaat brak water. Juist daar komen bijzondere planten en dieren voor, zoals zeekraal en kluten."

'Waar zout en zoet elkaar ontmoeten ontstaat brak water. Juist daar komen bijzondere planten en dieren voor, zoals zeekraal en kluten'
Oscar Borsen, beleidsmedewerker natuur en landschap van Het Groninger Landschap

Vijftien partners

In de Eems-Dollard krijgt de benadering van een brede kustzone vaste voet aan de grond. "De ecologische kwaliteit van het systeem staat daar sterk onder druk. Het water is te troebel, vooral door het baggeren van de Eems", zegt Borsen. In de Eems-Dollard slaan sinds 2014 de betrokken partijen de handen ineen. "Vorig jaar, in 2024, hebben vijftien partners van het netwerk 'Ecologie en Economie in Balans in de Eemsdelta' een nieuwe samenwerkingsovereenkomst ondertekend", vertelt Frances Heijman, programmamanager van het netwerk. Bedrijfsleven, natuur- en milieuorganisaties, landbouw, waterschappen, Rijk, provincie Groningen, drie gemeenten: ze zoeken met elkaar naar een optimum tussen duurzame economische groei, natuurherstel en leefbaarheid. "Samenwerken is beter dan telkens de gang naar de rechter."

Meegroeiende kust

Grootste uitdaging vormt de slibproblematiek. Binnen Eems-Dollard 2050, het uitvoeringsprogramma onder de regie van Heijman, stond de afgelopen periode in het teken van demonstratieprojecten. De insteek: het troebele slib weghalen en benutten, bijvoorbeeld als bouwmateriaal. Van slib uit Polder Breebaart, de haven van Delfzijl en de kwelder bij de Dollarddijk is bijvoorbeeld een Brede Groene Dijk gebouwd. Vorig jaar vond de afronding plaats. Heijman: "We hebben aangetoond dat je met zilte zeeklei een zeedijk kunt versterken. Een mijlpaal. Succesvolle maatregelen gaan we de komende periode opschalen. Jaarlijks willen we een miljoen ton droge stof aan slib uit het systeem halen. Juni 2024 hebben partijen hiervoor een intentieverklaring getekend. Meegroeiende kust, heet het principe. Enerzijds gaan we met slib dijken bouwen en laaggelegen landbouwgronden ophogen, anderzijds creëren we binnendijks plekken waar slibrijk water naar binnen stroomt en daar kan bezinken. Het water wordt hierdoor minder troebel, wat goed is voor de natuur. En er ontstaan nieuwe, zachte overgangen tussen water en land waar dieren en planten van de Waddenkust kunnen leven."

Groote Polder

De Groote Polder bij Borgsweer, deels in eigendom van Het Groninger Landschap, is zo'n plek waar – net als in Polder Breebaart – via een getijdenduiker water en slib in kan stromen. Begin 2024 lag een ontwerp voorkeursbeslissing op tafel om samen met inwoners een plan te maken voor onder meer de invang van slib in de Groote Polder. Omwonenden van de Groote Polder kwamen in verweer. De

petitie 'Handen af van de Groote Polder' werd meer dan 1.200 keer ondertekend. Heijman neemt de zorgen over de veiligheid van het slib voor de gezondheid serieus. De bewering van de actiegroep dat de polder een slibdepot van giftige stoffen wordt, wijst ze echter van de hand. "Alle partijen willen alleen niet-vervuild slib aan land brengen, dat voldoet aan de wettelijke normen. Metingen geven aan dat dat het geval is." De ontwerp voorkeursbeslissing is inmiddels van tafel. Draagvlak is voor dergelijke initiatieven cruciaal, stellen zowel Borsen als Heijman. De gemeente Eemsdelta is nu in gesprek met de inwoners om hun wensen en behoeftes voor een prettige leefomgeving te verzamelen. Die ideeën en wensen vormen de basis voor een nieuw plan om het kustgebied voor te bereiden op de toekomst. Het herstel van de bijzondere natuur in het estuarium is daarbij een van de doelen.

Elkaar nodig hebben

In het Eems-Dollard samenwerkingsverband zit Het Groninger Landschap namens de Coalitie Wadden Natuurlijk, waarin acht natuurorganisaties de krachten bundelen. Over de rol van Het Groninger Landschap is Heijman zeer te spreken. Heijman: "Ze zijn één van de founding fathers van de samenwerking en onze belangrijkste ambassadeur. Het Groninger Landschap zit niet in een strakke natuurjas, maar begrijpt dat je elkaar nodig hebt om tot oplossingen te komen. De stichting werkt goed samen met partijen zoals Groningen Seaports en de landbouw. Hun kennis als natuurbeheerder is onontbeerlijk, onder meer om tot goede beheerplannen te komen."

'Het Groninger Landschap begrijpt dat je elkaar nodig hebt om tot oplossingen te komen'
Frances Heijman, programmamanager Eems-Dollard 2050

Koppelkansen

Ook elders langs de Groninger kust vertegenwoordigt Het Groninger Landschap de natuurbelangen. Bij Lauwersoog is momenteel de Dijkversterking Lauwersmeerdijk-Vierhuizergat in volle gang. "Om klimaatverandering en zeespiegelstijging het hoofd te bieden, verhogen en versterken we bij Lauwersoog negen kilometer zeedijk", vertelt Annette van Velde, lid van het Dagelijks Bestuur van

Startsein bouw van de dijkdoorgang in de Lauwersmeerdijk bij Lauwersoog

waterschap Noorderzijlvest. Zo'n omvangrijke en kostbare ingreep dient primair de waterveiligheid, maar biedt ook kansen voor recreatie, bedrijvigheid en natuur. Koppelkansen, noemt Van Velde ze. "Die dijk ligt er nog heel lang. We hebben de versterking aangegrepen om ook andere opgaven in de regio te realiseren." Natuurorganisaties, provincie, gemeente, omwonenden, andere partijen: allemaal dachten en spraken ze tijdens consultaties mee. Het Groninger Landschap schoof namens de natuurorganisaties aan. De consultaties leverde een wensenlijst met koppelkansen op. "De plannen die haalbaar waren, zetten we nu met elkaar de schouders onder. We doen echter geen concessies aan de waterveiligheid."

'We hebben de versterking aangegrepen om ook andere opgaven in de regio te realiseren'
Annette van Velde, lid van het Dagelijks Bestuur van waterschap Noorderzijlvest

Dijkdoorgang

Meest in het oog springt het gat door de nieuwe zeedijk ten oosten van Lauwersoog. Ter hoogte van de Marnewaard komt een doorlaat onder de zeedijk, waardoor zeewater in- en uitstroomt. Juni 2024 gaven de betrokken partijen feestelijk het startsein voor de bouw. Van Velde: "De bouw van de getijdeduiker was nog spannend, want de realisatie bleek miljoenen euro's duurder dan begroot. Als waterschap hebben we ons hard gemaakt voor deze oplossing. Waar het kan, realiseren we een brede kustzone. Met aan de binnenzijde van de dijk een getijdengebied en aan de zeezijde nieuwe kwelders en kunstmatige riffen. Kwelders zijn voor ons win-win: er leven bijzondere planten en dieren, maar ze verbeteren ook de waterveiligheid door het remmen van golven. Voor deze natuurprojecten hebben we nauw met Het Groninger Landschap samengewerkt." De nieuwe zeedijk is deels geen harde scheiding meer, maar wordt als natuurlijke overgang onderdeel van de Waddenzee. Ook andere belangen liften met de dijkversterking mee. "Het is de meest duurzame dijk van Nederland wat betreft circulariteit en CO_2-uitstoot, er komt een extra ontsluiting voor de haven en op de dijk wordt een fietspad aangelegd." Toeristen, bedrijven, bewoners en natuur zullen volgens haar van de dijkversterking profiteren.

Vaartocht met fluisterboot De Raidomp over het Zuidlaardermeer

Organisatie

Het Groninger Landschap zet zich sinds 1936 in voor behoud, beheer en ontwikkeling van natuur, landschap en erfgoed in de provincie Groningen. Het Groninger Landschap is een stichting met een Raad van Toezicht en een directeur-bestuurder. De stichting is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor in Haren, op het adres Rijksstraatweg 333.

In de statuten staat het doel als volgt beschreven:
Het doel van de stichting is het bevorderen van het behoud, de ontwikkeling en het scheppen van hetgeen in natuur en landschap in de provincie Groningen waardevol te achten is in natuurwetenschappelijk, geografisch, structureel, cultuurhistorisch of visueel opzicht, het verwerven, restaureren, onderhouden, beheren en exploiteren van (rijks)monumenten, alsmede het vergroten van het maatschappelijk draagvlak voor het voorgaande en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn.

Over de wijze waarop deze doelen gerealiseerd worden stelt de statuten:

De stichting tracht haar doel onder meer te bereiken door:

- Het verwerven, inrichten, restaureren, beheren, exploiteren en openstellen van gronden en (rijks)monumentale gebouwen.
- Voor het doel noodzakelijke financiële middelen te vergaren, zoals subsidies, schenkingen, nalatenschappen en opbrengsten uit de exploitatie.
- Het verrichten van onderzoek, verzamelen van gegevens en het uitgeven van publicaties.
- De belangen van natuur, landschap en erfgoed, gelegen in de provincie Groningen, actief te behartigen.
- Samen te werken met inwoners, bedrijven, overheden en organisaties, die actief zijn in de provincie Groningen.
- Het geven van voorlichting en educatie.

Onder Het Groninger Landschap vallen de juridische eenheden Stichting Beheer Borgterrein Ewsum, Stichting Weltevreden en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

Het Groninger Landschap is door het CBF erkend als goed doel op basis van toetsing van zeven punten van beoordeling: missie, middelen, activiteiten en organisatie, doelrealisatie, governance, verantwoording en belanghebbenden.

Organisatiestructuur

Het Groninger Landschap staat onder leiding van de directeur-bestuurder. De directie bestaat uit één persoon. De directie is belast met het bestuur van de stichting en neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht houdt toezicht op het door de directeur-bestuurder gevoerde beleid. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken die periodiek in de vergaderingen worden besproken in aanwezigheid van de directeur-bestuurder. De begroting, aankopen, de jaarrekening, het jaarverslag en het meerjarenbeleidsplan worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

De werkorganisatie telt vier afdelingen, namelijk Natuur & Landschap, Erfgoed, Publiek & Relatie en Bedrijfsvoering. Aan elke afdeling staat een hoofd. De hoofden van de afdelingen en de directeur vormen samen het managementteam. Een aantal stafmedewerkers valt rechtstreeks onder de leiding van de directeur.

Bij het beheer van onze natuurgebieden werken we met drie natuurbeheerders die leiding geven aan in totaal zes medewerkers natuurbeheer (waaronder een leerling-medewerker en een trainee).

Organogram

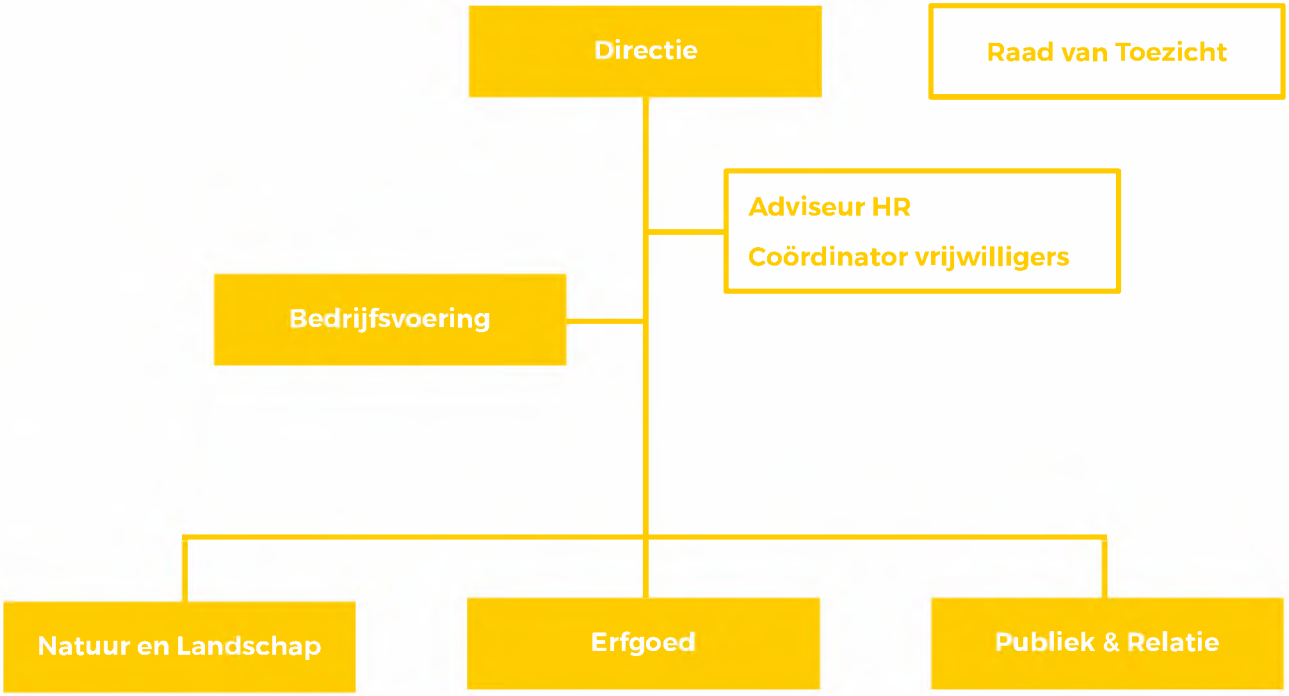

Roodborsttapuit

Samenstelling directie, bestuur en het toezichthoudend orgaan

De directie en het bestuur van Het Groninger Landschap werd in 2024 gevormd door **M.J. (Marco) Glastra**.

Nevenfuncties:

- Lid van bestuur Stichting De Ploeg in Stad en Ommeland
- Lid van de raad van advies van Vereniging Groninger Monument Eigenaren

De Raad van Toezicht bestond in 2024 uit zeven leden en is zodanig samengesteld dat verschillende deskundigheids- en aandachtsgebieden zijn vertegenwoordigd om op alle relevante aspecten van de organisatie toezicht te kunnen houden. De leden zijn benoemd door de Raad van Toezicht. Voor de leden is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. In lijn met de richtlijnen van het CBF en de Code Wijffels is vastgesteld dat geen van de leden andere (neven)functies bekleden die tot een belangenconflict met hun taak als toezichthouder zouden kunnen leiden. De leden treden af conform een rooster van aftreden.

De Raad van Toezicht had per **31 december 2024** de volgende leden:

W.J. (William) Moorlag, voorzitter Raad van Toezicht

Functie in het dagelijkse leven:

-

Nevenfuncties:

- Associé Publieke Zaken (public affairs) te Den Haag
- Voorzitter Pensioentafel Zorg en Welzijn te Zeist
- Voorzitter Raad van Toezicht Touripedia te Groningen
- Lid commissie rechtspositie Vereniging Oud Parlementariërs

L.J.R. (Bert) Scholtens, vice voorzitter Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Hoogleraar Duurzaam Bankieren en Financieren – Faculteit Economie en Bedrijfskunde, Rijksuniversiteit Groningen

Nevenfuncties:

- Professor Finance - School of Management University of Saint Andrews, Scotland, UK
- Visiting Professor - Université Paris I Panthéon-Sorbonne

N. (Natasja) Lubbers, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Zelfstandig interim professional in de (semi-)publieke sector

Nevenfuncties:

- Lid Raad van Advies opleiding Archeologie Rijksuniversiteit Groningen

R.H.G. (Raymond) Klaassen, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijkse leven:

- Onderzoeker Rijksuniversiteit Groningen
- Onderzoeker bij Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels (deeltijd)

Nevenfuncties:

- Bestuurslid Ringersvereniging
- Bestuurslid Vogelringstation Schiermonnikoog
- Bestuurslid Bettie Wiegman Stichting

S. (Saskia) van Gessel, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Rechter

Nevenfuncties:

- n.v.t.

R. (Rutger) Dijsselhof, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Financieel directeur Abiant Holding B.V.
- Financieel directeur Coöperatie voor de Agrarische Bedrijfsverzorging Abiant U.A.

Nevenfuncties:

- n.v.t.

G.W. (Gerdien) Postma, lid Raad van Toezicht

Functie in het dagelijks leven:

- Directeur / eigenaar Postma Vastgoed Consultancy
- Register Makelaar/- Taxateur, Vastgoed Consultant, Gerechtelijk Deskundige

Nevenfuncties:

- Landelijk zittingslid Huurcommissie
- Lid Ledenraad Rabobank Noordenveld West Groningen
- Bestuurslid afd. Noord en lid Ledenraad Vastgoed Belang

Rooster van aftreden Raad van Toezicht

Naam	Functie	Benoemd	Herbenoeming	Jaar van aftreden
Dhr. L.J.R. Scholtens	vice-voorzitter	2017	2020	2024
Mw. N. Lubbers	lid	2017	2020	2024
Dhr. R.H.G. Klaassen	lid	2018	2021	2025
Mw. S. van Gessel	lid	2020	2023	2027
Dhr. R. Dijsselhof	lid	2020	2023	2027
Mw. G.W. Postma	lid	2021	2024	2028
Dhr. W.J. Moorlag	voorzitter	2024	2027	2031

Beloningsbeleid

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht.

Bezoldiging directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning van Het Groninger Landschap sluit aan op de regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties (zie www.goededoelennederland.nl). De regeling geeft aan de hand van zwaartecriteria een maximumnorm voor het jaarinkomen. De weging van de situatie bij Het Groninger Landschap vond plaats door de Raad van Toezicht. Dit leidde tot een zogenaamde BSD-score van 455 punten met een maximaal jaarinkomen van 163.473 euro (1 fte, index 1 juli 2024). Het voor de toetsing, aan de hand geldende maximum relevant jaarinkomen van de directie, de heer M.J. Glastra (1 fte), bedroeg 114.312 euro. Deze beloning bleef binnen het geldende maximum. Het jaarinkomen, de belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage van het pensioen bleef voor de heer Glastra, met een bedrag van 134.380 euro binnen het in de regeling opgenomen maximumbedrag van 202.706 euro per jaar. De belaste vergoedingen en de werkgeversbijdrage pensioen stonden bovendien in een redelijke verhouding tot het jaarinkomen. De hoogte en samenstelling van de bezoldiging worden in de jaarrekening toegelicht in de toelichting op de staat van baten en lasten.

Personeel

Het personeelsbeleid richt zich op een zodanige inzet en ontwikkeling van medewerkers dat de organisatiedoelstelling van Het Groninger Landschap kan worden gerealiseerd. Daarvoor is het van belang dat de medewerkers deskundig en gemotiveerd zijn. Het Groninger Landschap wil een goede werkgever zijn. Dit betekent dat er veel aandacht is voor het ontwikkelen van talenten en individuen en dat de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden goed moet zijn. Er wordt aandacht besteed aan thema's als scholing en competentiemanagement.

Het Groninger Landschap had per 31 december 2024 40 medewerkers. Het gemiddeld aantal fte over 2024 is 34,9.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2024
Directie	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,4 fte
Afdeling natuur en landschap	16,2 fte
Afdeling erfgoed	4,3 fte
Afdeling publiek en relatie	6,0 fte

In de personeelsvertegenwoordiging (PVT) zitten momenteel vier personeelsleden die door het personeel worden benoemd. De PVT zit minimaal twee keer per jaar met de directie om tafel en één keer per jaar met een afvaardiging van de Raad van Toezicht.

Het plan van aanpak volgend op de risico-inventarisatie behoeft doorlopend aandacht. Daarnaast is aandacht besteed aan duurzame inzetbaarheid en de balans tussen belasting en belastbaarheid. Een inmiddels jaarlijks terugkerend onderdeel is het onderzoek naar sporen van de ziekte van Lyme in het bloed van buitenmedewerkers. Dit onderzoek vindt jaarlijks plaats in november als het tekenseizoen is afgelopen.

Vrijwilligers

Het Groninger Landschap kan niet functioneren zonder vrijwilligers. Maar liefst 467 vrijwilligers (peildatum 31 december 2024) zetten zich met hart en ziel in om de molens draaiende te houden, mensen te ontvangen in bezoekerscentra, excursies te geven en de planten en dieren te inventariseren. De vrijwillige medewerkers werken met een grote mate van vrijheid en eigen verantwoordelijkheid. Ze opereren vanuit zelfstandige teams, elk met een eigen bestuur. De teams maken jaarplannen en vragen budgetten aan. Deze werkwijze, op basis van een eigen bestuur, is uniek en geeft een extra dimensie aan het vrijwilligerswerk voor de organisatie. De directie neemt het besluit tot het instellen van een team.
De meeste teams zijn actief in en rond één van de terreinen en (rijks)monumenten. Door de indeling van teams per gebied vervullen de vrijwilligers de functie van ambassadeur van Het Groninger Landschap in het betreffende gebied.

Vrijwilligersbeleid

Wij vinden het van wezenlijk belang dat er ten aanzien van het vrijwilligerswerk bij Het Groninger

Landschap goed beleid is vastgelegd en wordt uitgevoerd. Het vrijwilligersbeleid is ontwikkeld en vastgesteld in overleg met de vrijwilligers. In het beleidsplan 'Vrijwilligersbeleid 2021-2025 Veur elk en ain, deur elk en ain', zetten we de uitgangspunten van ons vrijwilligersbeleid uiteen: hoe wij het vrijwilligerswerk zien en organiseren én wat wij de vrijwilligers te bieden hebben. Wij benaderen de organisatie van het vrijwilligerswerk vanuit de volgende thema's: Binnenhalen, Begeleiden, Basisvoorwaarden, Belonen, Behouden en Beëindigen.

Vrijwilligerswerk binnen Het Groninger Landschap wordt gedefinieerd als werk dat onverplicht, onbetaald en met enige regelmaat wordt verricht. Voor een goede binding met het team, de organisatie en de activiteiten geldt als richtlijn dat een vrijwilliger zich minimaal 40 uur per jaar voor Het Groninger Landschap inzet en geregeld de teamvergaderingen bijwoont. Vrijwilligers gaan een overeenkomst aan en voeren de activiteiten uit voor, namens en onder verantwoordelijkheid van Het Groninger Landschap. De stichting faciliteert de vrijwilligers om ze in staat te stellen hun werkzaamheden zo goed mogelijk uit te voeren.

Via ons nieuwe intranet DigiRaand – in eigen huis ontworpen en ontwikkeld - kunnen vrijwilligers zich aanmelden voor de bijeenkomsten en het scholingsprogramma met onder andere cursussen over flora en fauna. Ook Excursietechnieken, Goed Gastgeverschap en BHV worden aangeboden. Alle cursussen en workshops worden speciaal voor de vrijwilligers ontwikkeld en dragen bij aan de hoge kwaliteit van ons activiteitenaanbod. De Nieuwjaarsbijeenkomst en de jaarlijkse Vrijwilligersdag worden goed bezocht en zeer gewaardeerd. Veel vrijwilligers zijn vele jaren aan ons verbonden, er zijn er zelfs bij die zich al 35 jaar inzetten voor onze organisatie. Hoewel uit onderzoeken blijkt dat landelijk gezien het aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet terugloopt, blijft het aantal vrijwilligers van Het Groninger Landschap al jaren stabiel.

Organisatie in Cijfers

Aantal medewerkers

Per 31 december 2024 waren er 40 medewerkers in dienst (34 fte), gemiddeld over het jaar bedroeg het aantal medewerkers **41 (34,9 fte)**

Per 31 december 2023 waren er 41 medewerkers in dienst (34 fte), gemiddeld over het jaar bedroeg het aantal medewerkers **39 (32,8 fte)**.

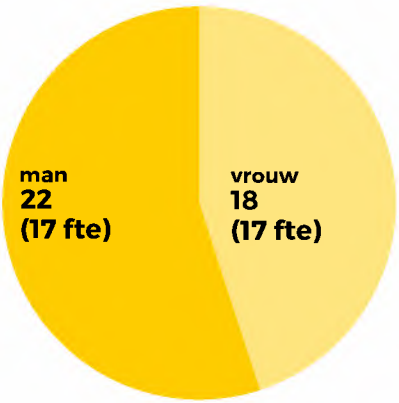

Verhouding man-vrouw

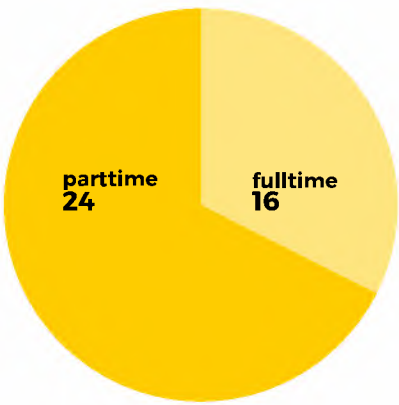

Verdeling parttime/fulltime

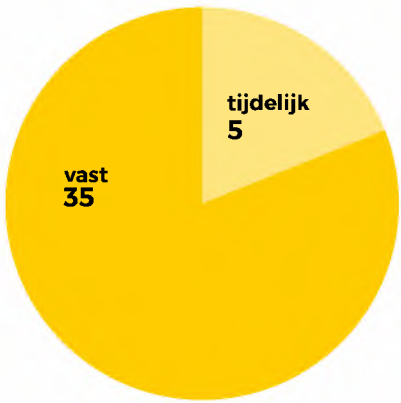

Soort dienstverband

Aantal medewerkers per afdeling in fte gemiddeld over het jaar

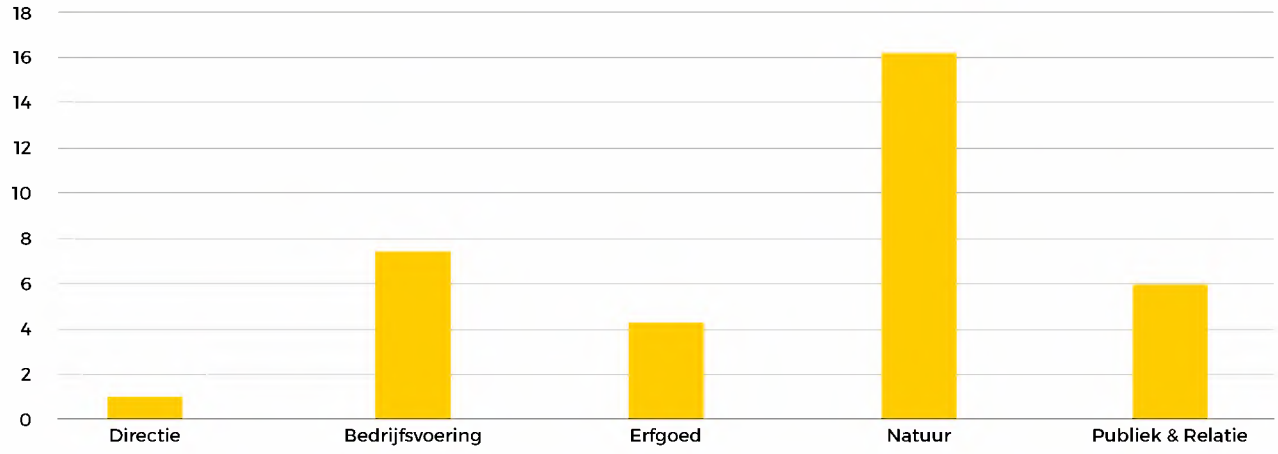

Leeftijdsopbouw

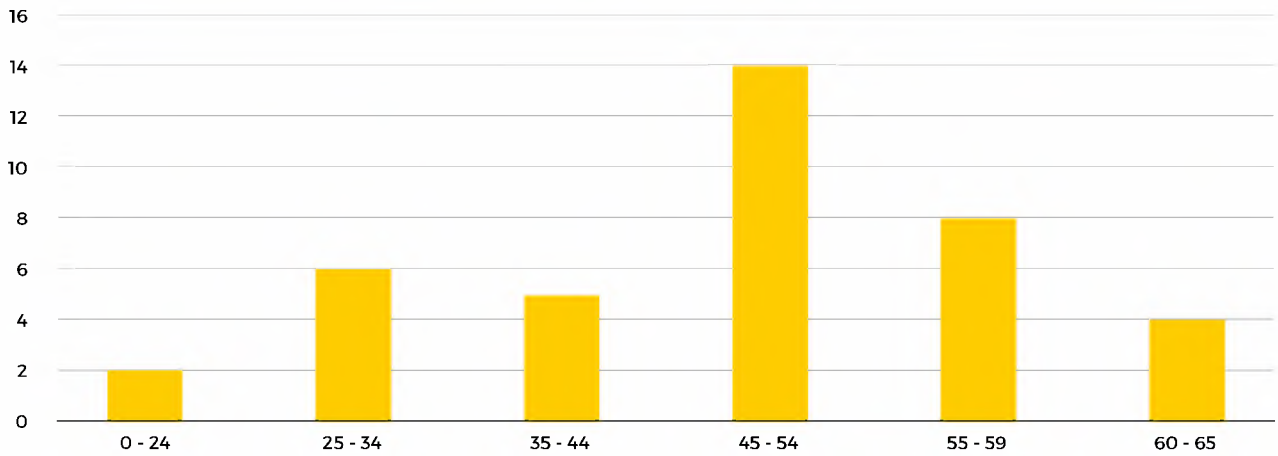

De gemiddelde leeftijd is 47 jaar

Aantal dienstjaren

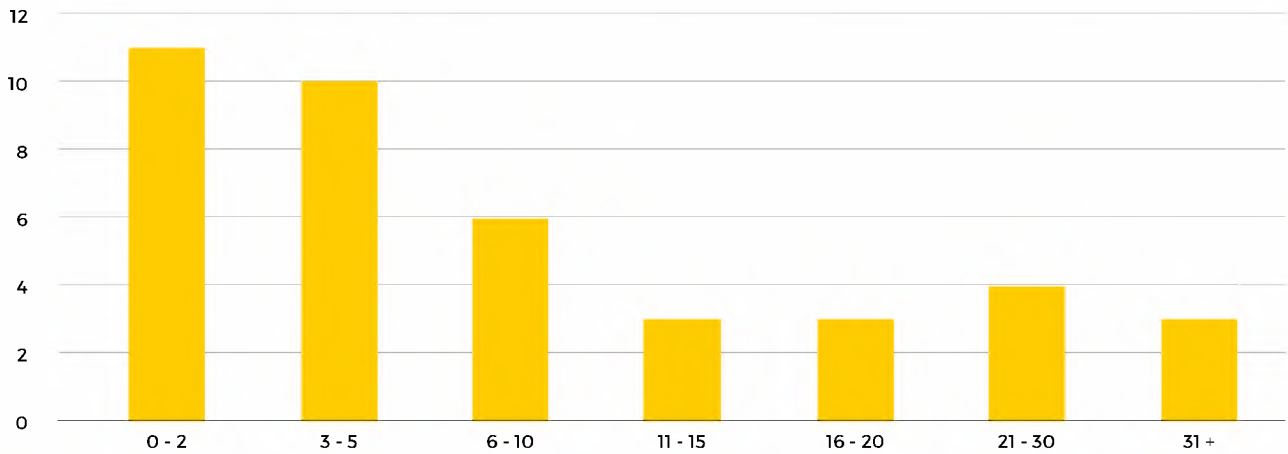

Het gemiddeld aantal dienstjaren is 10 jaar

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuimpercentage in 2024 was 6,69. Het percentage is weer aanzienlijk lager dan in 2023, toen was het 9,1. Gemiddeld melde men zich 1,3 keer per jaar ziek. Vorig jaar was dit 1,5 keer. Voor het 3e jaar achter elkaar daalt dit cijfer. De gemiddelde verzuimduur was 16,4 dagen. Vorig jaar lag dat nog op ongeveer 18 dagen.
Het landelijke ziekteverzuimpercentage was in 2024 5,3.

Uitstroom

Er zijn in 2024 4 medewerkers vertrokken:

- Huismeester
- Hoofd Bedrijfsvoering
- Medewerker Grondzaken, beheerplanning en monitoring
- Leerling medewerker beheer

Instroom

Er zijn in 2024 3 medewerkers in dienst getreden:

- Medewerker natuur en Landschap
- Trainee medewerker natuur en landschap
- Hoofd bedrijfsvoering

Ook bieden we waar mogelijk stagiaires een stageplaats aan. Dit betrof af en toe een meeloopstage bij natuurbeheer. Daarnaast hebben we 2 studenten de mogelijkheid geboden om binnen onze organisatie af te studeren. Een van deze medewerkers is daarna als trainee in dienst gekomen om zich via deze weg verder te ontwikkelen.

Doorstroom

Er hebben geen interne doorstromingen plaatsgevonden.

Opleidingen

Door medewerkers is voor ongeveer 11.000 euro besteed aan het volgen van opleidingen en lesmateriaal. Dit is ongeveer de helft minder dan vorig jaar. Toen werd er ongeveer 21.000 euro besteed.
Er zijn verschillende vakinhoudelijke korte trainingen en cursussen gevolgd door medewerkers. Ook is de jaarlijkse BHV-training weer aangeboden en gevolgd door verschillende medewerkers. Medewerkers hebben een groepstraining gevolgd op het gebied van medezeggenschap. Er is dit jaar aandacht geweest voor individuele coaching en er zijn studietrajecten gevolgd.

Integriteitsbeleid

Het is van groot belang dat wij als organisatie integer werken. Onze medewerkers en vrijwilligers willen we een veilige en positieve werkomgeving bieden. En als erkend goed doel is het cruciaal dat we ook als organisatie integer werken.

In 2020 is het integriteitsbeleid vastgesteld door de directie.

Het integriteitsbeleid geven we vorm langs vier lijnen:

1. Gedragscode voor medewerkers en vrijwilligers
2. Integriteitsverklaring voor bestuurders en toezichthouders
3. Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)
4. Borging

Ad 1: Gedragscode
De gedragscode is gericht op het voorkomen, signaleren en melden van situaties die zich kunnen voordoen rondom integriteit.

Ad 2: Integriteitsverklaring
Er is een integriteitsverklaring opgesteld die door alle leden van de raad van toezicht en de directeur-bestuurder is getekend.

Ad 3: Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)
Van alle huidige (vrijwillige) medewerkers wordt een VOG gevraagd. Het overleggen van een VOG is een vast onderdeel van de aanstelling van een (vrijwillig) medewerker.

Ad 4: Borging
Om vertrouwelijkheid te borgen en de drempel voor een melding te verlagen, kan melding worden gedaan bij een externe vertrouwenspersoon. De rol van externe vertrouwenspersoon is ondergebracht bij een professionele organisatie. Met ingang van 2022 is er ook een extern meldpunt voor (vermoedens van) schendingen van integriteit.

Het is belangrijk om te duiden wat het verschil is tussen een klacht en een integriteitsissue.
Aanvullend op de regeling wordt daarom zowel intern als extern toegelicht wat de verschillen zijn in het soort melding en de vertrouwelijkheid van de behandeling.

Het integriteitsbeleid wordt gepubliceerd op de website en intranet van de stichting.

Er zijn in het afgelopen jaar 5 meldingen binnengekomen bij de externe vertrouwenspersoon. Dit kan zowel van een vrijwilliger of een medewerker zijn. De meldingen hebben niet geleid tot een vervolgactie. Het aantal meldingen is gestegen van 1 naar 5. Daaruit kun je niet direct de conclusie trekken dat er meer sprake is van ongewenst gedrag. Als organisatie stimuleren wij de bekendheid en benaderbaarheid van de vertrouwenspersoon. Een ver-

trouwenspersoon kan ook een luisterend oor bieden aan medewerkers om ze verder te helpen.

Overige ontwikkelingen

Dit jaar hebben 3 kwartaalbijeenkomsten plaatsgevonden op verschillende locaties. De onderwerpen werden door de medewerkers van de verschillende afdelingen verzorgd. De vertrouwenspersoon was bij één van deze bijeenkomsten aanwezig.

Monumentale villaboerderij aan de Hamdijk 49 in Bad Nieuweschans

Waddenfestival 2024 in Pieterburen

Financiële positie

Financiële positie

Het boekjaar over 2024 is afgesloten met een negatief (geconsolideerd) resultaat van 2,705 mln euro.

De schikking met de VGG over de klachtprocedure staatsteun en de daarbij overeengekomen storting in het opgerichte Fonds, heeft een grote impact op het resultaat over 2024 en het vermogen per 31 december 2024. De reserve aankopen is per einde boekjaar nihil. De komende jaren wordt getracht om de reserve weer op niveau te krijgen zodat de ambities op het gebied van verwerving en daarbij behorende kwaliteitsverbetering gerealiseerd kunnen worden.

Er zijn een tweetal aankopen gedaan in 2024. Aankopen worden altijd PM begroot omdat de kansen voor het doen van aankopen vooraf niet is in te schatten. De middelen voor de aankopen zijn beschikbaar vanuit het Groninger Natuurfonds en de reserve voor aankopen. Aankopen moeten bijdragen aan de doelstelling van de stichting en worden derhalve niet geactiveerd en afgewaardeerd ten laste van het financiële resultaat.

Er zijn extra inkomsten ontvangen uit nalatenschappen en schenkingen. Het rendement op onze beleggingen was hoger dan verwacht. We hebben een defensief beleggingsbeleid die gericht is op beleggen voor een lange termijn van 15 jaar. We gaan er met dit beleid vanuit dat het vermogen over een langere periode minimaal inflatiebestendig is. Het rendement was vergelijkbaar met de beleggingsresultaten wereldwijd.

De stichting beschikt over een gezonde financiële huishouding. Er is een sterke positie in reserves en fondsen waardoor de solvabiliteit sterk is. Naast het belegde vermogen wordt een saldo voor werkkapitaal aangehouden op lopende rekeningen en spaarrekeningen. De omvang van deze liquide middelen is per 31 december 2024 toereikend op basis van de te verwachten inkomsten en uitgaven. Bijlage 1 geeft een overzicht van de in- en uitgaande kasstromen over 2024 en 2023..

Ratio's solvabiliteit en liquiditeit

		2024	2023
Solvabiliteit	Eigen / vreemd vermogen	3,05	8,33
	Eigen / totaal vermogen	0,75	0,89
	Totaal / vreemd vermogen (Debt Ratio)	4,05	9,33
	Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om aan haar schulden te voldoen.		
Liquiditeit	Current ratio	6,51	9,36
	Deze ratio geeft aan in welke mate de stichting in staat is om uit de lopende ontvangsten aan haar kortlopende verplichtingen te voldoen.		

Het aanwezig zijn van reserves en voldoende weerstandsvermogen is van belang voor de continuïteit en het kunnen doen van strategische aankopen en/ of projecten. Tegelijkertijd blijven wij zeer kritisch over een gezonde exploitatie van de stichting. Er is continu aandacht voor de efficiëntie van bestedingen en het optimaliseren van de inkomsten uit terreinen en gebouwen.
Voor de komende jaren wordt in de begroting een licht positief resultaat voorzien. Daarvoor is het noodzakelijk dat het huishoudboekje op orde blijft. De inkomsten moeten minimaal gelijke tred houden met de verwachte kostenstijging.

Kengetallen

Conform de Richtlijn voor de jaarverslaggeving 650 nemen we in dit jaarverslag kengetallen op voor de bestedingen aan de doelstelling en de kosten voor fondsenwerving. Hoeveel van het geld besteedt Het Groninger Landschap aan de doelstelling? Aan de doelstelling is in 2024 in totaal 7,7 miljoen euro uitgegeven. Dat is maar liefst 90% van de baten. Hiermee voldoet de stichting ruimschoots aan de CBF-norm die stelt dat het percentage besteed aan doelstellingen minimaal 75% moet bedragen. De bereikte 90% was minder dan in 2023 (99%).

Onderstaande tabel geeft de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten weer (bedragen x €1000).

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Totaal bestedingen aan de doelstelling	7.659	6.326	7.809
Som der baten	8.519	6.913	7.845
Som der lasten	11.779	7.072	8.455
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	90%	92%	99%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	65%	89%	92%

De geworven baten zijn de bijdragen van particulieren, bedrijven, loterijorganisaties, overheden en fondsen. Onderstaande tabel geeft de verhouding weer van de kosten van fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten.

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Som van de geworven baten	6.903	5.430	6.690
Wervingskosten	301	276	242
Kostenpercentage fondsenwerving	4%	5%	4%

Crowdfunding, giften en nalatenschappen

Het Groninger Landschap investeert in fondsenwerving. Persoonlijk contact met potentiële gevers is daarbij een belangrijk aandachtspunt. Beschermers en andere particulieren dragen Het Groninger Landschap een warm hart toe door financieel bij te dragen of Het Groninger Landschap op te nemen in hun testament. Vaak worden de giften en nalatenschappen gekoppeld aan specifieke terreinen, aankopen of projecten. In 2024 is minder ontvangen uit nalatenschappen dan in 2023. De ontvangsten uit nalatenschappen zijn vooraf niet in te schatten.

Voor de werving van nieuwe Beschermers is gebruik gemaakt van straatwerving op de vier jeugdfestivals en passieve werving via gebiedsfolder, het kwartaalblad Golden Raand, informatiepanelen in de gebieden en de sociale media.

Vermogensbeleid

Het Groninger Landschap heeft een vermogen van circa 12,7 miljoen euro. Het vermogen is samengesteld uit een continuïteitsreserve, bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen. Het vermogensbeleid is gericht op instandhouding van het vermogen, zodat deze direct beschikbaar blijft voor besteding aan hieronder aangegeven reserves en fondsen. De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan voldoen. De continuïteitsreserve is door de directie bepaald op tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal van de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. In 2024 is door bijzondere omstandigheden een omvangrijk negatief resultaat behaald. Hierdoor is besloten om de continuïteitsreserve voor 2024 te bepalen op 0,7 van de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De bestedingsmogelijkheid uit de bestemmingsreserves is aangegeven door de directie.

Onderstaande bestemmingsreserves maken onderdeel uit van het vermogen van de stichting:

- Reserve voor projecten in het kader van de doelstelling – toegezegde eigen bijdragen voor projecten.
- Reserve voor projecten fondsenwerving – toegezegde bijdrage voor fondsenwerving.

- Reserve voor aankoop natuurterreinen en monumenten – toegezegde bijdrage voor aankopen.
- Reserve groot onderhoud gebouwen – reservering onderhoud gebouwen
- Reserve groot onderhoud terreinen – reservering onderhoud terreinen
- Reserve rente schikking – rente langlopende lening
- Reserve voor activa bedrijfsvoering/doelstelling – waarde materiële vaste activa en voorraden.
- Reserve voor waardeverschillen effecten – ongerealiseerde koersresultaten effecten in portefeuille.

Een deel van de baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen middels deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen. Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/ of gebouwen.

Beleggingsbeleid

Het vrij belegbare vermogen van de stichting wordt beheerd door een professionele duurzame vermogensbeheerder, namelijk de Triodos Bank. In een Overeenkomst tot Beheer van vermogen is het mandaat met deze vermogensbeheerder vastgelegd conform een beleggingsstatuut. Dit beleggingsstatuut is bedoeld om een helder en eenduidig kader te scheppen voor het beheer van de beleggingen, inclusief de liquiditeiten. In het beleggingsstatuut zijn de doelstellingen voor het beleggen geformuleerd en de randvoorwaarden waaronder deze doelstellingen gerealiseerd kunnen worden.

Het Groninger Landschap kiest voor een solide en defensief beleggingsbeleid. Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Onderstaande tabel geeft de verdeling aan van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën. Gemiddeld wordt 50% in aandelen belegd, 50% wordt belegd in vastrentende waarden (obligaties en spaarrekeningen).

Asset Allocatie (defensief)	Weging		
	neutraal	min	max.
Obligaties	50,0%	47,5%	52,5%
Aandelen	50,0%	47,5%	52,5%
Liquiditeiten	0,0%	0,0%	5,0%
Totaal	100%		

De portefeuille is volledig duurzaam ingericht. Het Groninger Landschap hecht eraan dat de criteria die voor de duurzame selectie worden gehanteerd onderling consequent zijn en worden aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Het Groninger Landschap heeft daarom besloten zich aan te sluiten bij de duurzame criteria van Triodos Bank. Een overzicht van de actuele criteria worden gepubliceerd op de website van de Triodos Bank.

Dollardkwelders, Nieuwe Statenzijl

Vos

Toekomst- en risicoparagraaf

Toekomstparagraaf

Begin 2024 is de Toekomstagenda 2024-2028 'Het verbindende landschap' vastgesteld. De Toekomstagenda geeft onze strategische koers aan voor deze periode en is de basis voor het jaarlijkse bedrijfsplan. In de Toekomstagenda geven we aan waar vanuit onze statutaire doelstellingen de toegevoegde waarde ligt van onze organisatie en vertalen dit naar een strategie voor verwerving, beheer en onderhoud, belangenbehartiging, maatschappelijk draagvlak en samenwerking. Als 89-jarige organisatie weten wij als geen ander het belang van continuïteit en daar hoort ook een gezonde financiële positie bij. Bij alle keuzes die we maken, speelt dit op de achtergrond een rol: kunnen we het ook op lange termijn waarmaken.

Algemeen

Het Groninger Landschap zet zich in voor bescherming van natuur, landschap en erfgoed in Groningen en het versterken van het maatschappelijk draagvlak daarvoor. Deze missie is nog net zo actueel als in het jaar van onze oprichting 1936 en zal ook altijd actueel blijven. Elke tijd heeft zijn eigen ontwikkelingen die van invloed zijn op de zaken waar wij voor staan. Op dit moment zijn dat onder andere ontwikkelingen op het vlak van landbouw, energietransitie, kustverdediging en mijnbouwschade. Samen met andere organisaties proberen wij in dit speelveld de belangen van natuur, landschap en erfgoed zo goed mogelijk te behartigen. We kiezen daarbij voor een constructieve en oplossingsgerichte benadering.

De meest concrete bijdrage die wij daaraan kunnen leveren is het in eigendom verwerven van natuur, landschap of erfgoed. In de loop der jaren hebben we op die manier 8.319 hectare natuur blijvend beschermd, evenals tientallen rijksmonumenten en landschappelijk waardevolle objecten als wierden en oude dijken. We bieden ruimte om onze natuurgebieden en monumenten te beleven en organiseren – dankzij onze vrijwilligers – tal van activiteiten voor het publiek.

Het Groninger Landschap is een compacte organisatie die het beheer en onderhoud in belangrijke mate uitbesteedt. Publieksactiviteiten drijven voor een belangrijk deel op inzet van vrijwilligers. Naarmate het bezit groeit zal de organisatie zich mee ontwikkelen. De komende jaren verwachten we een geleidelijke toename van bezit en een beperkte uitbreiding van de organisatie.

Natuur en Landschap

Aankoop blijft een belangrijk middel om natuurgebieden te versterken, cultuurhistorische landschapselementen te beschermen of nieuwe kansen voor natuur te verzilveren. Dat laatste speelt onder andere in combinatie met een integrale kustontwikkeling en bij herstel van de Hunze in de stad Groningen. Via het Groninger Natuurfonds kunnen ook particulieren direct bijdragen aan de aankoop van natuur in de provincie Groningen.

In 2025 maken we een start met het opstellen van 'landschapsagenda's' voor de zeven landschappelijke regio's van Groningen, te beginnen met het Zuidelijk Westerkwartier. In deze landschapsagenda's willen we met het landschap als vertrekpunt aangeven wat de komende vijf jaar de ambities zijn van Het Groninger Landschap, onder andere op het vlak van verwerving, inrichting, openstelling en belangenbehartiging.

Bij onze bestaande natuurgebieden is er veel aandacht voor verbetering van de landschappelijke en ecologische kwaliteit (waaronder biodiversiteit). Beheer en inrichting spelen daarin een sleutelrol. Eén van de speerpunten is het weidevogelbeheer. Dat lukt niet zonder samenwerking met de collectieven voor agrarisch natuurbeheer. Om tot levensvatbare weidevogelkernen te komen, is deelname aan het Aanvalsplan Grutto cruciaal. In provincie Groningen gaat het hierbij om het Reitdiepgebied en het Hunzedal. De uitbreiding van de weidevogelgebieden vindt vooral plaats via agrarisch natuurbeheer. Het Groninger Landschap probeert het broedsucces in haar weidevogelgebieden te verhogen door een combinatie van peilbeheer, extensief agrarisch gebruik en predatiebeheer. Op een ander schaalniveau speelt de optimalisatie van de Medenertilsterpolder in Middag-Humsterland als weidevogelgebied. Na een lange voorbereiding heeft de provincie het inrichtingsplan onder druk van omliggende boeren ingetrokken en is in 2023 een pilot gestart om toch maatregelen uit te voeren ter verbetering van de situatie voor weidevogels. Na het broedseizoen van 2026 zal deze pilot geëvalueerd worden. Andere opgaven zijn ecologisch herstel van het Eems-Dollard estuarium en herstel van de Hunze in de oostelijke stadsrand van Groningen.

Het Groninger Landschap wil zich ook inspannen voor de kwaliteit van natuur en landschap in het agrarisch gebied, die ernstig onder druk staat. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt primair bij de landbouw, maar Het Groninger Landschap wil daar graag een actieve bijdrage aan leveren. Dat doen we onder andere door ruimte te bieden aan een pilot voor natuurinclusieve landbouw op de Midwolder Bouwten bij de Ennemaborg. Daarnaast hebben we een actieve bijdrage geleverd aan de Transitie Landelijk Gebied, zowel in de deelgebieden als aan de Landbouw- en Natuurtafel die het College van GS adviseert. We willen hier graag mee aan de slag, maar het proces dreigt te stagneren door het wegvallen van financiering vanuit het Rijk.

Erfgoed

Het Groninger Landschap heeft zich ontwikkeld tot een volwaardige erfgoedorganisatie met de status van een 'professionele organisatie voor monumentenbehoud' (POM). Het Groninger Landschap is niet gericht op zoek naar nieuwe aankopen, maar stelt zich wel actief op als vangnet voor landschapsgerelateerd monumentaal erfgoed. De focus ligt hierbij op Rijksmonumenten. Belangrijk criterium bij verwerving van erfgoed is dat er zicht is op een neutrale tot positieve financiële exploitatie. We geven hier invulling aan door te zoeken naar een passende bestemming voor het erfgoed die een zekere mate van inkomsten genereert. Bij overdracht van monumenten door particulieren is sprake van een 'gunfactor': ze vertrouwen hun monument graag toe aan Het Groninger Landschap. Daar waar geen sprake is van een positieve exploitatie, vraagt Het Groninger Landschap om een bruidsschat. Dit is bijvoorbeeld aan de orde bij molens en bij monumenten in het aardbevingsgebied die van de NAM zijn overgenomen. Voor de toekomstige ontwikkeling van de organisatie is een zorgvuldig verwervingsbeleid, met een goede balans tussen doelstelling en exploitatie, van groot belang.

De restauratie en herbestemming van de vier monumenten die door NAM zijn overgedragen, is begin 2024 volledig afgerond. Ook de restauratie en verduurzaming van Villa Barmerhoek is in 2024 afgerond. Lopende projecten zijn restauratie en herbestemming van een boerderij aan de Hamdijk bij Klein-Ulsda en de Euvelgunnerheem in de Hunzezone.

Versterking draagvlak

Het Groninger Landschap streeft naar versterking van de betrokkenheid in de streek en versterking van het draagvlak voor onze activiteiten. Het kwartaalblad Golden Raand en de website vormen het belangrijkste communicatiemiddel om de achterban te informeren over ons werk. Aanvullend spelen sociale media als facebook en instagram een rol. Onze vrijwilligers zijn belangrijke ambassadeurs van onze organisatie en zorgen voor een lokale inbedding op plekken waar we als eigenaar van natuur of erfgoed aanwezig zijn. Bezoekerscentra vormen een 'poort' naar de achterliggende gebieden: Reitdiep, Dollard, Waddenkust en Ennemaborg. In de centra vertellen we het verhaal van het betreffende landschap en is er ruimte voor persoonlijk contact tussen bezoekers en onze vrijwilligers. De teams organiseren tal van activiteiten, waaronder excursies en doe-activiteiten voor de jeugd. In Bourtange speelt bezoekerscentrum Terra Mora een vergelijkbare rol. Na een verkenning in 2023 hebben we in 2024 succesvol fondsen geworven voor een 'veldstation' met beleefpad op de overgang van de vesting Bourtange naar het Bourtangerveld. De realisatie start in 2025. Voor het terrein van het voormalige Klooster Yesse hebben we een plan ontwikkeld om de contouren van het klooster weer beleefbaar te maken en een ontvangstruimte voor bezoekers te realiseren. We wachten op groen licht vanuit de gemeente Groningen. Na een lange procedure lijkt er ook beweging te komen in de realisatie van een theehuis aan de binnenzijde van de waddendijk van de Westpolder. Vrijwilligers van Het Groninger Landschap kunnen hiervan gebruik maken als startpunt van excursie naar eendenkooi Nieuw Onrust.

Organisatie

We streven naar een compacte organisatie die het uitvoerende werk grotendeels uitbesteedt aan ondernemers en bedrijven in de regio. Mede op basis van de uitkomsten van een medewerkerstevredenheidsonderzoek in 2023 hebben we aandacht voor de werkdruk en het begeleiden van nieuwe medewerkers. Eind 2024 is er een besluit genomen over de huisvesting van het kantoor, het kantoor in Haren wordt verkocht en we gaan op zoek naar een andere locatie. We geven actief invulling aan ons integriteitsbeleid voor alle onderdelen van de organisatie (medewerkers, vrijwilligers en toezichthouders). We proberen te werken vanuit onze kernwaarden bezield, daadkrachtig en dichtbij. Vrijwilligers zijn een onmisbare schil rond de werkorganisatie die we optimaal willen ondersteunen. Een vitale vrijwilligersorganisatie is geen vanzelfsprekendheid gelet op ontwikkelingen in de maatschappij, waarbij mensen langer doorwerken en er een steeds groter beroep op ze wordt gedaan om een actieve bijdrage te leveren aan mantelzorg of wijk- of dorpsleven. Voor de langere termijn zetten we de lijnen uit om als organisatie aantrekkelijk en relevant te blijven voor vrijwilligers. In 2024 zijn we gestart met het evalueren van ons beleidsplan voor duurzaamheid en we gaan in 2025 aan de slag met een nieuw plan van aanpak.

Begroting 2025 - geconsolideerde staat van baten en lasten

(x 1.000 euro)

Baten:		
Baten van particulieren		1.035
Baten van bedrijven		590
Baten van loterijorganisaties		938
Baten van subsidies van overheden		2.873
Baten van andere organisaties zonder winsstreven		289
Som van de geworven baten		5.725
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten		1.291
Overige baten		-
Som van de baten		7.016
Lasten:		
Besteed aan doelstellingen		
Aankopen	70	
Projecten	1.059	
		1.129
Uitvoeringskosten		
Natuurterreinen	2.997	
Cultuurhistorisch erfgoed	1.275	
Voorlichting en educatie	1.116	
		5.388
Wervingskosten		319
Kosten beheer en administratie		487
Som van de lasten		7.323
Saldo voor financiële baten en lasten		-307
Saldo financiële baten en lasten		315
Resultaat		8

Risicoparagraaf

Met het oog op de continuïteit van Het Groninger Landschap onderscheiden we vijf categorieën risico's:

1 Externe ontwikkelingen
2 Realisatie doelstellingen door eigen organisatie
3 Compliance
4 Operationeel
5 Financieel

De risico's zijn weergegeven in de risicomatrix. De risicomatrix heeft als doel om alle risico's te identificeren en zorgt ervoor dat Raad van Toezicht, directie en medewerkers zich van deze risico's bewust zijn. Tevens worden de daarbij horende beheersmaatregelen benoemd en ingebed in de organisatie. Hieronder volgt een korte toelichting bij de risicomatrix.

Externe ontwikkelingen

Hierbij gaat het om ontwikkelingen buiten de eigen organisatie, waar we slechts zeer beperkt invloed op hebben, maar wel mee geconfronteerd (kunnen) worden. Naast bedreigingen kunnen deze externe ontwikkelingen ook kansen met zich meebrengen. Een externe bedreiging zou het wegvallen van de bijdrage vanuit de Nationale Postcode Loterij vanwege andere keuzes die de loterij maakt kunnen zijn. Een externe kans kan het moeten compenseren van de CO2 uitstoot van bedrijven kunnen zijn. Het Groninger Landschap zou hierin een rol kunnen pakken om deze CO2 compensatie op zich te nemen.

Realisatie doelstellingen door eigen organisatie

Het is van groot belang dat we als organisatie concreet bijdragen aan het realiseren van onze statutaire doelen. Op het moment dat dit stagneert, worden we als organisatie minder relevant en komt de continuïteit in gevaar. Belangrijke mechanismen om deze risico's te beheersen zijn de certificering als natuurbeheerder en als monumentenorganisatie en de toezichthoudende rol van de Raad van Toezicht.

Compliance

De organisatie werkt niet alleen binnen wet- en regelgeving, maar ook binnen de kaders van het CBF-keurmerk voor Erkende Goede Doelen. Daar komen de voorwaarden voor een Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), de eigen reglementen voor Raad van Toezicht en directeur-bestuurder bij. Daarnaast moet men zich houden aan het vastgelegde integriteitsbeleid en interne werkprocessen voor onder andere opdrachtverlening en tekenbevoegdheid.

Operationeel

Het Groninger Landschap loopt in de bedrijfsvoering, net als elk ander bedrijf, operationele risico's op het vlak van onder andere personeel, ICT en aansprakelijkheid. Een kleine organisatie is relatief kwetsbaar bij langdurige ziekte van één of enkele medewerkers. De organisatie is nu weer vrijwel op sterkte, maar ziekteverzuim blijft een belangrijk aandachtspunt.

Financieel

Voor het realiseren van onze doelstellingen is de beschikbaarheid van financiële middelen cruciaal. Het Groninger Landschap heeft een brede financiering waarbij drie bronnen onderscheiden kunnen worden:

1. Charitas (donaties, nalatenschappen, fondsen)
2. Eigen inkomsten uit exploitatie (huur, pacht)
3. Subsidies

In de risicomatrix worden voor elk van deze bronnen de mogelijke risico's benoemd, evenals de acties die worden uitgevoerd om de continuïteit te borgen.
Wat betreft de subsidies zien we een stabilisatie tot lichte groei. Bij de charitas blijven de inkomsten uit donaties stabiel en zien we een stijgende trend bij nalatenschappen. Het is een hele opgave om de eigen inkomsten gelijk op te laten lopen met de stijging van kosten.

Overige risico's

Schikking klachtprocedure staatssteun

In voorgaande jaren vermeldden wij in ons jaarverslag een risico naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) over de PNB-regeling. Van 1993 tot en met 2011 bestond deze subsidieregeling waarmee alleen natuurbeschermingsorganisaties Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Landschappen grond konden verwerven met het oog op natuurbehoud. Particuliere grondbezitters, verenigd in de VGG, vonden het onterecht dat zij geen gelijke aanspraak hadden op die aankoopsubsidie die zij beschouwen als ongeoorloofde staatssteun. Na jarenlange discussies met het ministerie van LNV en de betreffende natuurbeschermingsorganisaties dienden zij in 2008 een klacht in bij de Europese Commissie. In 2012 werd de subsidieregeling beëindigd. Door de Europese Commissie is een onderzoek ingesteld naar de rechtmatigheid van uitgekeerde aankoopsubsidies.

Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Landschappen zagen een eventuele nieuwe formele beoordeling door de Europese Commissie met vertrouwen tegemoet. Mocht de Europese Commissie echter na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake zou zijn van (on)verenigbare staatssteun, dan zou de Staat gedwongen kunnen zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of

de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties, hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Deze onzekerheid over de uitkomst van het onderzoek door de Europese Commissie zijn ten einde gekomen nu betrokkenen in 2024 een schikking hebben getroffen. Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen zullen in het kader van deze schikking circa 77 miljoen euro storten in een door de VGG op te richten fonds. Met de middelen in het fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen. De VGG heeft de klacht ingetrokken en de Europese commissie heeft het dossier in november gesloten.

Er zal een jaarlijkse accountantscontrole plaatsvinden op de besteding van de middelen van het Fonds. Daarbij zal door de accountant worden getoetst of het Fonds de haar beschikbare middelen heeft besteed conform de statutaire doelstellingen van het Fonds. In de statuten van het Fonds is geborgd dat bestedingen van het Fonds ten goede komen aan de natuur. Deze statutaire doelstelling is door de VGG in samenspraak met de terreinbeherende organisaties (TBO's) opgesteld en kan alleen na overleg met de TBO's worden gewijzigd. De aanpassing van de statutaire doelstelling van het Fonds moet hoe dan ook in lijn zijn met de geest van het statutaire doel van het Fonds.

De particuliere grondbezitters en natuurbeschermingsorganisaties staan nu weer schouder aan schouder in plaats van tegenover elkaar. Dat is goed nieuws voor alle natuur(liefhebbers) in Nederland.

Onder regie van LVVN-Staatssecretaris Jean Rummenie hebben de Staat (LVVN, Staatsbosbeheer en Rijksvastgoedbedrijf), TBO's en VGG tevens een convenant ondertekend, waarin duidelijke afspraken staan over het verkoopproces van gronden met de eindbestemming natuur door overheden. Dit convenant sluit aan op Didamarrest 1 en 2 en voorkomt juridische procedures in de toekomst.

Reactie Natuurmonumenten en LandschappenNL

Het voortslepen van de klachtprocedure bracht onzekerheid en hoge kosten met zich mee. We werken juist graag samen met particuliere grondbezitters om de natuur te beschermen en te versterken en om belangrijke maatschappelijke uitdagingen in het buitengebied aan te gaan. Juist in deze tijd, waarin alle handen nodig zijn voor de natuur.
Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen richten zich niet alleen op de natuur in de eigen terreinen maar maken zich ook sterk voor de natuurkwaliteit daarbuiten. Het door de VGG op te richten fonds draagt bij aan deze missie.
In de jaarrekening is de cijfermatige verwerking opgenomen van de storting in het genoemde fonds.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de instelling blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. De stichting handelt niet in financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van een aan de stichting verschuldigde betaling blijft een eventueel daaruit voortvloeiend verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkers als provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen inzake legaten zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden in principe aangehouden tot het einde van de looptijd. De instelling heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen. Op basis van te verwachten inkomsten en uitgaven wordt periodiek een liquiditeitsprognose opgesteld. Indien op basis van de kasstromen een tekort wordt verwacht moeten middelen aan de beleggingsportefeuille worden onttrokken.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Risicomatrix

Categorie	Risico	Impact	Beheersing
Externe ontwikkelingen	Biodiversiteitsverlies	- Verdwijnen soorten, functioneren ecosystemen, wegvallen ecosysteemdiensten + Groeiend maatschappelijk bewustzijn	Versterken kwaliteit en omvang natuurgebieden, aanjagen biodiversiteitsherstel agrarisch gebied
	Slechte milieukwaliteit (o.a. stikstof, waterkwaliteit)	- Niet halen van natuurdoelen, afname biodiversiteit + Koppeling aan thema's gezondheid en leefbaarheid	Belangenbehartiging bij Rijk, provincie en waterschappen, samenwerking met milieuorganisaties.
	Klimaatverandering	- Verdrinken Waddenzee, extreme droogte en hitte met impact op biodiversiteit + Toenemend gevoel van urgentie	Ontwikkeling klimaatadaptieve kustzone, ontwikkeling robuuste natuur, vastlegging CO_2
	Energietransitie	- Aantasting landschap, effect op vogels en vleermuizen + Meer aandacht voor landschap	Actieve en constructieve belangenbehartiging
	Aardbevingen	- Aantasting erfgoed	Actieve invulling vangnetfunctie, herbestemming
	Afname politiek draagvlak	- Verslechteren samenwerken overheid, wegvallen financiering + Meer steun van burgers	Versterken maatschappelijk draagvlak, investeren in extern netwerk
	(Inter)nationale politieke en economische ontwikkelingen	- Afnemende overheidssubsidies - Gevolgen voor vermogensbeheer + Toenemend belang van de regio	Verminderen van afhankelijkheid, versterken van de basis
Realisatie doelstellingen door eigen organisatie	Ontbreken consistente strategie en positionering	- Divergeren in eigendommen en activiteiten; onduidelijke positie; slechte herkenbaarheid; exploitatierisico's	Evalueren en actualiseren meerjarenstrategie; permanent proces; betrekken externen
	Stagnatie verwervingen natuur en erfgoed	- Verminderde relevantie; stagnerende organisatieontwikkeling	Ontwikkelen meerdere aankoopstrategieën (bijv. Groninger Natuurfonds)
	Stagnatie inrichting natuur / restauratie erfgoed	- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; verminderde exploitatie	Actieve fondsenwerving; verschuiving naar 'instandhoudingsbeheer'
	Te laag niveau van beheer en onderhoud	- Teruglopen kwaliteit natuur en erfgoed; wegvallen voorbeeldfunctie; afnemend draagvlak	Bewaken functionaliteit; goede balans tussen doelen en exploitatie
	Afnemend draagvlak	- Verkleinen achterban; verzwakken maatschappelijke positie; verminderde inkomsten uit donaties en nalatenschappen	Actieve relatie met achterban; goede communicatiestrategie

Categorie	Risico	Impact	Beheersing
Compliance	Niet naleven voorschriften goede doelen organisaties – CBF/ANBI	- Vermindering inkomsten fondsenwerving; verlies draagvlak	Bewaken voorschriften; juiste interne- en externe controle
	Functioneren Raad van Toezicht	- Onvoldoende toetsing beleidskaders; ontbreken extern toezicht op financieel beleid	Gekwalificeerde toezichthouders; selectieprocedure en profielschets leden RvT; zelfevaluatie RvT
	Toezicht op directeur/bestuurder	- Besluitvorming bestuurder buiten mandaat; afbraakrisico waardering organisatie door externe communicatie	Jaarlijkse evaluatie functioneren directie; vast agendapunt vergadering Rvt in aanwezigheid directie
	Schending integriteitsbeleid door medewerkers en RvT	- Reputatieschade; onveilige werkvloer	Inbedden integriteitsbeleid in organisatie; verplicht stellen VOG; instellen vertrouwenspersoon en extern meldpunt integriteit
	Onvoldoende functiescheiding door beperkte omvang organisatie	- Ongewenste uitgaande geldstromen door niet geaccordeerde opdracht-verlening en betalingen	Opstellen regeling opdrachtverlening en accordering facturen en continue toetsing op naleving hiervan
Operationeel	Tekort gekwalificeerde vrijwilligers	- Beperkte openstelling bezoekerscentra; minder activiteiten; afname draagvlak door minder zichtbaarheid	Formuleren toekomstgericht vrijwilligersbeleid; actieve werving van nieuwe vrijwilligers; betrekken en waarderen vrijwilligers; zorgen voor voldoende aanbod in scholing
	Tekort gekwalificeerde betaalde medewerkers	- Onvoldoende kwaliteit in beheer en onderhoud; onvoldoende externe communicatie; beperkte financiële controle	Aantrekkelijk werkgeverschap; Persoonlijk ontwikkelingsplan; organisatie brede trainingen; bewustwording personeel; interne communicatie en overdracht
	Reputatieschade	- Verlies draagvlak; opzegging Beschermers; terugloop financiële bijdragen; afname samenwerking met derden	Tijdige externe communicatie; transparantie; voldoende intern- en extern toezicht op organisatie; instellen vertrouwenspersoon en extern meldpunt integriteit
	Verzuim en onveilige arbeidsomstandigheden werknemers	- Te weinig capaciteit voor behalen gewenste doelstelling; naam als slechte werkgever; aansprakelijkheidstelling	Prettige werkomstandigheden; Risico-inventarisatie veilig werken en continue aandacht hiervoor; onderzoek tevredenheid medewerkers
	IICT – dataverlies en schending privacy gevoelige gegevens	- Verlies financiële- en privacy gevoelige data aan kwaadwilligen; gijzeling soft- en hardware door derden	Werken conform ICT-beveiligingsbeleid; beleid inbedden binnen organisatie; bewustwording personeel van risico's werken met privacy gevoelige gegevens
	Aansprakelijkheidstelling en verlies eigendommen door schade	- Aansprakelijkheidsstelling voor gevolgen uitvoeren werkzaamheden; Schade door storm, brand; diefstal aan eigendommen	Goede risico-inventarisatie; continue aandacht veilig werken; veiligheid gebruik en openstelling eigendommen; aansluiting verzekerings-portefeuille op verwachte risico's

Categorie	Risico	Impact	Beheersing	Financiële impact per jaar
Financieel	Onvoldoende weerstandsvermogen	- Continuïteit organisatie in geding om in de toekomst aan de doelstelling te voldoen	Opstellen meerjarenbeleidsplan met bijbehorende begroting om tijdig op veranderende situaties te anticiperen	
	Vermogensbeheer - verlies belegd vermogen	- Eenmalig groot waardeverlies door beurscrash; langjarige teruglopende aandelen- en obligatiekoersen	Beleggingsstatuut matig defensief	
	Overschrijding budget projecten	- Verlies vermogen door extra uitgaven; lagere externe financiering door terugloop vertrouwen; reputatieschade	Besluitvormingsprocedure voor projecten en de financiering hiervoor; continue budgetbewaking; aanbestedingsbeleid	
	Terugloop structurele bijdragen particulieren en bedrijven	- Minder beschikbare middelen voor aankopen, beheer en inrichting en restauratie	Zichtbaarheid organisatie; professionele werving; laten zien aan particulieren en bedrijven waarom hun bijdrage impact heeft	
	Verlaging bijdrage Nationale Postcode Loterij	- Aanpassen hoogte bijdrage door NPL door niet nakomen voorwaarden of beschikbaar stellen (deel) gelden loterij aan andere beneficienten	Uitdragen welke impact de bijdrage van de NPL heeft op het realiseren van de doelen door de organisatie. Handelen conform voorwaarden goede doelenorganisatie; CBF-keur; transparantie inzet middelen	
	Bezuiniging subsidies overheden	- Verlagen subsidie door overheden als gevolg van bezuinigingen; wijziging politiek speelveld; afname waardering natuur en erfgoed; niet nakomen voorwaarden door de organisatie	Goede samenwerking overheden; invulling provinciale beheerambities; maatschappelijk draagvlak; certificering als erkend natuur- en erfgoed beheerder	
	Verslechtering economische omgeving (recessie): impact financiering lange termijn	- Terugloop externe financiering als gevolg van slechte economische omstandigheden en daarbij horende bezuinigingen bij overheden, organisaties en particulieren	Zorgen voor voldoende bewustwording voor natuur; zoek naar andere externe middelen; versterking eigen inkomsten	
	Lagere structurele inkomsten fondsen voor onderhoud erfgoed	- Afname Sim subsidie; afname bijdrage fondsen voor onderhoud erfgoed	Werken conform voorschriften Professionele Organisatie voor Monumentenbehoud; fondsenwerving	
	Terugloop/negatieve exploitatie eigendommen	- Door inrichting natuurterreinen; lagere inkomsten uit pacht; hogere uitgaven beheer - Teruglopende bezetting vakantiewoningen - Kosten erfgoed stijgen sneller dan inkomsten	Rendementseis aankopen en investeringen; versterking eigen inkomsten uit verhuur en pacht; versterking en spreiding exploitatie eigendommen	

Laag	< € 100.000
Middel	€ 100.000 - € 1.000.000
Hoog	> € 1.000.000

Verantwoordingsverklaring goed bestuur

Het Groninger Landschap heeft de Erkenning voor goede doelen uitgegeven door CBF. Een van de voorwaarden: een verantwoordingsverklaring, waarin we laten zien hoe we invulling geven aan de drie principes van het Reglement van de CBF-Erkenning.

- onderscheid de functies toezicht houden, besturen en uitvoeren;
- optimaliseer de effectiviteit en efficiency van bestedingen;
- optimaliseer de omgang met belanghebbenden.

Onderscheid toezicht, besturen en uitvoeren

Het Groninger Landschap is een stichting met een directeur/bestuurder en een Raad van Toezicht. In de consolidatie zijn begrepen Stichting Het Groninger Landschap, Stichting Weltevreden, Stichting Beheer Borgterrein Ewsum en Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen.

De functie van toezicht ligt bij de Raad van Toezicht, de functie van bestuur bij de directeur/bestuurder en de functie uitvoering bij de werkorganisatie, daarbij ondersteund door de vrijwilligersorganisatie.

De Raad van Toezicht bestaat uit de voorzitter en leden. Belangrijke taken zijn het toezicht op het door de directeur gevoerde beleid. De directie neemt besluiten op het gebied van beleidsvorming, grondaankopen, begroting, jaarverslag en jaarrekening. De Raad van Toezicht oefent het toezicht uit op basis van schriftelijke stukken, die periodiek in de vergaderingen van de Raad van Toezicht worden besproken in aanwezigheid van de directeur. Verder verstrekken de directie en medewerkers mondelinge toelichtingen en vinden werkbezoeken plaats. Daarnaast worden desgewenst externe deskundigen geraadpleegd. De begroting, aankopen, de jaarrekening, het jaarverslag, het meerjarenbeleidsplan en besluiten tot verwerving worden ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad van Toezicht.

Leden van de Raad van Toezicht worden benoemd door de Raad van Toezicht. Voor leden van de Raad van Toezicht is statutair een zittingsduur bepaald van vier jaar, met een mogelijkheid voor een tweede termijn van eveneens vier jaar. De leden van de Raad van Toezicht treden af conform een rooster van aftreden. Indien één of meer vacatures openstaan, wordt een profielschets van de beoogde leden opgesteld. De Raad van Toezicht stelt een wervingsprocedure vast en benoemt vervolgens op basis van een schriftelijke voordracht het nieuwe lid van de Raad van Toezicht.

Het functioneren van de medewerkers wordt door de directeur geëvalueerd conform een vastgestelde beoordelingssystematiek. Het functioneren van de directeur wordt geëvalueerd door de Raad van Toezicht. De directie legt door middel van het jaarverslag en de jaarrekening verantwoording af aan de beschermers, schenkers, sponsoren en de diverse subsidieverstrekkers. Het jaarverslag wordt tevens gepubliceerd op de website van Het Groninger Landschap.

Het functioneren van (de leden van) de Raad van Toezicht, wordt elk jaar in een bijeenkomst van de Raad van Toezicht geëvalueerd.

De relevante nevenfuncties van de leden van de Raad van Toezicht en de directie staan vermeld op pagina 37 en 38.

Effectiviteit en efficiency van bestedingen

Door het vaststellen van het meerjarenbeleidsplan en meerjarenbegroting en de daaruit voortvloeiende jaarplannen en begrotingen geeft de directie richting aan de doelstellingen van Het Groninger Landschap. In het meerjarenbeleidsplan staan richtinggevende doelstellingen geformuleerd. In de begroting zijn per activiteit doelstellingen aangegeven. Deze worden doorgevoerd in de werkplannen van de afzonderlijke afdelingen. Het monitoren en evalueren van de uitvoering van processen en activiteiten vindt plaats door middel van kwartaal- en jaarverslagen die tevens worden voorgelegd aan de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht wordt, op financieel vlak, ondersteund door een Financiële Audit Commissie. Deze commissie bestaat uit twee leden van de Raad van Toezicht. Het jaarverslag wordt ook getoetst aan het meerjarenbeleidsplan en de meerjarenbegroting. Beide plannen en het jaarverslag worden goedgekeurd door de Raad van Toezicht.

Directie en afdelingshoofden monitoren en evalueren de uitvoering van activiteiten en processen met behulp van de werkplannen en kwartaalrapportages van de betreffende afdeling. De financiële interne processen worden per kwartaal door middel van een management rapportage volgens een van tevoren opgesteld schema gemonitord.

De AO-IC (administratieve organisatie en interne controle) wordt jaarlijks geactualiseerd en getoetst door de externe accountant.

Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). Het vermogen wordt op een solide en defensieve wijze belegd.

Het bestedingspercentage doelstelling ten opzichte van de som der baten is gepresenteerd op pagina 84.
Het percentage kosten fondsenwerving in relatie tot de totale geworven baten is gepresenteerd op pagina 90.

Omgang met belanghebbenden

Het Groninger Landschap streeft naar een open dialoog met belanghebbenden die zijn onder te verdelen in medewerkers, vrijwilligers, beschermers, schenkers, omwonenden, bezoekers, relaties, bedrijven, overheden, particulieren, pers, landbouw-, erfgoed-, natuur- en milieuorganisaties en andere betrokkenen.
De inhoud en kwaliteit van de verstrekte informatie wordt door de leidinggevenden gewaarborgd. Het persbeleid is gericht op openheid. De specifieke doelgroepen worden met diverse communicatiemiddelen, zoals het kwartaalblad, het jaarverslag, de website, sociale media, nieuwsbrieven, persberichten, gebiedsgerichte en projectgerichte informatiebijeenkomsten en door deelname aan diverse overlegorganen en samenwerkingsverbanden geïnformeerd.
Het communicatiebeleid van de stichting is vastgelegd in het meerjarenbeleidsplan. Het beleid is erop gericht om optimale relaties te hebben met belanghebbenden en belangstellenden en hen gericht te informeren, bijvoorbeeld over de betekenis van natuur, landschap en erfgoed, actuele ontwikkelingen, de activiteiten van de stichting en de besteding van de ontvangen gelden.
De informatieverstrekking vindt plaats via verschillende uitingen gericht op de relevante doelgroep, zoals publicaties, informatiepanelen, bezoekerscentra, overleggen met overheden, deelname aan netwerken en overlegorganen. Om daarnaast goed te kunnen voorzien in de informatiebehoeften van de belanghebbenden, zijn de diverse algemene communicatie-uitingen, zoals het kwartaalblad, de folders en de website, ondergebracht bij de afdeling Publiek & Relatie. Bezoekerscentra en door vrijwilligers georganiseerde excursies zijn een belangrijk communicatiemiddel voor de bezoekers van onze natuurgebieden. Genoemde middelen worden ingezet om elkaar te versterken. Belanghebbenden kunnen op één telefoonnummer en één algemeen emailadres terecht.
Het Groninger Landschap neemt deel aan verschillende structurele bestuurlijke overleggen met provincie, gemeenten, waterschappen, bedrijfsleven en natuur-, landbouw- en erfgoedorganisaties, zowel op provinciaal niveau als gebiedsgericht. Het Groninger Landschap maakt deel uit van de Coalitie Wadden Natuurlijk en is onderdeel van het Beheerders Collectief Waddenzee. Landelijk wordt onder de paraplu van LandschappenNL samengewerkt met alle provinciale landschapsorganisaties.

Het beleid met betrekking tot fondsenwerving

Het fondsenwervingsbeleid van de stichting is gericht op het werven van donateurs, bedrijfsvrienden, schenkingen en nalatenschappen. Het doel is om zoveel mogelijk Groningers 'Beschermer' van Het Groninger Landschap te laten worden. Wervingsacties zijn daar ook specifiek op gericht. Ten behoeve van de uitvoering van specifieke projecten worden wervingsactiviteiten ontwikkeld gericht op fondsen en bedrijven.
De stichting beschikt over een vastgelegde procedure om eventuele klachten en vragen zorgvuldig af te handelen. Tevens wordt tijdens de jaarlijkse beschermersbijeenkomst gelegenheid gegeven tot informatie-uitwisseling over het beleid van de stichting.

Iwema Steenhuis in Niebert

Jaarrekening 2024

(x 1.000 euro)

Stichting Het Groninger Landschap is een Erkend Goed Doel dat onder toezicht staat van het CBF.
De geconsolideerde jaarrekening is ingericht conform de in de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen opgenomen richtlijnen. Deze richtlijnen maken onderdeel uit van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, opgesteld door de Raad voor de Jaarverslaggeving.

Financieringsstructuur

In de financieringsstructuur van Stichting Het Groninger Landschap zijn vier belangrijke geldstromen te onderkennen, te weten: het structurele deel van de exploitatie, de aankopen, het uitvoeren van éénmalige projecten en de bijzondere inkomsten.

Het structurele deel van de exploitatie

In dit structurele deel van de exploitatie worden alle baten en lasten ten behoeve van de eigen organisatie verantwoord, die nodig zijn om de bedrijfsvoering te laten functioneren. Dit deel van de exploitatie wordt gefinancierd met structurele inkomsten zoals Beschermersbijdragen, beleggingen, beheerssubsidies en inkomsten uit terreinen en gebouwen.

De aankopen

De aankopen van natuurterreinen en cultuurhistorische monumenten worden deels gefinancierd uit ontvangen subsidies van overheden. Het niet gesubsidieerde deel van deze aankoopkosten wordt gefinancierd uit fondsen, nalatenschappen en giften en het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor aankopen, via de staat van baten en lasten.

Het uitvoeren van projecten

De kosten van eenmalige projecten worden voor een groot deel gefinancierd uit de hiervoor ontvangen subsidies van overheden en ontvangsten van fondsen, waaronder de Nationale Postcode Loterij. Het niet gesubsidieerde deel wordt gefinancierd uit het door de directie bestemde deel van het eigen vermogen voor de uitvoering van projecten, via de staat van baten en lasten.

De bijzondere inkomsten

De bijzondere inkomsten bestaan uit inkomsten uit nalatenschappen, giften en sponsoring. Deze inkomsten, die uit oogpunt van continuïteit een onzeker karakter hebben, worden grotendeels besteed aan aankopen en eenmalige projecten.

Reserves

De uitkomst van de staat van baten en lasten wordt bij besluit van de directie als volgt verdeeld:

- een dotatie c.q. onttrekking aan de continuïteitsreserve, voor de dekking van risico's op korte termijn, tot aan het gestelde maximum;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserve projecten in het kader van de doelstelling;
- een dotatie c.q. onttrekking aan de reserve aankoop natuurterreinen.

Met deze wijze van financiering wordt getracht de continuïteit in de uitvoering van de doelstellingen van de Stichting en een slagvaardige en doeltreffende inzet van de beschikbare middelen te waarborgen. Het eigen vermogen en de toegenomen activiteiten ten aanzien van fondsenwerving voor projecten maken het de Stichting mogelijk haar bezittingen op een kwalitatief hoog niveau in te richten, te onderhouden en verder blijvend open te stellen.

Bestemmingsfondsen in relatie tot de reserves

Een gedeelte van de ontvangen baten die Het Groninger Landschap ontvangt bestaat uit bijdragen uit fondsen op naam. Derden kunnen middels deze fondsen zelf een specifieke bestedingsmogelijkheid bepalen.
Deze bijdragen van derden zorgen hierdoor mede voor instandhouding van specifieke natuurgebieden en/of monumenten.
De bestemmingsfondsen maken deel uit van het vermogen van de stichting. Als de bijdragen aan de fondsen op naam in een verslagjaar niet direct worden besteed, neemt de omvang van deze fondsen toe. Het financiële resultaat van een verslagjaar wordt allereerst verdeeld over de bestemde fondsen, daar waar de bestemming dat voorschrijft of toelaat en vervolgens over de andere reserves.

Baten en lasten

De staat van baten en lasten over 2024 sluit met een tekort 2.705 tegenover een overschot van 195 in 2023. Voor het jaar 2024 was een positief resultaat begroot van 65. Er is in 2024 meer ontvangen uit schenkingen, nalatenschappen en beleggingen. De schikking met betrekking tot het staatssteundossier heeft geleid tot het forse negatieve resultaat.

Een uitgebreide analyse vindt u hieronder.

	Uitkomst 2024	Begroting 2024	Uitkomst 2023
Totale baten	8.519	6.913	7.845
Totale lasten	11.779	7.072	8.455
Saldo voor financiële baten en lasten	**- 3.260**	**- 159**	**- 610**
Financiële baten en lasten	555	224	805
Overschot c.q. tekort (-/-)	**- 2.705**	**65**	**195**

Uitkomst 2024 versus uitkomst 2023

Het verschil tussen het resultaat van 2024 en 2023 kan als volgt worden verklaard:

Resultaat 2024	- 2.705	
Resultaat 2023	195	
Verschil	**- 2.900**	
	Positief	**Negatief**
Hogere inkomsten beheersubsidie natuur	167	
Hogere inkomsten toezicht natuur	41	
Hogere inkomsten baten uit eigen producten, verhuur erfgoed	48	
Lagere kosten uitbesteed werk in 2024	66	
Overige lasten, lager in 2024, betaling VpB in 2023	176	
Lagere inkomsten uit nalatenschappen en legaten		137
Hogere personeelkosten (exploitatie) in 2024		223
Saldo financiële baten en lasten lager in 2024		250
Bijzondere lasten, hoger in 2024 - schikking		3.161
Overige baten, hoger in 2024 - terugave VpB, verkoop woning	404	
Overige		31
	902	3.802
Verschil	**- 2.900**	

Uitkomst 2024 versus begroting 2024

Het verschil tussen het resultaat van 2024 en het begrote resultaat voor 2024, kan als volgt worden verklaard:

Resultaat 2024	- 2.705
Begroting 2024	65
Verschil	**- 2.770**

	Positief	Negatief
Hogere inkomsten uit nalatenschappen en legaten	72	
Hogere inkomsten uit schenkingen	147	
Hogere inkomsten beheersubsidie natuur	102	
Lagere inkomsten baten uit eigen producten, verhuur erfgoed		131
Hogere eigen bijdrage aan projecten en aankopen		154
Hogere kosten uitbesteed werk		107
Hogere kantoor- en algemene kosten (energie)		67
Lagere reis, verblijf- en opleidingskosten	60	
Saldo financiële baten en lasten hoger dan begroot	331	
Overige lasten, hoger in 2024 - schikking		3.337
Overige baten, hoger in 2024 - teruggave VpB, verkoop woning	254	
Overige	60	
	1.026	3.796
Verschil	**- 2.770**	

Nettoresultaat uit beleggingen

Het bruto rendement in 2024 op de beleggingen was positief, 10,6%, het rendement in 2023 was 11,6%.

Eigen bijdrage aan projecten en aankopen

De eigen bijdrage aan aankopen is nader gespecificeerd op pagina 73.
De eigen bijdrage aan projecten is nader gespecificeerd op pagina 87.

Reserves en bestemmingsfondsen

De reserves en bestemmingsfondsen worden gepresenteerd onder het eigen vermogen. Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves en bestemmingsfondsen vinden plaats na resultaatverdeling en hebben geen invloed op de hoogte van het resultaat zelf, maar op de uiteindelijke verdeling van het resultaat.

Begroting 2025

De geconsolideerde begroting is opgenomen op pagina 51.

Haren, 3 juni 2025

Marco Glastra
directeur

Bosuil in Noordlaren

Geconsolideerde balans (na bestemming saldo) per 31 december 2024

(x 1.000 euro)

	31 december 2024		31 december 2023	
ACTIVA				
Materiële vaste activa	1.161		1.170	
Financiële vaste activa	445		445	
		1.606		1.615
Voorraden	25		28	
Vorderingen en overlopende activa	2.792		5.430	
Beleggingen	7.652		7.928	
Liquide middelen	4.808		2.275	
		15.277		15.661
Totaal		**16.883**		**17.276**
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
Reserves				
• Continuïteitsreserve	2.850		3.874	
• Bestemmingsreserves	7.262		9.092	
		10.112		12.966
Fondsen				
• Bestemmingsfondsen		2.607		2.458
		12.719		15.424
Langlopende schulden		1.819		179
Kortlopende schulden		2.345		1.673
Totaal		**16.883**		**17.276**

Molenaar Ben Herbrink bij molen Germania in Thesinge

Geconsolideerde staat van baten en lasten over 2024

(x 1.000 euro)

	Resultaat 2024		Begroot 2024		Resultaat 2023	
Baten:						
Baten van particulieren		1.101		885		1.212
Baten van bedrijven		631		578		970
Baten van loterijorganisaties		942		938		938
Baten van subsidies van overheden		3.789		2.808		3.322
Baten van andere organisaties zonder winsstreven		440		221		248
Som van de geworven baten		6.903		5.430		6.690
Baten als tegenprestatie voor de leverring van producten en/of diensten		1.212		1.333		1.155
Overige baten		404		150		-
Som van de baten		**8.519**		**6.913**		**7.845**
Lasten:						
Besteed aan doelstellingen						
Natuurterreinen						
- aankopen	134		19		24	
- projecten	773		774		408	
- beheer	2.761		2.885		2.811	
		3.668		3.678		3.243
Cultuurhistorisch erfgoed						
- aankopen	35		28		26	
- projecten	1.256		130		1.535	
- beheer	1.373		1.212		1.571	
		2.664		1.370		3.132
Voorlichting en educatie						
- projecten	177		166		339	
- beheer	1.150		1.112		1.092	
		1.327		1.278		1.431
		7.659		6.326		7.806
Wervingskosten		301		276		242
Kosten beheer en administratie		482		470		407
Bijzondere lasten		3.337				
Som van de lasten		**11.779**		**7.072**		**8.455**
Saldo voor financiële baten en lasten		**- 3.260**		**- 159**		**- 610**
Saldo financiële baten en lasten		555		224		805
Resultaat		**- 2.705**		**65**		**195**
Resultaatbestemming						
Toevoeging/onttrekking aan:						
continuïteitsreserve		- 1.024				313
bestemmingsreserves		- 1.830				- 337
bestemmingsfondsen		149				219
		- 2.705				**195**

Subsidies en kosten voor projecten en aankopen worden PM begroot.
Het is niet mogelijk om de voortgang van de realisatie van projecten en aankopen en de daarbij horende vrijval van subsidies en kosten specifiek te plannen. In de begroting is derhalve de bijdrage van de Nationale Postcode Loterij en een deel van de begrote nalatenschappen en schenkingen als beschikbare bijdrage voor projecten opgenomen.

Opmars krabbenscheer in het slotenstelsel van de Oostpolder in Noordlaren

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening 2024

Algemeen

Grondslagen

Als houder van het keurmerk van het Centraal Bureau Fondsenwerving (Erkend Goed Doel) is de jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap opgesteld en ingericht volgens de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen. De jaarrekening 2024 is opgesteld overeenkomstig de richtlijn RJ 650.

Algemene gegevens en groepsverhoudingen

Stichting Het Groninger Landschap is statutair gevestigd in Groningen en houdt kantoor te Haren, op het adres Rijksstraatweg 333. Het Kamer van Koophandel nummer van de stichting is 41009551.
De belangrijkste activiteiten zijn beheer en instandhouding van natuur en cultuurhistorische gebouwen en objecten in de provincie Groningen en het geven van voorlichting hierover.

Continuïteitsveronderstelling

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Algemene toelichting

Schikking klachtprocedure staatssteun

In voorgaande jaren vermeldden wij in ons jaarverslag een risico naar aanleiding van een klacht ingediend bij de Europese Commissie door de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezitters (VGG) over de PNB-regeling. Van 1993 tot en met 2011 bestond deze subsidieregeling waarmee alleen natuurbeschermingsorganisaties Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Landschappen grond konden verwerven met het oog op natuurbehoud. Particuliere grondbezitters, verenigd in de VGG, vonden het onterecht dat zij geen gelijke aanspraak hadden op die aankoopsubsidie die zij beschouwen als ongeoorloofde staatssteun. Na jarenlange discussies met het ministerie van LNV en de betreffende natuurbeschermingsorganisaties dienden zij in 2008 een klacht in bij de Europese Commissie. In 2012 werd de subsidieregeling beëindigd. Door de Europese Commissie is een onderzoek ingesteld naar de rechtmatigheid van uitgekeerde aankoopsubsidies.

Natuurmonumenten en de 12 Provinciale Landschappen zagen een eventuele nieuwe formele beoordeling door de Europese Commissie met vertrouwen tegemoet. Mocht de Europese Commissie echter na herbeoordeling toch tot de conclusie komen dat sprake zou zijn van (on)verenigbare staatssteun, dan zou de Staat gedwongen kunnen zijn (een deel van) de ontvangen steun en/of de rente daarover terug te vorderen van de natuurbeschermingsorganisaties, hetgeen materiële gevolgen kan hebben voor de financiële positie van de natuurbeschermingsorganisaties.

Deze onzekerheid over de uitkomst van het onderzoek door de Europese Commissie zijn ten einde gekomen nu betrokkenen in 2024 een schikking hebben getroffen. Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen zullen in het kader van deze schikking circa € 77 miljoen storten in een door de VGG op te richten fonds. Met de middelen in het fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen. De VGG heeft de klacht ingetrokken en de Europese commissie heeft het dossier in november gesloten.

Er zal een jaarlijkse accountantscontrole plaatsvinden op de besteding van de middelen van het Fonds. Daarbij zal door de accountant worden getoetst of het Fonds de haar beschikbare middelen heeft besteed conform de statutaire doelstellingen van het Fonds. In de statuten van het Fonds is geborgd dat bestedingen van het Fonds ten goede komen aan de natuur. Deze statutaire doelstelling is door de VGG in samenspraak met de terreinbeherende organisaties (TBO's) opgesteld en kan alleen na overleg met de TBO's worden gewijzigd. De aanpassing van de statutaire doelstelling van het Fonds moet hoe dan ook in lijn zijn met de geest van het statutaire doel van het Fonds.

De particuliere grondbezitters en natuurbeschermingsorganisaties staan nu weer schouder aan schouder in plaats van tegenover elkaar. Dat is goed nieuws voor alle natuur(liefhebbers) in Nederland.

Onder regie van LVVN-Staatssecretaris Jean Rummenie hebben de Staat (LVVN, Staatsbosbeheer en Rijksvastgoedbedrijf), TBO's en VGG tevens een convenant ondertekend, waarin duidelijke afspraken staan over het verkoopproces van gronden met

de eindbestemming natuur door overheden. Dit convenant sluit aan op Didamarrest 1 en 2 en voorkomt juridische procedures in de toekomst.

Reactie Natuurmonumenten en LandschappenNL

Het voortslepen van de klachtprocedure bracht onzekerheid en hoge kosten met zich mee. We werken juist graag samen met particuliere grondbezitters om de natuur te beschermen en te versterken en om belangrijke maatschappelijke uitdagingen in het buitengebied aan te gaan. Juist in deze tijd, waarin alle handen nodig zijn voor de natuur.

Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen richten zich niet alleen op de natuur in de eigen terreinen maar maken zich ook sterk voor de natuurkwaliteit daarbuiten. Het door de VGG op te richten fonds draagt bij aan deze missie.

In de jaarrekening is de cijfermatige verwerking opgenomen van de storting in het genoemde fonds.

Verslaggevingperiode

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van een verslagperiode van een jaar. Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar.

Stelselwijziging

Stichting Het Groninger Landschap heeft in de voorgaande verslagjaren een voorziening gevormd voor het grote onderhoud aan haar gebouwen en terreinen.

In 2024 is besloten om voor het grote onderhoud een reserve groot onderhoud te vormen in plaats van een voorziening groot onderhoud. De voorzieningen voor het grote onderhoud aan de gebouwen en terreinen zijn hiermee komen te vervallen.

Het volledige bedrag welke was opgenomen onder de voorziening groot onderhoud erfgoed en groot onderhoud natuur is per 31 december 2023 is opgenomen onder de:

- Reserve groot onderhoud gebouwen
- Reserve groot onderhoud terreinen

De opgebouwde bedragen zijn per ultimo 2023 vanuit de voorziening groot onderhoud overgeheveld naar de betreffende reserves. De voorziening groot onderhoud cultuurhistorisch erfgoed bedroeg ultimo 2023 1.743, de voorziening groot onderhoud natuurreservaten 173. Beide bedragen zijn ultimo 2023 opgenomen onder de reserve groot onderhoud gebouwen en de reserve groot onderhoud terreinen.

De cijfers over 2023 zijn geherrubiceerd om een juiste vergelijking met 2024 mogelijk te maken.

Het betreft de volgende herrubriceringen:

- Het volledige bedrag welke was opgenomen onder de voorziening groot onderhoud gebouwen en groot onderhoud terreinen is per 31 december 2023 is opgenomen onder de reserve groot onderhoud gebouwen en de reserve groot onderhoud terreinen.

De dotatie en de onttrekking aan de voorziening groot onderhoud zijn in de presentatie van de lasten van 2023 per saldo geëlimineerd onder de post uitbesteed werk 2023. De dotatie en onttrekking hebben ook een directe relatie met de uitbestede werkzaamheden.

Vanwege de complexiteit en de beperkte impact, is ervoor gekozen om de vergelijkende cijfers van het resultaat over 2023 niet aan te passen. De dotatie in 2023 aan de voorziening bedroeg in 2023 354, de onttrekking aan de voorziening was in 2023 190. Het effect van de stelselwijziging op het resultaat van 2023 komt hiermee op 164. Het resultaat 2023 wordt hiermee 359 in plaats van 195.

Verbonden rechtspersonen

Alle verbonden rechtspersonen zijn toegelicht bij de consolidatiekring.

Consolidatie

Consolidatie heeft voor 100% plaatsgevonden en er zijn geen minderheidsbelangen. De geconsolideerde jaarrekening is opgemaakt conform de Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen.

In de consolidatie zijn de drie hieronder vermelde Stichtingen opgenomen. De cijfers van de Stichtingen zijn volgens genoemde richtlijnen vastgesteld. De directie van de Stichtingen wordt gevoerd door de directie van Stichting Het Groninger Landschap.

De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de stichting en haar groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat.

Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed.

In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd, waarbij het minderheidsbelang van derden afzonderlijk tot uitdrukking is gebracht.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middelstum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen inzonderheid inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische, culturele en maatschappelijke doeleinden.

Waarderingsgrondslagen balans

Grondslagen van waardering van activa en passiva

De algemene grondslag voor de waardering van de activa en passiva is de verkrijgingsprijs of de vervaardigingsprijs. Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen voor de geamortiseerde kostprijs. De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.
Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen met zich meebrengen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Gebruik van schattingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.
De volgende waarderingsgrondslag is naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereist schattingen en veronderstellingen:

- de inschatting van de reserve groot onderhoud.

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw wordt gewaardeerd tegen verkrijging- of vervaardigingsprijs onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van een vast percentage van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. Het afschrijvingspercentage bedraagt 2% per jaar.

Natuurterreinen en monumentale gebouwen

Stichting Het Groninger Landschap schaft in het kader van haar doelstelling natuurterreinen en monumenten aan en houdt deze met beheer in stand. Instandhouding betekent ook dat de natuurterreinen en monumenten niet worden vervreemd. De toekomstige exploitatie van natuurgebieden en monumenten is negatief. Derhalve worden de natuurgebieden en monumenten niet gewaardeerd.
Niet gesubsidieerde aankoopkosten worden, via de staat van baten en lasten, ineens ten laste van het bestemde vermogen voor aankopen natuurterreinen en monumentale gebouwen gebracht. De stichting heeft de verwerkingswijze in de toelichting op de investeringen uiteengezet en tevens de niet gesubsidieerde aankoopkosten van de investeringen in het verslagjaar vermeld.

Machines en inventarissen

Gewaardeerd tegen aanschaffingskosten onder aftrek van jaarlijkse afschrijvingen op basis van 10-33% van de verkrijging- of vervaardigingsprijs. De aanschaffingen vinden plaats in het kader van de doelstelling.

Financiële vaste activa

Hypothecaire lening

De tot financiële vaste activa behorende vorderingen (leningen) worden na de eerste waardering in beginsel opgenomen tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de aflossingswaarde van de vorderingen. Het betreft een verstrekte lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide
In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen.
De opgenomen waarde betreft de inschrijfwaarde van de participatie.

Voorraden
Voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere marktwaarde.
Bij de waardering van de voorraden wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum opgetreden waardeverminderingen.

Vorderingen en overlopende activa
De eerste waardering van vorderingen is tegen reële waarde, inclusief transactiekosten. De vervolgwaardering van vorderingen is tegen geamortiseerde kostprijs. Een voorziening wordt getroffen op de vorderingen op grond van verwachte oninbaarheid. De te verwachten maar nog niet ontvangen erfstellingen en legaten zijn vastgesteld aan de hand van betrouwbare berichtgevingen over de omvang.

Effecten en overige beleggingen
De aandelen en bedrijfsobligaties worden gewaardeerd op reële waarde. Binnen het mandaat van de vermogensbeheerders kunnen liquide middelen worden aangehouden. Die liquide middelen kunnen worden aangehouden onder de overige beleggingen.

Liquide middelen
De liquide middelen betreffen vrij opneembare banktegoeden en worden gewaardeerd op nominale waarde.

Reserves
Continuïteitsreserve
De continuïteitsreserve is gevormd om de continuïteit te waarborgen ingeval van (tijdelijke) sterk tegenvallende opbrengsten. De continuïteitsreserve is door de directie bepaald op tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal van de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. In 2024 is door bijzondere omstandigheden een omvangrijk negatief resultaat behaald. Hierdoor is besloten om de continuïteitsreserve voor 2024 te bepalen op 0,7 van de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie.

Bestemmingsreserves
De beperkte bestedingsmogelijkheid van de bestemmingsreserve is door de directie bepaald. De bestedingsmogelijkheid betreft geen verplichting, de directie is bevoegd tot opheffing van de beperking.

Fondsen
Bestemmingsfondsen
Bestemmingsfondsen betreffen middelen die zijn verkregen met een door derden aangegeven specifieke bestemming.

Bestemming saldo baten en lasten
De bestemming van het saldo baten en lasten geschiedt conform het besluit van de directie en is opgenomen als toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2024.

Schulden
Onder de langlopende schulden worden schulden opgenomen met een resterende looptijd van meer dan één jaar. De kortlopende schulden hebben een verwachte looptijd van maximaal één jaar. De schulden worden bij eerste verwerking opgenomen tegen de reële waarde en vervolgens gewaardeerd tegen de ge-amortiseerde kostprijs

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen
Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de baten en de lasten over het verslagjaar, met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde waarderingsgrondslagen.
De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben, uitgaande van historische kosten. Verliezen worden verantwoord als deze voorzienbaar zijn; baten worden verantwoord als deze gerealiseerd zijn.
De baten uit loterijen waarin begrepen de opbrengst uit de Nationale Postcode Loterij, worden verantwoord in het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Giften en nalatenschappen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin de omvang met een redelijke mate van zekerheid kan worden vastgesteld. Bestedingen, subsidies en particuliere bijdragen met betrekking tot natuurontwikkeling-, cultuurhistorisch erfgoed- en openstellingsprojecten worden toegerekend op basis van voortgang van het project.
De overige bestedingen worden verantwoord in het jaar waarin de werkzaamheden zijn uitgevoerd.

Baten van particulieren
De baten van particulieren bevatten de ontvangsten van beschermers en niet-beschermers met donaties, nalatenschappen, legaten en schenkingen.

Baten van bedrijven

De baten van bedrijven bevatten de ontvangsten van bedrijven voor de realisatie van projecten en aankopen en het onderhoud van natuur en gebouwen.

Baten van loterijorganisaties

De baten die hieronder worden verantwoord bevatten de ontvangsten van de Nationale Postcode Loterij.

Baten van subsidies van overheden

Overheidssubsidies worden aanvankelijk in de balans opgenomen als vooruitontvangen baten zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat zal worden voldaan aan de daaraan verbonden voorwaarden. Subsidies ter compensatie van de door de stichting gemaakte kosten worden als opbrengsten in de winst-en-verliesrekening opgenomen in dezelfde periode als die waarin de kosten worden gemaakt.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

De baten van andere organisaties zonder winststreven bevatten de baten die zijn ontvangen van stichtingen en fondsen zonder winststreven voor de realisatie van de projecten en aankopen en het onderhoud van natuur en gebouwen.

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo financiële baten en lasten is het saldo tussen de directe baten uit beleggingen, de ongerealiseerde koersresultaten en de kosten voor beleggingen.

De directe baten uit beleggingen betreffen de ontvangen dividenden en interest van effecten, en de rente op banktegoeden. De ongerealiseerde en de gerealiseerde koersresultaten uit beleggingen worden hier verantwoord. Voor het ongerealiseerde deel van de koersresultaten wordt een bestemmingsreserve gevormd.

Kosten beheer en administratie

De kosten voor beheer en administratie bestaan uit de kosten van de directie en de administratie. Stichting Het Groninger Landschap hanteert bij de vaststelling van deze kosten de aanbevelingen van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen.

Personele kosten

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de resultatenrekening voor zover ze verschuldigd zijn aan werknemers.

Pensioenen

De aan Stichting Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te betalen premie wordt als last in de winst-en-verliesrekening verantwoord en, voor zover de aan het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw te betalen premie nog niet is voldaan, als verplichting op de balans opgenomen.
Stichting Het Groninger Landschap heeft geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen in het geval van een tekort bij het Bedrijfspensioenfonds voor de Landbouw, anders dan het voldoen van toekomstig hogere premiebijdragen. Om deze reden worden de op een periode betrekking hebbende premiebijdragen in die periode ten laste van het resultaat gebracht.

Viskenij Landgoed Coendersborg in Nuis

Revitalisering rietoevers Zuidlaardermeer

Materiële vaste activa

Bedrijfsmiddelen

Kantoorgebouw

Het kantoorgebouw is in gebruik voor de bedrijfsvoering. Dit betreft het kantoorgebouw aan de Rijksstraatweg 333 te Haren.

Direct in gebruik voor de doelstelling

De machines, inventaris, natuurterreinen en erfgoed zijn in gebruik voor de doelstelling.

Natuurterreinen

Aankopen natuurgebieden en erfgoed

In 2024 is het eigendom met circa 3 hectare toegenomen.

De volgende percelen zijn aangekocht (groter dan 1 hectare).

- Euvelgunnerweg Groningen, 1,5 hectare
- Saaxumborg Baflo, 1,2 hectare

Het verloop in 2024 is als volgt:

	Kantoorgebouw	Machines en inventarissen	Natuurterreinen en erfgoed	Totaal
Cum. aanschafwaarde 1 jan 2024	1.528	1.120	-	2.648
Cum. afschrijvingen 1 jan 2024	- 628	- 850	-	- 1.478
Boekwaarde 1 januari 2024	900	270	-	1.170
Investeringen	-	171	108	279
Ontvangen subsidies	-	-	- 50	- 50
Eigen bijdrage	-	-	- 58	- 58
Afschrijving 2024	- 30	- 150	-	- 180
Aanschafwaarde desinvesteringen 2024	-	- 148	-	- 148
Afschrijving desinvesteringen 2024	-	148	-	148
Totaal mutaties	- 30	21	-	- 9
Boekwaarde per 31 december 2024	**870**	**291**	**-**	**1.161**
Als volgt gespecificeerd:				
Cum. aanschafwaarde t/m 2024	1.528	1.143	-	2.671
Cum. afschrijvingen t/m 2024	- 658	- 852	-	- 1.510
Boekwaarde per 31 december 2024	**870**	**291**	**-**	**1.161**

De eigen bijdrage aan aankopen van natuurterreinen en erfgoed in 2024 was 58.

De desinvesteringen betreft grotendeels ICT hardware en software die niet meer in gebruik is.

Financiële vaste activa

	31-12-2024	31-12-2023
Hypothecaire lening	425	425
Participatie Zonneweide Glimmen	20	20
Totaal	**445**	**445**

Hypothecaire lening

De lening is verstrekt in het kader van de doelstelling.

Om het beheer van de natte gronden in het Hunzedal mogelijk te maken, moet de uitvoering hiervan op een deskundige manier en met de inzet van het juiste materieel worden uitgevoerd. Om dit duurzaam mogelijk te maken, is in 2009 aan een agrariër een hypothecaire lening van 425 verstrekt met als onderpand een gebouw. Het betreft een lening met een rentepercentage van 1%. Er is geen aflossingsschema overeengekomen.

Participatie Zonneweide

In het kader van duurzaamheid, is in 2020 geparticipeerd in Energie Coöperatie Zonneweide te Glimmen. Deze participatie komt overeen met circa 50% van het stroomgebruik van Huize Weltevreden in Glimmen en ons kantoor in Haren.

Voorraden

Het betreft vee dat wordt ingezet bij het beheer van de terreinen en de voorraad verkoopartikelen uit de bezoekerscentra. De voorraden worden ingezet in het kader van de doelstelling.

Vorderingen en overlopende activa

Het verloop over 2024 is als volgt:	31-12-2024	31-12-2023
Belastingen en sociale premies	34	18
Beheerssubsidie overheid	75	2.125
Rente	77	43
Huren, pachten	17	39
Projecten in uitvoering	16	-
Projectsubsidies/bijdragen	1.098	1.162
Bijdragen aankopen	50	-
Onderhoudssubsidie gebouwen	50	161
Erfstellingen en legaten	341	880
Bijdragen beheervergoeding door bedrijven	38	30
Baten van loterijorganisaties	938	938
Diversen	58	34
Totaal	**2.792**	**5.430**

Projectsubsidies	31-12-2024	31-12-2023
Te vorderen subsidies projecten:		
Project Kleine Polder	832	847
Project natuurverbetering Polder Breebaart	55	55
Project inrichting steenfabriek Rusthoven	25	90
Project Villa Barmerhoek	86	-
Project erfinrichting Occo Reintiesheerd	56	-
Project herstel landschapselementen Euvelgunne	17	-
Project herstel boerderij Occo Reintiesheerd	-	78
Project restauratie Nieberter molen	-	27
Overige projecten	27	65
Totaal	**1.098**	**1.162**

De te vorderen projectsubsidies hebben betrekking op (deels) afgeronde projecten.

In de eerste helft van 2025 wordt een voorschot uitgekeerd voor de afgeronde projecten Kleine Polder en natuurverbetering Polder Breebaart.
De volledige bijdrage voor de afgeronde projecten inrichting steenfabriek Rusthoven, Villa Barmerhoek en erfinrichting Occo Reintiesheerd en herstel landschapselementen Euvelgunne worden in de eerste helft van 2025 ontvangen.
De overige projectbijdragen betreffen bijdragen voor projecten in uitvoering en worden periodiek gedeclareerd bij de subsidieverstrekkers.

De vordering uit erfstellingen en legaten is vastgesteld op basis van de opgave van de executeur van de nalatenschappen. De afwikkeling van de nalatenschappen zal plaats vinden in het eerste halfjaar van 2025.

Onder de kortlopende vorderingen staan vorderingen met een looptijd van minder dan 1 jaar verantwoord. Vorderingen die betrekking hebben op een periode gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de financiële vaste activa.

Beleggingen

	31-12-2024		31-12-2023	
Spaarrekeningen	41	0,5%	121	1,5%
Obligaties	3.828	50,0%	3.811	48,1%
Aandelen	3.783	49,5%	3.996	50,4%
Totaal	**7.652**		**7.928**	

In 2024 is de verdeling van het belegde vermogen volgens het vastgestelde beleggingsbeleid uitgevoerd. Het vermogensbeheer is uitbesteed aan de Triodos Bank.
Om onnodig koersverlies te voorkomen, is met de vermogensbeheerder afgesproken dat de verdeling van het vermogen niet op dag basis in overeenstemming hoeft te zijn met het vastgestelde beleggingsbeleid. Bovenstaande effectenportefeuille wordt volledig ingezet voor de financiering van activiteiten ten behoeve van de doelstelling.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is primair gericht op beleggingen voor de lange termijn (15 jaar en langer). De belegging van het vermogen zal op solide en defensieve wijze geschieden, waarbij de verdeling van het te beleggen vermogen tussen de verschillende categorieën als volgt wordt samengesteld:

Asset Allocatie	weging		
	neutraal	min.	max.
Aandelen	50,0%	47,5%	52,5%
Obligaties	50,0%	47,5%	52,5%
Liquiditeiten	0,0 %	0,0 %	5,0%
Totaal	**100,0%**		

	Spaarrekening	Obligaties	Aandelen	Totaal
Stand per 1 januari 2024	121	3.811	3.996	7.928
Aankopen	-	600	484	1.084
Verkopen / mutaties	- 80	- 646	- 1.132	- 1.858
Ongerealiseerde waardeverschillen	-	63	435	498
Stand per 31 december 2024	**41**	**3.828**	**3.783**	**7.652**

Liquide middelen

	31-12-2024	31-12-2023
Banken spaarrekeningen	4.704	1.626
Banken rekening-courant	93	639
Kasmiddelen	11	10
Totaal	**4.808**	**2.275**

Eigen vermogen

Het verloop over 2024 is als volgt:

	Stand per 31-12-2023	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2024
Continuïteitsreserve	3.874	-	1.024	2.850
Bestemmingsreserves	9.092	3.777	5.607	7.262
Fondsen	2.458	855	706	2.607
Totaal	**15.424**	**4.632**	**7.337**	**12.719**

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is bestemd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan de lopende verplichtingen kan voldoen.

De directie heeft de hoogte van de continuïteitsreserve vastgesteld op tenminste 1 maal en maximaal 1,5 maal de jaarlijkse kosten voor de werkorganisatie.

In 2024 is door bijzondere omstandigheden een omvangrijk negatief resultaat behaald. Hierdoor is besloten om de continuïteitsreserve per 31 december vast te stellen op 0,7 van de jaarlijkse kosten van de werkorganisatie. De kosten voor de werkorganisatie betreffen kosten voor personeel, kantoor en algemene kosten en de belastingen.

Bestemmingsreserves

Het verloop over 2024 is als volgt:

	Stand per 31-12-2023	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2024
Projecten in het kader van de doelstelling	395	2.773	4.94	2.674
Projecten fondsenwerving	30	30	30	30
Aankoop natuurterreinen en monumentale gebouwen	4.432	-	4.432	-
Reserve groot onderhoud gebouwen	1.743	257	447	1.553
Reserve groot onderhoud terreinen	173	-	20	153
Reserve rente schikking VGG	-	378	-	378
Reserve activa bedrijfsvoering	900	-	30	870
Reserve activa doelstelling	298	172	154	316
Reserve waardeverschillen effecten	1.121	167	-	1.288
Totaal	**9.092**	**3.777**	**5.607**	**7.262**

Op bovenstaande bestemmingsreserves berust geen verplichting. De beperkte bestedingsmogelijkheid is aangegeven door de directie.

Fondsen

De beperkte bestedingsmogelijkheid van de fondsen is aangegeven door derden.

Het verloop over 2024 is als volgt:

	Stand per 31-12-2023	Toegevoegd	Onttrokken	Stand per 31-12-2024
C.P. Sikkemafonds	156	-	-	156
Fonds wintervoeding	2	-	-	2
Waterconvenantsfonds	1.112	454	587	979
Kikkomanfonds	-	20	20	-
Mulder Premie Fonds	241	245	52	434
Het Blauwe Kleifonds	93	50	3	140
Thies Dijkhuis Fonds	257	8	40	225
Groninger Natuurfonds	495	60	-	555
Paradijsfonds	59	18	4	73
Jeugdeducatiefonds	43	-	-	43
Totaal	**2.458**	**855**	**706**	**2.607**

Het C.P. Sikkemafonds is bestemd voor niet gesubsidieerde aankopen van kwelders.

Het fonds Wintervoeding is bestemd voor het bijvoeren van vogels in strenge winters.

Het Waterconvenantsfonds is in 1999 ingesteld naar aanleiding van het met het Waterbedrijf Groningen overeengekomen waterconvenant. De beschikbaar gestelde bedragen van 454 per jaar zijn bestemd voor verwerving, inrichting en beheer van de bezittingen in het Hunzedal. In 2024 is 587 besteed aan aankopen, projecten en onderhoud in het Hunzedal.

Voor het project Water over Wolfsbarge stelde Kikkoman Foods Europe B.V., met ingang van het jaar 2000, bijdragen ter beschikking ter dekking van de niet gesubsidieerde projectkosten en voor de onderhoudskosten. In 2023 is een nieuwe overeenkomst met Kikkoman Foods Europe B.V. overeengekomen voor een periode van 5 jaar. Kikkoman Foods Europe B.V. stelt op basis van dezelfde voorwaarden voor deze periode een bijdrage van 20 per jaar ter beschikking. In 2024 is 20 besteed aan beheerkosten.

Het Mulder Premie Fonds is bestemd voor het herstel en het behoud van cultuurhistorische waarden en landschapselementen in het landelijk Gorecht-gebied. In 2024 zijn de inkomsten van de verkoop van een woning in Hoogezand toegevoegd aan het fonds. In 2024 is 52 besteed aan beheerkosten.

Het Blauwe Kleifonds is bestemd voor de aankoop van natuurterreinen en voor projecten voor natuurherstel. In 2024 is 50 toegevoegd aan het fonds, er is 3 besteed aan projectkosten.

In 2020 is het Thies Dijkhuis Fonds ingesteld. Het fonds is bestemd voor het herstel van de boerderij van de voormalig eigenaar, Thies Dijkhuis. Ook kunnen de inkomsten worden aangewend worden voor aankopen en kleinschalige inrichting in de Hunzezone.

Het Groninger Natuurfonds is in 2021 ingesteld en bedoeld voor het aankopen en omvorming van grond in de provincie Groningen om er natuur van te maken. Het fonds wordt gevuld met donaties van particulieren. De grond die gekocht wordt ligt buiten het Natuur Netwerk Nederland waardoor de aankoop niet subsidiabel is en dus volledig met particulier geld moet worden gefinancierd. Met hun donatie kunnen particulieren zo een concrete bijdrage leveren aan het herstel van biodiversiteit. De verworven grond komt in eigendom en beheer van Het Groninger Landschap.

Het Paradijsfonds is in 2021 ingesteld en bedoeld om de natuurwaarden van het perceel 't Pad 5 te versterken door inrichting en beheer van dit perceel.

Het Groninger Landschap vindt het belangrijk om jongeren in Groningen natuur en landschap te laten beleven. We willen dit bereiken door het geven van lessen op basisscholen en het organiseren van activiteiten. Om dit voor iedereen toegankelijk te maken, wordt er geen vergoeding gevraagd.
In 2021 is hiervoor het Jeugdeducatiefonds ingesteld.

Langlopende schulden

Het verloop over 2024 is als volgt:

	Schikking VGG Fonds	Hypotheek Stichting Nationaal Restauratiefonds	Totaal
Stand per 31 december 2023	-	189	189
Nieuwe lening	1.542	-	1.542
Rentelast, indexering 2023 en 2024	108	-	108
Afgelost in 2024	-	- 10	- 10
	1.650	179	1.829
Aflossingen 2024, schulden op korte termijn	-	- 10	- 10
Stand per 31 december 2024	**1.650**	**169**	**1.819**

Schikking VGG Fonds

De Provinciale Landschappen en Natuurmonumenten zullen in het kader van de schikking circa 77 miljoen storten in een door de VGG op te richten fonds. Met de middelen in het fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen. In het boekjaar 2024 is reeds 40 miljoen gestort. Per 31 december 2024 is derhalve nog 37 miljoen te betalen. De tweede betaling van 37 miljoen wordt voorafgaand aan de betaling geïndexeerd, tegen peildatum 1 januari 2023. Indexering vindt plaats op grond van CBS indexcijfer 'CPI alle huishoudens'. De jaarlijkse indexering wordt jaarlijks als rentelast verwerkt in het resultaat van het betreffende jaar en tegelijkertijd jaarlijks toegevoegd aan de schuld op lange termijn. De tweede betaling van 37 miljoen moet uiterlijk 1 januari 2032 door de TBO's worden voldaan. De maximaal verschuldigde indexering bedraagt 3,5% per jaar.

Hypotheek verstrekt door Stichting Nationaal Restauratiefonds

Betreft een in 2011 verstrekte hypothecaire lening voor de restauratie van een boerderij in Nuis. Het betreft een annuïteitenhypotheek met een looptijd van 30 jaar. De verschuldigde rente bedraagt 1,5% per jaar.
De totale langlopende schuld met een looptijd langer dan 5 jaar is 129.

Schulden en overlopende passiva

Het verloop over 2024 is als volgt:

	31-12-2024	31-12-2023
Binnen één jaar vervallende aflossingen op langlopende schulden	10	10
Vooruitontvangen donaties en schenkingen	61	52
Belastingen en sociale premies	137	190
Salarissen en personeelskosten	103	98
Projecten	1.320	766
Crediteuren	405	426
Vooruitontvangen huren	76	67
Nog te ontvangen facturen	212	35
Diversen	21	29
Totaal	**2.345**	**1.673**

Onder de kortlopende schulden staan verplichtingen met een looptijd van minder dan één jaar verantwoord. Verplichtingen die betrekking hebben op jaren gelegen na één jaar na balansdatum zijn verwerkt onder de langlopende schulden.

Onder de kortlopende schulden voor projecten zijn de vooruit ontvangen bijdragen voor projecten opgenomen.

Financiële instrumenten

Algemeen

De stichting maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de stichting blootstellen aan markt- en/of kredietrisico's. Deze betreffen financiële instrumenten die
in de balans zijn opgenomen.
De stichting handelt niet in deze financiële derivaten en heeft procedures en gedragslijnen om de omvang van het kredietrisico bij elke tegenpartij of markt te beperken. Bij het niet nakomen door een tegenpartij van de aan de stichting verschuldigde betaling blijft het eventuele daaruit voortvloeiende verlies beperkt tot de marktwaarde van het desbetreffende instrument. De contractwaarde of fictieve hoofdsommen van de financiële instrumenten zijn slechts een indicatie van de mate waarin van dergelijke financiële instrumenten gebruik wordt gemaakt en niet van het bedrag van de krediet- of marktrisico's.

Kredietrisico

De vorderingen zijn veelal vorderingen op subsidieverstrekkers als Provincie Groningen, gemeenten en andere overheden. Bij deze instellingen is het risico dat deze posities niet zullen worden betaald gering. De vorderingen inzake legaten en nalatenschappen zijn opgenomen op basis van de ontvangen beschikkingen van de notaris.

Renterisico en kasstroomrisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden in principe aangehouden tot het einde van de looptijd. De stichting heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

Reële waarde

De reële waarde van de meeste in de balans verantwoorde financiële instrumenten, waaronder vorderingen, effecten, liquide middelen en kortlopende schulden, benadert de boekwaarde ervan.

Niet in Balans opgenomen activa

Niet in de balans opgenomen activa inzake de schikking VOG Fonds

Mochten de TBO's onverhoopt in de toekomst toch nog subsidies en/of de rente daarover moeten terugbetalen, dan kunnen zij onder bepaalde omstandigheden aanspraak maken op de terugbetaling van (een deel van) het door de TBO's aan het Fonds betaalde bedrag. Voor die situatie heeft het Fonds zekerheid gesteld aan de TBO's in de vorm van de toekomstige vestiging van een pandrecht ten behoeve van de TBO's, voor maximaal 37 miljoen plus de indexering op grond van het CBD indexcijfer 'CPI alle huishoudens', reeks 2015=100. Er geldt een maximale indexering van 3,5% per jaar.

Niet in Balans opgenomen verplichtingen

Aangegane verplichtingen

Op balansdatum zijn er voor een bedrag van 2.273 aan contractuele verplichtingen (aanneemsommen) aangegaan met bedrijven ten aanzien van de diverse projecten, waarvan de tegenprestaties in het komende jaren gestalte zullen worden gedaan.

Vakantiedagen

De waardering van het recht op vakantiedagen per 31 december 2024 is niet opgenomen onder de kortlopende schulden. In de CAO is bepaald dat het aantal dagen die meegenomen mogen worden naar het volgende kalenderjaar beperkt is.

De gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum.

Kluten

Toelichting op de geconsolideerde staat van baten en lasten over 2024

(x 1.000 euro)

Baten

Baten van particulieren

In het boekjaar zijn van particulieren de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Donaties Beschermers	432	435	440
Giften en schenkingen	347	200	313
Nalatenschappen en legaten	322	250	459
Totaal	**1.101**	**885**	**1.212**

Schenkingen

Onder schenkingen is in totaal 138 opgenomen als schenkingen voor het Blauwe Kleifonds, het Thies Dijkhuisfonds, Natuurfonds en het Paradijsfonds.

Voor een nadere toelichting zie pagina 77 onder Fondsen.

Baten van bedrijven

In het boekjaar zijn van bedrijven de onderstaande bijdragen ontvangen:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Contributies Vrienden	71	75	62
Waterbedrijf Groningen - Waterconvenantsfonds	454	454	454
Kikkoman Foods Europe - Kikkomanfonds	20	20	20
Bedrijven, bijdrage beheer	39	29	30
Bedrijven, bijdragen projecten	47	-	404
Totaal	**631**	**578**	**970**

Projectbijdragen van bedrijven

Betreft bijdragen van projecten van bedrijven. Voor een nadere toelichting zie pagina 88 subsidies en bijdragen projecten.

Baten van loterijorganisaties

In het boekjaar is de onderstaande bijdrage ontvangen:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Nationale Postcode Loterij- bijdrage projecten	938	938	938
Nationale Postcode Loterij - project levend archief	4	-	-
Totaal	**942**	**938**	**938**

Nationale Postcode Loterij

In 2021 is een nieuw contract tussen "LandschappenNL" (het samenwerkingsverband van provinciale landschapsorganisaties) en de Nationale Postcode Loterij afgesloten voor een periode van 5 jaar. LandschappenNL is door de Nationale Postcodeloterij aangewezen als beneficiënt en deelt mee in de opbrengsten uit de loterij. In het verslagjaar wordt 938 ontvangen. Het aan LandschappenNL uit te keren bedrag wordt jaarlijks door de Nationale Postcode Loterij bepaald. Voor het project 'levend archief' is in 2024, 4 van de Nationale Postcode Loterij ontvangen.

Sinds 1996 worden de provinciale landschappen gesteund door de Nationale Postcode Loterij. De bijdragen zijn van groot belang en stellen de landschappen al jarenlang in staat om talrijke natuur- en erfgoedprojecten te realiseren

Baten van subsidies van overheden

In het boekjaar zijn door overheden de volgende subsidies verstrekt:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Incidentele subsidies			
Projecten	852	-	621
Structurele subsidies			
Subsidiestelsel Natuur en Landschap, Provincie Groningen	2.125	2.100	2.100
Beheersubsidie Kwelders, Provincie Groningen	142	65	-
Subsidie toezicht natuur, Provincie Groningen	46	37	-
Subsidie transitie Landelijk Gebied, Provincie Groningen	23	30	-
Subsidie toezicht natuur, Ministerie van Justitie en Veiligheid	9	-	14
Budgetsubsidie, Provincie Groningen	522	488	497
Subsidie uitvoeringsprogramma Cultuur, Provincie Groningen	49	46	50
Gemeentelijke onderhoudssubsidie molens	21	22	21
Beheerplan Waddenzee, Ministerie van LNV	-	20	19
	2.937	2.808	2.701
Totaal	**3.789**	**2.808**	**3.322**

Baten van andere organisaties zonder winststreven

In het boekjaar zijn door organisaties zonder winststreven de volgende bijdragen verstrekt:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Structurele bijdragen			
Nationaal Restauratiefonds - SIM	170	174	178
J.B. Scholtenfonds, bijdrage onderhoud molens	60	47	47
Dinamo Fonds - levend erfgoed	5	-	-
	235	221	225
Bijdragen aankopen			
Cultuurfonds	50	-	-
	50	-	-
Bijdragen projecten			
Cultuurfonds	51	-	3
Dinamo Fonds	48	-	10
Het Fonds	35		
Fonds 1999	18	-	-
Jaap van Duijn Vogelfonds	1	-	-
Bettie Wiegmanfonds	2	-	-
Nationaal Restauratiefonds	-	-	5
Overige fondsen	-	-	5
	155	-	23
Totaal	**440**	**221**	**248**

Bijdragen projecten

Betreft bijdragen voor projecten door stichtingen en fondsen. Voor een nadere toelichting zie pagina 88 subsidies en bijdragen projecten.

Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten

De opbrengsten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Huren, pachten, natuurbegraven en overige producten terreinbeheer en erfgoed	1.168	1.303	1.120
Inkomsten overige activiteiten, verkoop artikelen	44	30	35
Totaal	**1.212**	**1.333**	**1.155**

Inkomsten uit overige activiteiten, verkoop artikelen

	Resultaat 2024	Resultaat 2023
Omzet	133	122
Kostprijs	- 89	- 87
Totaal	**44**	**35**

Villa Barmerhoek in Doodstil

Saldo financiële baten en lasten

Het saldo uit financiële baten en lasten kan als volgt worden gespecificeerd:

	Resultaat 2024		Resultaat 2023	
Spaarrekeningen				
Rente		54		17
Obligaties				
Rente	39		35	
Koersresultaat	14		23	
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	63		203	
		116		261
Aandelen				
Dividend	66		53	
Koersresultaat	153		56	
Niet-gerealiseerde waardeverschillen	435		478	
		654		587
Rente ontvangen overig		4		4
Rente op banktegoeden		-		-
Totaal resultaat uit beleggingen		828		869
Kosten van beleggingen				
Personeelskosten	- 11		- 14	
Uitbesteed werk: beheer beleggingsportefeuille	- 48		- 47	
Kantoorkosten: bewaar-, transactie en financieringskosten	- 2		-	
Rente lening, overige betaalde rente	- 212		- 3	
Totale kosten van beleggingen		- 273		- 64
Netto beleggingsresultaat		**555**		**805**

Het bruto rendement op de beleggingen was in 2024 10,6%, het rendement in 2023 was 11,6%.
Het gemiddelde bruto rendement over de jaren 2022 tot en met 2024 is 2,4%.

Bestedingspercentage

Onderstaand is de verhouding van de totale bestedingen aan de doelstelling(en) in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Totaal bestedingen aan de doelstelling	7.659	6.326	7.806
Som der baten	8.519	6.913	7.845
Som der lasten	11.779	7.072	8.455
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der baten	90%	92%	99%
Bestedingspercentage doelstelling t.o.v. som der lasten	65%	89%	92%

De norm voor de kosten van beheer en administratie is vastgesteld op basis van hetgeen in de branche gebruikelijk is, maximaal 10% van de totale baten. In 2024 bedroeg het percentage 5,7%, over de jaren 2022 tot en met 2024 was het gemiddelde 4,7%.

Specificatie en verdeling kosten naar bestemming

(x 1.000 euro)

Bestemming	Doelstelling							
Lasten	Aankoop en beheer van Natuur-terreinen	Aankoop en beheer van cultuurhisto-risch erfgoed	Voorlichting en educatie	Wervings-kosten	Beheer en admi-nistratie	Resultaat 2024	Begro-ting 2024	Resultaat 2023
Aankopen en verwervingen								
Directe kosten - aankoopbedragen	108	-	-	-	-	108	-	4
Indirecte kosten personeel aankopen natuur en gebouwen	26	35	-	-	-	61	47	46
Projecten in het kader van de doelstelling								
Directe kosten - uitbesteed werk	549	1.114	55	-	-	1.718	22	1.890
Directe kosten - projectmedewerkers	107	86	81	-	-	274	309	203
Indirecte kosten - personeel	117	56	41	-	-	214	209	189
Eigen bijdrage, beschikbaar voor directe kosten, aankopen en projecten	-	-	-	-	-	-	530	-
	907	**1.291**	**177**	**-**	**-**	**2.375**	**1.117**	**2.332**
Uitvoeringskosten								
Personeelskosten	1.026	261	420	174	376	2.257	2.206	2.034
Uitbesteed werk	1.293	733	206	14	18	2.264	2.157	2.330
Reis, verblijf- en opleidingskosten	115	7	46	2	4	174	234	165
Kosten Raad van Toezicht	-	-	-	-	4	4	4	3
Kantoor- en algemene kosten	156	174	126	78	56	590	523	627
Heffingen en verzekeringen	107	183	39	2	13	344	342	338
Publiciteit en communicatie, inclusief recreatie	5	3	281	29	1	319	354	301
Afschrijving	56	11	29	2	9	107	123	141
Overige lasten	3	1	3	-	1	8	12	184
	2.761	**1.373**	**1.150**	**301**	**482**	**6.067**	**5.955**	**6.123**
Totaal	**3.668**	**2.664**	**1.327**	**301**	**482**	**8.442**	**7.072**	**8.455**

Lasten

Toelichting lastenverdeling

Algemeen

De toerekening van de kosten naar bestemming geschiedt op bedrijfseconomische basis, waarbij rekening wordt gehouden met de besteding van tijd en middelen aan de onderdelen.

Aankopen en verwervingen

In 2024 is 2,7 hectare aan natuurgronden verworven.

Voor een nadere specificatie zie pagina 73 onder 'direct in gebruik voor de doelstelling'.

Projecten en aankopen in het kader van de doelstelling

Aankopen	Kosten	Subsidies & bijdragen	Eigen bijdrage
Directe kosten verwerving natuurterreinen	108	50	58
Directe kosten verwerving cultuur historisch erfgoed	-	-	-
Indirecte kosten - personeelskosten verwerving	61	-	61
Totaal aankopen natuurterreinen en erfgoed 2024	**169**	**50**	**119**

Borg Ewsum in Middelstum

Projecten	Kosten	Subsidies & bijdragen	Eigen bijdrage
Wierdenland & Waddenkust			
Eendenkooi Nieuw Onrust	16	16	-
NAM boerderij Occo Reintiesheerd Stedum	43	27	16
Verduurzaming en inrichting villa Barmerhoek	598	481	117
Roeden Molen de Vier Winden	40	28	12
Wij & Wadvogels fase II deelproject Klutenplas	7	7	-
Erfinrichting Occo Reintiesheerd	108	54	54
Roeden Molen de Lelie Eenrum	8	-	8
Oldambt & Dollard			
Midwolder Bouwten, natuurinclusieve landbouw	30	15	15
Boerderij Hamdijk 49	95	39	56
Boerderij Mellemaheerd	62	14	48
Ennemaborg	25	-	25
Herstel toplaag broedlanden Klutenplas en Punt van Reide	10	-	10
Aanpassingen recreatiedeel Kleine Polder	4	-	4
Westerwolde			
Herstel droog schraalland habitat Bourtangerveld	18	18	-
Hondsrug & Hunzedal			
Hunzezone	266	182	84
Boerderij Euvelgunnerweg Dijkhuis	43	-	43
Verbetering kijkvoorzieningen Hunzedal	49	25	24
Voedselrijke vogelakkers	6	5	1
Inrichtingsplan landtong Klein Scheveningen	10	-	10
Herstel landschapselementen Euvelgunne	35	35	-
Zuidelijk Westerkwartier			
't Pad 5 Niebert	23	-	23
Ontw. en herstel Natuur & Landschapswaarden Coendersborg	59	59	-
Iwema Steenhuis	28	-	28
Herstel natuurwaarden Leekstermeer	9	9	-
Publiek & Relatie			
Jeugdeducatie	36	-	36
Algemeen	-	-	-
Euvelgunnerheem - onderzoek herbestemming	15	-	15
Overige projecten	75	35	40
Totaal projectkosten uitbesteed werk	**1.718**	**1.049**	**669**
Totaal projectkosten personeel			
Directe kosten - projectmedewerkers	274	5	269
Indirecte kosten - personeelskosten begeleiding projecten	214	-	214
Totaal projecten 2024	**2.206**	**1.054**	**1.152**
Totaal aankopen en projecten 2024	**2.375**	**1.104**	**1.271**
Totaal aankopen en projecten 2023	**2.332**	**1.048**	**1.284**

Subsidies en bijdragen projecten

	Totalen	Baten van Bedrijven	Subsidies van overheden	Baten organisaties zonder winsstreven
Eendenkooi Nieuw Onrust	**16**			
Dinamo Fonds				16
NAM Boerderij Occo Reintiesheerd Stedum	**27**			
NAM		27		
Verduurzaming en inrichting villa Barmerhoek	**481**			
Provincie Groningen			275	
Instituut Mijnbouwschade Groningen			206	
Roeden Molen de Vier Winden	**28**			
Provincie Groningen			28	
Wij & Wadvogels Fase 2 deelproject Klutenplas	**7**			
Waddenfonds / Ministerie LVVN / Provincie			7	
Erfinrichting Occo Reintiesheerd Stedum	**54**			
Provincie Groningen			21	
Cultuurfonds				33
Midwolder Bouwten, natuurinclusieve landbouw	**15**			
Nationaal Programma Groningen			15	
Boerderij Tammes Hamdijk 49 Bad Nieuweschans	**39**			
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed			39	
Boerderij Mellemaheerd Bad Nieuweschans	**14**			
Provincie Groningen			14	
Herstel droog schraalland habitat Bourtangerveld	**18**			
Provincie Groningen			18	
Hunzezone	**182**			
Gemeente Groningen			58	
Groeningen			62	
Cultuurfonds				18
Het Fonds				35
Dinamo Fonds				9
Verbetering kijkvoorzieningen Hunzedal	**25**			
Provincie Groningen			25	
Voedselrijke vogelakkers	**5**			
Dinamo Fonds				3
Bettie Wiegman Fonds				2
Herstel landschapselementen Euvelgunne	**35**			
Dinamo Fonds				17
Fonds 1999				18
Ontw. en herstel Natuur&Landschapswaarden Coendersborg	**59**			
Provincie Groningen			59	
Herstel natuurwaarden Leekstermeer	**9**			
Provincie Groningen			9	
Overige projecten	**35**			
NAM		20		
Provincie Groningen / Waddenfonds			11	
Jaap van Duijn Vogelfonds / Dinamo Fonds				4
Bijdragen projecten personeel	**5**			
Provincie Groningen			5	
Totaal	**1.054**	**47**	**852**	**155**
Eigen bijdragen projecten	**1.152**			
Totale projectkosten 2024	**2.206**			

Personeelskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Lonen en salarissen	1.932	1.975	1.733
Inhuur personeel	69	10	43
Pensioen- en werknemersverzekeringen	702	682	592
Reiskosten woon-werk, overige netto vergoedingen	59	51	56
Kleding personeel en vrijwillig medewerkers	34	41	32
Overige personeelskosten	10	12	16
Totaal	**2.806**	**2.771**	**2.472**

Uitbesteed werk

Het betreft voornamelijk de volgende werkzaamheden in de terreinen en aan cultuurhistorische monumenten;

- onderhoud waterlopen, bebording, paden/wegen en rasters
- onderhoud gebouwen
- maaien en klepelen
- kleinschalige inrichtingsmaatregelen

Reis-, verblijf- en opleidingskosten

Het betreft kosten voor reis, verblijf en opleidingen van de betaalde en vrijwillige medewerkers.

Kantoor- en algemene kosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Kantoorkosten	323	291	273
Contributie LandschappenNL	60	56	56
Huisvestingskosten	207	176	298
Totaal	**590**	**523**	**627**

Publiciteit en communicatie

Onder de kosten voor publiciteit en communicatie zijn de uitgaven voor het kwartaalblad "Golden Raand" opgenomen.

Wervingskosten

De kosten zijn als volgt te specificeren:

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Personeelskosten	174	149	147
Uitbestede werkzaamheden, directe wervingskosten	14	10	13
Kantoor- en algemene kosten	78	73	71
Publiciteit en communicatie	29	35	3
Reis, verblijf- en overige kosten	6	9	8
Totaal	**301**	**276**	**242**

Bijzondere lasten

	Resultaat 2024
Schikking VGG Fonds	3.333
Overige diverse lasten	4
Totaal	**3.337**

De Provinciale Landschappen en Natuurmonumenten zullen in het kader van de schikking circa 77 miljoen storten in een door de VGG op te richten fonds. Met de middelen in het fonds zal het particuliere natuurbeheer in Nederland een extra impuls krijgen.

Percentage kosten (fondsen)werving

Onderstaand is de verhouding van de kosten fondsenwerving in relatie tot de totale baten procentueel weergegeven.

	Resultaat 2024	Begroting 2024	Resultaat 2023
Som van de geworven baten	6.903	5.430	6.690
Wervingskosten	301	276	242
Kostenpercentage fondsenwerving	4%	5%	4%

Personeelsbestand

Het aantal fte in 2024 bedroeg 34,9. Over 2023 bedroeg het aantal fte 32,8.

De medewerkers zijn als volgt verdeeld over de verschillende afdelingen:

	2024	2023
Directie	1,0 fte	1,0 fte
Afdeling bedrijfsvoering en staf	7,4 fte	7,1 fte
Afdeling natuur en landschap	16,2 fte	14,5 fte
Afdeling erfgoed	4,3 fte	4,5 fte
Afdeling publiek en relatie	6,0 fte	5,7 fte

Organogram

Zie pagina 36.

Beloning leden Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht verrichten hun werkzaamheden belangeloos. Stichting Het Groninger Landschap verstrekt geen leningen, voorschotten of garanties aan de leden van de Raad van Toezicht. Het verantwoorde bedrag betreft kosten voor een verzekeringspolis tegen bestuurdersaansprakelijkheid.

Geoorde fuut met jong

Beloning Directie

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het beloningsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere beloningscomponenten. Het beloningsbeleid en de vaststelling van de beloning past volledig binnen de kaders van de regeling CAO Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen.

Stichting Het Groninger Landschap wordt geleid door één directeur, de heer M.J. Glastra. Er wordt aan de directeur geen leaseauto beschikbaar gesteld, ook worden er aan de directeur geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Functie	directeur
Dienstverband	
Aard (looptijd)	onbepaalde tijd
Uren	37,0
Parttime percentage	100%
Periode	januari 2024t/m december 2024
Beloning (in Euro)	
Jaarinkomen	
Bruto loon	105.835
Vakantiegeld	8.477
Totaal jaarinkomen	**114.312**
Pensioenlasten werkgeversdeel	19.863
Belastbare km-vergoeding	205
Pensioenlast (wg) en vergoedingen	20.068
Totale beloning 2024	**134.380**
Totale beloning 2023	**127.596**

Het jaarinkomen van de directeur blijft binnen het maximum van 163.473 euro
(1 fte/12 mnd, index 1 juli 2024) volgens de Regeling beloning directeuren van goededoelenorganisaties. Ook het jaarinkomen, de pensioenlast en de belaste vergoedingen (totale beloning) blijven binnen het in de regeling opgenomen maximum van 202.706 per jaar.
Voor een toelichting op het beleid en de uitgangspunten voor de directiebeloning verwijzen we naar hoofdstuk Organisatie van het jaarverslag.

Enkelvoudige balans (na bestemming saldo) per 31 december 2024

(x 1.000 euro)

	31 december 2024		31 december 2023	
ACTIVA				
Materiële vaste activa	1.159		1.170	
Financiële vaste activa	435		435	
		1.594		1.605
Voorraden	25		28	
Vorderingen en overlopende activa	3.055		5.679	
Beleggingen	7.652		7.928	
Liquide middelen	4.758		2.249	
		15.490		15.884
Totaal		**17.084**		**17.489**
PASSIVA				
Reserves en fondsen				
Reserves				
• Continuïteitsreserve	2.850		3.874	
• Bestemmingsreserves	7.299		9.016	
		10.149		12.890
Fondsen				
• Bestemmingsfondsen		2.607		2.458
		12.756		15.348
Langlopende schulden		1.819		179
Kortlopende schulden		2.509		1.962
Totaal		**17.084**		**17.489**

Enkelvoudige staat van baten en lasten 2024

(x 1.000 euro)

	Werkelijk 2024		Werkelijk 2023	
Baten:				
Baten van particulieren		1.101		1.212
Baten van bedrijven		631		970
Baten van loterijorganisaties		942		938
Baten van subsidies van overheden		3.790		3.322
Baten van andere organisaties zonder winsstreven		394		202
Som van de geworven baten		6.858		6.644
Baten als tegenprestatie voor de levering van producten en/of diensten		1.076		1.012
Overige baten		404		-
Som van de baten		**8.338**		**7.656**
Lasten:				
Besteed aan doelstellingen				
Natuurterreinen				
• aankopen	134		24	
• projecten	773		408	
• beheer	2.679		2.714	
		3.586		3.146
Cultuurhistorisch erfgoed				
• aankopen	35		26	
• projecten	1.256		1.535	
• beheer	1.146		1.353	
		2.437		2.914
Voorlichting en educatie				
• projecten	177		339	
• beheer	1.150		1.092	
		1.327		1.431
		7.350		7.491
Wervingskosten		301		242
Kosten beheer en administratie		482		407
Bijzondere lasten		3.337		
Som van de lasten		**11.470**		**8.140**
Saldo voor financiële baten en lasten		**- 3.132**		**- 484**
Saldo financiële baten en lasten		540		805
Resultaat		**- 2.592**		**321**
Resultaatbestemming				
Toevoeging/onttrekking aan:				
continuïteitsreserve		- 1.024		313
bestemmingsreserves		- 1.717		- 211
bestemmingsfondsen		149		219
		- 2.592		**321**

* Subsidies en kosten voor projecten en aankopen worden PM begroot.
Het is niet mogelijk om de voortgang van de realisatie van projecten en aankopen en de daarbij horende vrijval van subsidies en kosten specifiek te plannen. In de begroting is derhalve de bijdragen van de Nationale Postcode Loterij en en deel van de begrote nalatenschappen en schenkingen als beschikbare bijdrage voor projecten opgenomen.

Zeehonden bij de Zeehondenkijkwand in Polder Breebaart bij Termunten

Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening van Stichting Het Groninger Landschap

Algemeen

Voor de waarderingsgrondslagen wordt verwezen naar de grondslagen zoals gepresenteerd onder de geconsolideerde jaarrekening.

Grondslagen

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Indien waardering tegen nettovermogenswaarde niet kan plaatsvinden doordat de hiervoor benodigde informatie niet kan worden verkregen, wordt de deelneming gewaardeerd volgens het zichtbaar eigen vermogen.

Bij de bepaling van de netto vermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de onderneming gehanteerd. Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Een aandeel in de winst van de deelneming in latere jaren wordt pas verwerkt als en voor zover het cumulatieve niet verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen. Wanneer de onderneming geheel of gedeeltelijk instaat voor de schulden van de betreffende deelneming of de feitelijke verplichting heeft de deelneming (voor zijn aandeel) in staat te stellen tot betaling van haar schulden. De negatieve waarde van de deelneming wordt primair ten laste van de vorderingen op de betreffende deelneming gebracht en voor het restant opgenomen onder de schulden.

Stichting Beheer Borgterrein Ewsum

Doelstelling: beheer en openstelling borgterrein Ewsum te Middelstum.

Stichting Weltevreden

Doelstelling: het verschaffen van huisvesting aan senioren en alleenstaanden en in het algemeen het verlenen van ondersteuning, waar en voor zover zulks mogelijk is; voor de huisvesting komen inzonderheid inwoners of oud-inwoners der gemeente Haren in aanmerking.

Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen

Doelstelling: het verwerven, beheren en in stand houden van monumenten in de zin van de Monumentenwet en deze ten dienste stellen van ethische, culturele en maatschappelijke doeleinden.

	Vermogen 2024	Resultaat 2024	Vermogen 2023
Eigen vermogen Stichting Het Groninger Landschap enkelvoudig	12.756	- 2.592	15.348
Eigen vermogen Stichting Beheer Borgterrein Ewsum	33	- 1	34
Eigen vermogen Stichting Weltevreden	178	- 66	244
Eigen vermogen Stichting Odd Fellow Huis Welgelegen	- 248	- 46	- 202
Eigen vermogen geconsolideerd	**12.719**	**- 2.705**	**15.424**

Voor nadere toelichting op de balansposten en ook de staat van baten en lasten wordt gezien het minimale aandeel van de deelneming en stichtingen verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening.

Haren, 3 juni 2025

Directeur	Marco Glastra
Raad van Toezicht	William Moorlag, voorzitter
	Rutger Dijsselhof, vice voorzitter, lid Financiële Audit Commissie
	Raymond Klaassen, lid
	Saskia van Gessel, lid
	Gerdien Postma, lid
	Bart Koolhaas, lid, lid Financiële Audit Commissie
	Theo Spek, lid

Koningslaagte en Bezoekerscentrum Reitdiep in Groningen, Noorderhoogebrug

Afier auditors

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: de directie en de raad van toezicht van Stichting Het Groninger Landschap

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2024

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2024 van Stichting Het Groninger Landschap te gemeente Groningen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Het Groninger Landschap per 31 december 2024 en van het resultaat over 2024 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2024;
2. de geconsolideerde en enkelvoudige winst- en verliesrekening over 2024; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Het Groninger Landschap zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij.
De andere informatie bestaat uit de paragrafen onder het kopje "Jaarverslag 2024" (zijnde het bestuursverslag), bijlage 1 "Overzicht van in- en uitgaande geldstromen" en de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten van de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de paragrafen onder het kopje "Jaarverslag 2024", bijlage 1 "Overzicht van in- en uitgaande geldstromen" en de overige gegevens in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van toezicht voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fraude en fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onze-

kerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de groepscontrole om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de financiële informatie van de entiteiten of bedrijfsonderdelen binnen de groep als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening. Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de groepscontrole zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan de raad van toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met de raad over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Tynaarlo, 12 juni 2025

w.g.

Afier Auditors B.V.
F. Kroon RA

Konikpaarden in het Bourtangerveld bij Bourtange

Bijlage 1:
Overzicht van in- en uitgaande kasstromen

Dit overzicht geeft inzicht in het verloop van de in- en uitgaande kasstromen over 2024 en 2023.

	2024	2023
Inkomende kasstromen		
Ontvangsten van particulieren	1.650	1.134
Ontvangsten van bedrijven	527	419
Ontvangsten van loterijen	942	938
Ontvangsten uit subsidies van overheden	6.340	3.341
Ontvangsten van andere organisaties zonder winststreven	621	405
Ontvangsten voor tegenprestatie voor levering van producten en/of diensten	1.250	1.535
Ontvangsten uit overige baten	420	-
Onttrekking beleggingen	1.000	-
Totaal inkomend	**12.750**	**7.772**
Uitgaande kasstromen		
Betalingen in het kader van de doelstelling	8.139	8.070
Betalingen in investeringen in materiële vaste activa	172	68
Betalingen overige lasten	1.796	-
Aflossingen hypothecaire lening	10	10
Aflossingen schulden	-	-
Totaal uitgaand	**10.117**	**8.148**
Saldo financiële baten en lasten	**- 100**	**- 50**
Totaal mutatie liquide middelen	2.533	- 426
Liquide middelen 1 januari	2.275	2.701
Liquide middelen 31 december	**4.808**	**2.275**

Colofon

Het jaarverslag 2024 'Het verbindende landschap' is een uitgave van Het Groninger Landschap.

Mei 2025

Tekst: Addo van der Eijk en Sjoerd Vitters

Fotografie: Ben Herbrink (64), Bert Dijkstra (72), Bert Speelman (19), Casper Opmeer (62), Geert-Job-Sevink (16, 21, 86), Gerrit Kiekebos (23), Het Groninger Landschap (22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 66, 90), Jans Weijer (48), Marco-Glastra (4, 20, 43, 71, 94), Marleen-Annema (12, 18, 23, 34, 47, 58), Nanno Kranenborg (36), Oscar de Jong (80), RNH Fotografie (99), Ron Perdok (17, 83), Thijs-Glastra (22), Wilco van der Laan (44)

Grafisch Ontwerp: CorfuDesign, Henk Tuinema